

INHOUDSTAFEL

WOORD VOORAF DOOR DE VLAAMSE MINISTER VAN BESTUURSZAKEN, BUITENLANDS BELEID, MEDIA EN TOERISME	5
MANAGEMENTSSAMENVATTING	7
STRATEGIENOTA DUITSLAND	11
ACHTERGRONDSDOCUMENT BIJ STRATEGIENOTA DUITSLAND	23
1. INLEIDING	25
2. WAAR STAAN WE MET DE SAMENWERKING TUSSEN VLAANDEREN EN DUITSLAND (BONDSSTAAT EN LÄNDER)?	28
2.1. Vlaanderen/Duitsland zijn op een aantal terreinen nauw vervlochten met elkaar ..	28
2.2. Economische samenwerking en concurrentie	31
2.3. Politiek	36
2.4. Overzicht samenwerking tussen Vlaanderen en Duitsland (inclusief Länder) per sector	37
2.4.1. Inleiding	37
2.4.2. Havens, mobiliteit en infrastructuur	37
2.4.3. Leefmilieu, natuur en energie	40
2.4.4. Landbouw en plattelandsontwikkeling	44
2.4.5. Onderwijs en neerlandistiek/Duits in Vlaanderen	45
2.4.5.1. Onderwijs	45
2.4.5.2. Neerlandistiek in Duitsland en Duits in Vlaanderen	48
2.4.6. Cultuur, jeugd, sport en media	50
2.4.6.1. Cultuur	51
2.4.6.2. Jeugd	52
2.4.6.3. Sport	53
2.4.6.4. Media	53
2.4.7. Welzijn, volksgezondheid en gezin	54
2.4.8. Economie, wetenschap en innovatie	55
2.4.8.1. Economie	55
2.4.8.2. Wetenschap en innovatie	58
2.4.9. Ruimtelijke ordening en onroerend erfgoed	60
2.4.10. Werk en sociale economie	61
2.4.11. Grensoverschrijdende samenwerking tussen territoriale gebieden	62
2.4.12. Internationaal ondernemen, investeringen en toerisme	63
2.4.12.1. Internationaal ondernemen	62
2.4.12.2. Investerings	66
2.4.12.3. Toerisme	68
2.4.13. Buitenlands beleid en Europese dossiers	68
2.4.14. Algemeen regeringsbeleid	69
3. HOE WERKEN WE SAMEN?	70
3.1. Bilaterale samenwerking	70
3.1.1. Inleiding	70

3.1.2.	Opzetten van gemeenschappelijke (beheers)structuren, gezamenlijk en geïntegreerd optreden naar derde landen	70
3.1.3.	Beleidsafstemming.....	70
3.1.4.	Ontwikkelen en uitvoeren van gezamenlijke projecten	70
3.1.5.	Samenwerking van operationele diensten.....	70
3.1.6.	Stimuleren van samenwerking tussen partners op een lager niveau.....	71
3.1.7.	Informatie-uitwisseling en kennisdeling.....	71
3.2.	Samenwerking Vlaanderen-Duitsland in het kader van de Europese Unie en multilaterale fora	71
3.3.	Vlaams – Duitse verenigingen en instellingen.....	71
3.4.	De middelen die door de overheid worden ingezet.....	72
4.	WAAR WILLEN NAAR TOE MET DE SAMENWERKING?	74
	Inleiding.....	74
4.1.	Strategische doelstelling 1	75
4.2.	Strategische doelstelling 2	79
4.3.	Strategische doelstelling 3	86
4.4.	Strategische doelstelling 4	90
5.	BIJLAGE	94
Bijlage 1:	Inventaris van verdragen, akkoorden, intentieverklaringen, gesloten tussen Vlaanderen en Duitsland (inclusief met de Länder)	94
Bijlage 2:	Overzicht jumelages tussen Vlaamse en Duitse gemeenten	93
Bijlage 3:	Overzicht lopende Interregprojecten per sector	96
Bijlage 4:	Bibliografie.....	112
COLOFON	.....	114

NAAR EEN VERDIEPTE SAMENWERKING TUSSEN VLAANDEREN EN DUITSLAND

De hereniging van Duitsland in het jaar 1990 kon in Vlaanderen op aardig wat bijval rekenen. Het merendeel van de Vlamingen vond zich zonder voorbehoud in het zelfbeschikingsrecht waarvan het Duitse volk gebruik maakte om een einde te maken aan de Duitse deling. Dat herenigingsproces effende ook het pad voor de éénmaking van Europa. West en Oost groeiden naar elkaar toe, eerst met de Duitse eenmaking zelf, daarna met de toetreding van de Centraal-Europese landen zoals onder meer Polen, Tsjechië, Slowakije, Hongarije tot de Europese Unie. Voor Vlaanderen betekende dit een volledig nieuwe geopolitieke constellatie. Vlaanderen heeft er een grotere buur bij gekregen en bevindt zich binnen de Europese Unie aan de westelijke periferie. Dat houdt nieuwe uitdagingen in. Toch zijn de Vlamingen daarvoor niet teruggeschrokken. Toen de Duitse éénmaking zich aandiende, heeft 70 % van hen in peilingen zich hierover positief uitgelaten.

We zijn nu zestien jaar verder. De Bondsrepubliek Duitsland is een stabiele, goed functionerende democratie in het hart van Europa. Het land heeft de Europese integratie en een goede verstandhouding met zijn buurstaten in het vaandel geschreven. Die opgave had Duitsland zichzelf na 1945 gesteld: zich integreren in het Westen en uitgroeien tot een pluralistische, parlementaire democratie. De naoorlogse generatie is daarin geslaagd. Duitsland kan ook bogen op een krachtige economie waarvan Vlaanderen in zijn handelsbetrekkingen de vruchten kan plukken. Vooral met de deelstaat Noordrijn-Westfalen onderhoudt Vlaanderen uitstekende economische, maar ook andere, relaties. Duitsland is economisch gezien het belangrijkste hinterland van Vlaanderen. Een bijkomend voordeel voor Vlaanderen vormt de federale structuur van de Bondsrepubliek. Het was dan ook niet te verwonderen dat België samen met Duitsland en Oostenrijk tijdens de intergouvernementele conferentie van 1991 een amendement op het verdrag op het EG-verdrag indiende met als doel ministers van deelstaten in staat te stellen hun land te vertegenwoordigen in de Raad.

Bovendien helpt die federale traditie de Duitsers begrip op te brengen voor de situatie in ons land. Ze hebben oog voor de gevoeligheden van de Vlamingen voor subsidiariteit en een Europa waar de culturele diversiteit dient te worden gerespecteerd.

Hier duikt de vraag op of Vlaanderen zelf wel voldoende aandacht besteedt aan een zo belangrijke buur als Duitsland? Te weinig Vlamingen kennen nog Duits. Onze zakenlui en intellectuelen zijn niet meer beslagen in het Duits. Nochtans is de taal van de klant in het economische leven de belangrijkste taal. Dat de taal van Goethe en Kant in Europa de moedertaal is van honderd miljoen mensen, dat ze de officiële taal is in Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland, dat ze ook in Centraal-Europa nog veel wordt gesproken, dat alles belet niet dat ze stiefmoederlijk wordt behandeld in Vlaanderen. Zowel in het onderwijs als in de media komen de Duitse taal en cultuur niet meer zoveel aan bod.

Wanneer we ons de moeite niet meer getroosten om onze burens beter te leren kennen, hoeven we ons niet over een gebrek aan belangstelling van hun kant te verwonderen. Al moeten we eerlijkheidshalve toegeven dat er onder de Duitsers die zich in de internationale gemeenschap in Brussel bewegen, verschillende journalisten, diplomaten, ambtenaren zijn die het Nederlands machtig zijn of belangstelling voor Vlaanderen aan de dag leggen.

Vlaanderen moet zich beter bekend maken bij zijn burens. Het kan beginnen met zijn cultuur, zijn mooiste visitekaartje, naar het buitenland uit te dragen. Duitsland van zijn kant kan daarbij fungeren als een doorgeefluik voor de culturen van zijn buurlanden, denken we maar even aan de rol die het in de negentiende eeuw speelde voor de bekendmaking van de cultuur van de Scandinavische landen. Wat in Duitsland wordt gepubliceerd of tentoongesteld, gaat de wereld rond. Duitsland kan ertoe bijdragen Vlaanderen op de wereldkaart te zetten. De Vlamingen moeten dan wel hun koudwater-

vrees voor Duitsland, voor de Duitse taal en cultuur overwinnen.

Er moet dus meer werk worden gemaakt van de versteviging van de relaties tussen Vlaanderen en Duitsland. Op het vlak van economie, wetenschap en cultuur is Duitsland te belangrijk om het links te laten liggen. De Strategienota Duitsland toont het belang van de samenwerking op velerlei domeinen aan. Voor een zelfbewust Vlaanderen kan Duitsland een springplank zijn naar de wijde wereld. Maar dat vereist wel dat we de gelatenheid, de onverschilligheid die onze relaties met Duitsland kenmerkt, laten varen. De versterking van de samenwerking tussen Vlaanderen en Duitsland draagt bij tot de verdieping van het Europa waarin we zijn ingebed. Beide ijveren voor een slagvaardige EU die zich in de wereld, op de multilaterale fora, kan laten gelden. Een efficiënte, gestroomlijnde en transparante Europese besluitvorming is een gezamenlijk streven. Vanaf januari 2007 bekleedt de Bondsrepubliek Duitsland het voorzitterschap van de Europese Unie. Voor Vlaanderen biedt dit een uitgelezen kans om de Vlaams-Duitse betrekkingen te versterken.

Geert Bourgeois,

Vlaams minister van Bestuurszaken, Buitenlands Beleid, Media en Toerisme

STRATEGISCHE DOELSTELLINGEN EN AANBEVELINGEN

De beleidsnota Buitenlands Beleid 2005-2009 voorziet dat i.v.m. de relaties met elk van de buurlanden van Vlaanderen een strategienota wordt opgesteld. Die strategienota legt voor een periode die verder gaat dan de lopende regeerperiode de prioriteiten vast, bepaalt de doelstellingen en duidt instrumenten aan om deze doelstellingen te bereiken. De strategienota Duitsland kwam tot stand via interdepartementaal ambtelijk overleg, gecoördineerd door het Departement Internationaal Vlaanderen, meer bepaald de Afdeling Buitenlandse Zaken.

Eerder dan voor elk beleidsdomein afzonderlijk een strategische doelstelling te ontwikkelen en uit te schrijven opteerde de werkgroep voor het opstellen van een set met een beperkt aantal geclusterde doelstellingen, die steeds verschillende beleidsterreinen bestrijken. Deze aanpak moet borg staan voor een "geïntegreerd optreden" van de gehele Vlaamse Regering en de hele Vlaamse administratie richting Duitsland, waarbij elke verantwoordelijke zijn/haar steentje bijdraagt tot de realisatie van de verschillende doelstellingen.

Hierbij moet wel opnieuw worden onderstreept dat voor heel wat sectoren het Land Nordrhein-Westfalen de voornaamste en in een aantal gevallen de enige partner is waarmee in Duitsland wordt samengewerkt. Daarenboven bestaan ook vormen van trilaterale samenwerking waarbij naast NRW ook Nederland bij de samenwerking is betrokken. Dit geldt bijvoorbeeld voor bepaalde projecten op het vlak van ruimtelijke ordening, onderwijs, cultuur en wetenschappelijk onderzoek. Er bestaat samenwerking op multilateraal vlak waarbij naast Duitsland en Vlaanderen eveneens andere EU-lidstaten bij betrokken zijn.

De strategische doelstellingen zijn zo geformuleerd dat ze in principe ook voor de volgende regeerperiode geldingskracht hebben. De tijdshorizon van de operationele doelstellingen en de concrete acties is een stuk korter. Het is de ambitie deze te realiseren binnen deze regeerperiode.

Door te werken met meetindicatoren wensen wij tijdens deze legislatuur te kunnen nagaan of wij op de goede weg zitten. Een goede opvolging van deze indicatoren moet bijdragen tot een beoordeling van de verwezenlijking van de operationele doelstellingen/acties. Indien een bepaalde indicator achterblijft bij de gewenste ontwikkeling, zijn ingrepen vanuit het beleid- of het operationele niveau mogelijk. Op dat ogenblik kunnen de inspanningen om de doelstelling te halen worden verhoogd of kan de operationele doelstelling – b.v. in het licht van nieuwe, nu nog onbekende ontwikkelingen – bijgestuurd of verfijnd worden.

Uiteraard moet worden onderstreept dat de middelen op het vlak van personeel en financiën voor buitenlands beleid beperkt zijn en dat Duitsland op het vlak van samenwerking bovendien doorgaans minder prioritair is dan Nederland. Een belangrijk aspect van de strategische aanpak is dan ook het zoveel als mogelijk bundelen van en integreren van de samenwerking en financiële middelen. Voor buitenlandse handel en toerisme vormt Duitsland een belangrijke en grote markt. Daarom werd hiervan een apart aandachtspunt gemaakt.

De interdepartementale werkgroep identificeerde de volgende vier strategische doelstellingen, die de Vlaamse Regering bij het verbreden van de relatie tussen Vlaanderen en Duitsland moet nastreven.

Voor de relaties met Duitsland werden volgende strategische doelstellingen geïdentificeerd.

1. Versterken van de positie van Vlaanderen als ruimtelijk-logistiek knooppunt en dynamisch onderdeel van de gouden delta in Europa, door bijkomende groei van de Vlaamse (binnen)havens mogelijk te maken en het optimaliseren van de verkeers- en vervoersverbindingen tussen Vlaanderen en Duitsland, waarbij tegelijkertijd een hoog milieubeschermingsniveau wordt nagestreefd.
2. Onderbouwen en versterken van de economische slagkracht van het kerngebied in Europa, waar ondermeer Nordrhein-Westfalen en Vlaanderen toebehoren, door in te spelen op elkaars sterktes op het vlak van onderwijs en wetenschap, innovatie, economie, arbeidsmarkt, door het benutten van het ruimtelijk potentieel en door het uitbouwen van structureel overleg hierover.
3. Actief bewerken van de Duitse markt met het oog op het aantrekken van Duitse toeristen en investeringen naar Vlaanderen, en omgekeerd het versterken van de export van Vlaamse producten naar Duitsland, d.m.v. het focussen op enkele kansrijke doelsectoren.
4. Waar mogelijk en wenselijk streven Vlaanderen en Duitsland (in het bijzonder de Länder) naar gezamenlijke strategie- en/of beleidsvorming op bepaalde terreinen en het innemen van gemeenschappelijke standpunten t.a.v. de Europese Unie en in multilaterale fora.

Elk van deze strategische doelstellingen wordt in de strategienota zelf onderbouwd door enkele operationele doelstellingen, die op hun beurt aanleiding geven tot concrete acties, die nog tijdens deze regeerperiode gerealiseerd kunnen worden. Om deze doelstellingen en acties te verwezenlijken heeft de werkgroep een reeks aanbevelingen geformuleerd. In deze aanbevelingen zitten de instrumenten verweven, die de Vlaamse Regering kan inzetten om concreet vorm te geven aan de uitvoering van de strategienota.

Aanbevelingen

1. Alle leden van de Vlaamse Regering onderschrijven het belang van bilaterale contacten met Duitse ambtsgenoten, zowel van het federale niveau als van de Länder. De Vlaamse Regering verwelkomt diepgaander ambtelijk overleg en samenwerking met Duitsland binnen verschillende sectoren. Waar nodig, nemen de leden van de Vlaamse Regering zelf het initiatief om in samenspraak met hun Duitse collega's impulsen te geven met het oog op meer structureel ambtelijk overleg op die terreinen.
2. De Vlaamse Regering hecht groot belang aan een goede afstemming met de federale overheid m.b.t. die Belgisch/Vlaams-Duitse dossiers, waarvoor beide overheden verantwoordelijkheden delen en zal ernaar streven het overleg met de federale overheid te versterken.

STRATEGIENOTA DUISLAND

SITUERING EN DOEL VAN DEZE NOTA

*De beleidsnota Buitenlands Beleid 2005-2009 (p. 14) stelt: "Gezien het politiek en economisch belang van onze buurlanden en –regio's én de gedeelde waarden tussen Vlaanderen en zijn nabije buitenland zal het buurlandenbeleid de komende jaren een absolute **prioriteit** vormen. Als uiting van het prioritaire belang zal voor elk van onze buurlanden op een gefaseerde manier een concrete **strategienota** worden uitgewerkt. Deze strategienota legt de prioriteiten vast, bepaalt de doelstellingen en duidt de instrumenten aan om deze doelstellingen te bereiken. De strategie wordt opgevolgd via meetindicatoren en wordt op geregelde tijdstippen geëvalueerd. Via intens overleg zal erover gewaakt worden dat alle relevante partners binnen de overheid (andere beleidsdomeinen, vertegenwoordigers ter plaatse) deze strategie onderschrijven. De buurlandenstrategieën worden gevalideerd door de Vlaamse Regering en gecommuniceerd aan het Vlaams Parlement."*

Duitsland is na Nederland het tweede land waaraan een dergelijke strategienota wordt gewijd. Die keuze is ingegeven door politieke, economische en culturele argumenten. De Vlaams-Duitse relaties (vooral deze met Nordrhein-Westfalen) krijgen op dit ogenblik vorm in diverse beleidsdomeinen. Vlaanderen en de Duitse Länder, behorende tot federale staten, staan bovendien voor een aantal gelijklopende en soms gezamenlijke uitdagingen van sociaal-economische aard, integratie, leefmilieu, ... Duitsland en de Duitse Länder zowel als België en Vlaanderen hebben verder de gemeenschappelijke uitdaging van de verdere hervorming van de federale staatstructuur. Daarenboven houdt ook het Duitse voorzitterschap van de EU in de eerste helft van 2007 bepaalde opportuniteiten in voor samenwerking.

Deze nota kwam tot stand door middel van interdepartementaal overleg in de schoot van de Vlaamse overheid. Voor de coördinatie van de werkzaamheden en voor het redactioneel bundelen van de verschillende tekstbijdragen stond het Departement Internationaal Vlaanderen in. Deze nota geeft maar een beknopt overzicht. Meer inzicht in de Vlaams-Duitse relaties krijgt u, als bijlage, in het ruime achtergronddocument met de volledige analyse van de huidige samenwerking en de strategische voorstellen.

VLAAMS BUITENLANDS BELEID T.A.V. DUITSLAND

2.1. Inleiding

De interdepartementale werkgroep nam de relaties tussen Vlaanderen en Duitsland grondig onder de loep. De werkgroep richtte zich daarbij op de eerste plaats op de Vlaams-Duitse (inclusief Länder) samenwerking in de (centrale) publieke sector die het gevolg is van het Vlaamse beleid dat wordt ontwikkeld. De neerslag van deze samenwerking wordt uitgebreid weergegeven in het achtergronddocument. Als bijlage bij dit document werd eveneens een overzicht gevoegd van de samenwerking met Duitsland in het Europese kader van de Interregprogramma's.

2.2. Akkoorden

De samenwerking met Duitsland kan in eerste instantie worden afgelezen uit de verschillende akkoorden die werden gesloten.

Er is in eerste instantie het Duits-Belgische culturele verdrag dat dateert van 1956 en sinds de jaren zeventig wordt uitgevoerd door de gemeenschappen in ons land.

Sinds 1990 werden een aantal intentieverklaringen tot samenwerking met Baden-Württemberg en Nordrhein-Westfalen ondertekend:

- Gemeenschappelijke verklaring met Baden-Württemberg, Brussel, 30 mei 1990;
- Algemeen Samenwerkingsakkoord, Düsseldorf, 7 november 1991;
- Gezamenlijke verklaring over de Samenwerking tussen Vlaanderen en Nordrhein-Westfalen, Brussel, 10 februari 1999.

De intentieverklaringen tot samenwerking met de Duitse Länder hebben enkel in de eerste jaren na het ondertekenen ervan geleid tot een reeks activiteiten. Uit deze operationele activiteiten zijn wel contacten gegroeid die op langere termijn hebben geleid tot nieuwe vormen van samenwerking.

Verder sloten Antwerpen en Duisburg tweemaal een memorandum of understanding tussen de havenbesturen:

- Memorandum of understanding Antwerpen-Duisburg, Antwerpen, 2 december 1999
- Memorandum of understanding Antwerpen-Duisburg (herbevestiging), Duisburg, 14 februari 2006

Vlaanderen en Nordrhein-Westfalen zijn partners in enkele ruimere netwerken, die hebben geleid tot samenwerking, o.m. op het vlak van milieu en onderwijs:

- Politieke verklaring van de constitutionele regio's Beieren, Catalonië, Noordrijn-Westfalen, Salzburg, Schotland, Wallonië en Vlaanderen, 28 mei 2001;
- The Network of Regional Governments for Sustainable Development-nrg4SD, Johannesburg, 31 augustus 2002;
- Verklaring van Münster, Verklaring omtrent de onderlinge relaties op het gebied van hoger onderwijs, wetenschap en onderzoek tussen Nederland, Vlaanderen, het Groothertogdom Luxemburg, en de deelstaat Noordrijn-Westfalen, 8 oktober 2003.

2.3. Vlaanderen heeft specifiek met Nordrhein-Westfalen een zekere verwevenheid en complementariteit

Nordrhein-Westfalen is geen echt buurland van Vlaanderen maar door de nabijheid en vooral de economische banden is er een belangrijke verwevenheid ontstaan tussen de beide deelstaten.

De sterke economisch banden blijken vooral uit de handel. Tijdens de periode januari-september 2005 nam de Vlaamse export naar Duitsland toe met 10,49 % en het Duitse aandeel in de totale Vlaamse export klom tot 17,81 %. Ongeveer de helft van deze Vlaamse export is bestemd voor Nordrhein-Westfalen.

Verder is de Vlaamse economie in bepaalde sectoren in belangrijke mate met de Duitse vervlochten, dit is uitgesproken in de chemische industrie, autoassemblage en in mindere mate ook de bank- en verzekeringssector. Er vonden het jongste decennium – vooral in de chemische industrie – in Vlaanderen een aantal belangrijke uitbreidingsinvesteringen plaats.

Als quasi-buurlanden zijn Vlaanderen en Duitsland – in het bijzonder Nordrhein-Westfalen – vooral voor mobiliteit op elkaar aangewezen en hebben zij op dit op het vlak een zekere interdependentie ontwikkeld.

Goede verbindingen tussen beide landen via waterweg, spoorweg, (regionale) luchtvaart, ondergronds transport (pipelines) of autoweg zijn van belang voor de economische ontwikkeling van beide; voor de welvaart van Vlaanderen in het algemeen en de ontwikkeling van onze havens in het bijzonder. Om die reden is bijvoorbeeld ook de IJzeren Rijn voor de Duitse industrie in het Ruhrgebied zeer belangrijk.

Voor het Agentschap Toerisme Vlaanderen (Vlaams en Brussels Hoofdstedelijk Gewest) is Duitsland

de belangrijkste markt. In 2004 waren de Duitsers nog de derde belangrijkste groep buitenlandse toeristen na de Nederlanders en de Britten. Met een aandeel van 2,8 % voor de lange vakanties en 7,7 % voor de korte vakanties is Duitsland een belangrijke vakantiebestemming voor de Vlamingen.

De culturele banden zijn aanzienlijk. Duitsland en in het bijzonder de steden van het Rijnland en het Ruhrgebied hebben een belangrijke culturele infrastructuur, waar Vlaamse kunstenaars vrij intensief gebruik van maken. Vooral op het vlak van podiumkunsten en beeldende kunsten oefenen Vlaamse kunstenaars een grote aantrekkingskracht uit.

De opleiding Duits in het secundair onderwijs in Vlaanderen ging de jongste jaren enigszins achteruit. Toch vragen heel wat bedrijven in de vacatures waarbij talenkennis vereist is, naar kennis van het Duits. Volgens het Goethe-Instituut in Brussel scoort Vlaanderen echter nog steeds vrij goed wat de kennis en de studie van het Duits betreft.

Via de Euregio Maas Rijn (EMR) is Vlaanderen in het algemeen en Limburg in het bijzonder betrokken bij de grensoverschrijdende samenwerking met Duitsland, die ook met Europese middelen wordt gefinancierd via het programma Interreg IIIA.

Een heel ander aspect van de verwevenheid wordt geïllustreerd door twee bevolkingscijfers. In Duitsland wonen volgens de Belgische ambassade in Berlijn ongeveer 30.000 landgenoten, de meeste zijn Vlamingen. In België wonen volgens de Duitse ambassade 40.000 Duitsers. Zij vormen bijna 4 % van het aantal buitenlanders.

2.4. Concurrentie

Duitse actoren zijn vaak ook rechtstreekse concurrenten van hun Vlaamse tegenhangers. De Vlaamse en Duitse belangen lopen dan ook niet altijd gelijk en soms botsen ze zelfs. Dat geldt voor:

- het aantrekken van buitenlandse investeringen, o.m. de vestiging van zogenaamde Europese Distributiecentra (EDCs);
- de concurrentie tussen de havens;
- de concurrentie tussen Vlaamse en Duitse ondernemingen op buitenlandse markten.

Duitsland is zoals hoger vermeld de belangrijkste markt voor Vlaamse producten en dat geldt zowel voor de export in het algemeen als voor de agromarketing in het bijzonder.

Zowel het Vlaamse Agentschap voor Internationaal Ondernemen (FIT) en het Vlaams Centrum voor Agro- en Visserijmarketing (VLAM) zijn instrumenten die de Vlaamse overheid inzet om Vlaamse ondernemingen bij te staan bij internationaal ondernemen in Duitsland en om Duitse investeringen aan te trekken.

2.5. De relaties op bilateraal niveau

Vlaamse vertegenwoordiger in Berlijn

Vlaanderen beschikt sinds 2000 over een vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering in Berlijn die vooral een politieke rol speelt: rapportage over maatschappelijke en politieke evoluties en dossiers, ontvangst van Vlaamse delegaties, representatieve functie, faciliterende functie voor de verschillende beleidssectoren van de Vlaamse overheid.

Op de vijfde verdieping van de Belgische ambassade in Berlijn bevindt zich de geïntegreerde Vlaamse vertegenwoordiging: de politieke vertegenwoordiger, de landbouwwraad en de Vlaamse economische vertegenwoordiger.

Bevoegdheden

De bevoegdheden van Vlaanderen en de Länder lopen deels gelijk, maar verschillen ook op een aantal terreinen. Zo kunnen de Duitse Länder geen expliciet buitenlands beleid voeren. Ook de lokale overheden hebben soms andere bevoegdheden.

Belangstelling vanuit Duitsland voor samenwerking met Vlaanderen

De (spontane) Duitse belangstelling voor samenwerking met Vlaanderen en vice versa is niet altijd even groot, hoewel in sommige sectoren men bereid is duidelijke inspanningen te doen.

Politieke vertegenwoordigers van de Bondsstaat, en zelfs van de Länder, beschouwen de federale Belgische Staat soms als hun normale gesprekspartner.

Niveau van samenwerking

In de analyseoefening van de bilaterale betrekkingen heeft de interdepartementale werkgroep een methodologisch onderscheid gemaakt tussen een aantal niveaus van concrete Vlaams-Duitse samenwerking in oplopende volgorde van intensiteit:

1. Informatie-uitwisseling en kennisdeling;
2. Stimuleren van samenwerking tussen partners op een decentraal niveau;
3. Samenwerking van operationele diensten;
4. Ontwikkelen en uitvoeren van gezamenlijke projecten en programma's;
5. Beleidsafstemming;
6. Gezamenlijke strategie- en beleidsvorming, opzetten of verbreden van gemeenschappelijke (beheers)structuren, gezamenlijk en geïntegreerd optreden naar derde landen.

Financiële stromen

In het achtergrond dossier (punt 3.4.) werd een tabel opgenomen van de projectmatige financiële inbreng vanuit de meeste Vlaamse sectoren. Hieruit kan worden geleerd dat eerder weinig wordt geïnvesteerd in samenwerking met Duitsland.

Toch dienen hierbij een aantal kanttekeningen te worden gemaakt.

Bovengenoemde analyse omvat hoofdzakelijk een overzicht van bestedingen door de sectorale departementen en niet de werking- en personeelskosten van de Vlaamse vertegenwoordigers in Duitsland.

Het is vooral op dat terrein (internationaal ondernemen, agromarketing en toerisme) dat er wel degelijk een aantal inspanningen worden gedaan, zeker op het vlak van de promotie van Vlaanderen en het aantrekken van investeringen en toeristen. Wat internationaal ondernemen betreft, behoort Duitsland tot de cluster 'Buurlanden'. Financiële middelen worden ingezet op de gehele landengroep en zijn niet toerekenbaar per land. Hetzelfde geldt voor het aantrekken van investeringen.

Voor sommige sectoren, in het bijzonder cultuur, is het bovendien zeer moeilijk om de exacte geldstromen te achterhalen, omdat de belangrijke Vlaamse culturele productiehuisen op het vlak van muziek, dans en theater weliswaar ook in Duitsland actief zijn, maar dit autonoom invullen met hun financiële enveloppe, die door de overheid ter beschikking wordt gesteld.

Tenslotte kan worden opgemerkt dat er eveneens vormen van trilaterale samenwerking bestaan waar Vlaanderen is bij betrokken en dat heel wat projecten in een groter geheel worden uitgevoerd, m.n. samen met andere landen en regio's. Dat laatste geldt voor een aantal Interregprogramma's.

2.6. Bevindingen betreffende de Vlaams-Duitse relaties in EU- en multilateraal verband

Algemeen

Voor Vlaanderen is het belangrijk om in bepaalde Europese dossiers aansluiting te zoeken bij partners met het oog op gezamenlijke standpuntbepalingen richting Europese Commissie, coalitievorming enz. Ook in een aantal multilaterale organisaties is Vlaanderen vaak aangewezen op overleg en afstemming van standpunten met andere landen.

Een voor de hand liggende keuze is daarbij Duitsland, als grootste federale land in Europa. In concreto voeren Vlaamse en Duitse beleidsverantwoordelijken slechts in een beperkt aantal gevallen overleg.

De 11-juliviering in Berlijn is telkens een gezellige ontmoeting van Vlamingen en Duitsers, opgeluisterd met Vlaamse muziek.

Voor Vlaanderen is het Duitse voorzitterschap in de eerste helft van 2007 een belangrijke opportuniteit.

Met de Duitse Länder kunnen standpunten worden afgestemd om de voorstellen van het Duits voorzitterschap te beïnvloeden. Dit kan o.m. voor domeinen als onderwijs en cultuur waarvoor de Duitse deelstaten de eerste verantwoordelijken zijn in Duitsland. Dit kan eventueel ook voor standpunten i.v.m. de diensten van algemeen sociaal belang, waarvoor de Duitse Länder ook speciaal gevoelig zijn.

Operationele activiteiten

Sinds 1990 worden in de Euregio Maas Rijn een groot aantal projecten ontwikkeld in het kader van Interreg waar de provincie Limburg rechtstreeks is bij betrokken. De projecten met een Vlaamse inbreng worden ondersteund door de Vlaamse overheid.

Het Euresnetwerk, dat een grensoverschrijdende arbeidsmarkt stimuleert en in het kader van de Europese structuurfondsen werd uitgebouwd, heeft in de grensstreek geleid tot samenwerking tussen Vlaamse en Duitse operationele diensten. Het Eureskantoor in Lanaken richt zich vooral op de Duitse markt.

STRATEGIE

Inleiding

Eerder dan voor elk beleidsdomein afzonderlijk een strategische doelstelling te ontwikkelen en uit te schrijven opteerde de werkgroep voor het opstellen van een set met een beperkt aantal geclusterde doelstellingen, die steeds verschillende beleidsterreinen bestrijken. Deze aanpak moet borg staan voor een "geïntegreerd optreden" van de gehele Vlaamse Regering en de hele Vlaamse administratie richting Duitsland, waarbij elke verantwoordelijke zijn/haar steentje bijdraagt tot de realisatie van de verschillende doelstellingen.

Hierbij moet wel opnieuw worden onderstreept dat voor heel wat sectoren het Land Nordrhein-Westfalen de voornaamste en in een aantal gevallen de enige partner is waarmee in Duitsland

wordt samengewerkt. Daarenboven bestaan ook vormen van trilaterale samenwerking waarbij naast NRW ook Nederland bij de samenwerking is betrokken. Dit geldt bijvoorbeeld voor bepaalde projecten op het vlak van ruimtelijke ordening, onderwijs, cultuur en wetenschappelijk onderzoek. Er bestaat samenwerking op multilateraal vlak waarbij naast Duitsland en Vlaanderen eveneens andere EU-lidstaten bij betrokken zijn.

De strategische doelstellingen zijn zo geformuleerd dat ze in principe ook voor de volgende regeerperiode geldingskracht hebben. De tijdshorizon van de operationele doelstellingen en de concrete acties is een stuk korter. Het is de ambitie deze te realiseren binnen deze regeerperiode.

Door te werken met meetindicatoren wensen wij tijdens deze legislatuur te kunnen nagaan of wij op de goede weg zitten. Een goede opvolging van deze indicatoren moet bijdragen tot een beoordeling van de verwezenlijking van de operationele doelstellingen/acties. Indien een bepaalde indicator achterblijft bij de gewenste ontwikkeling, zijn ingrepen vanuit het beleid- of het operationele niveau mogelijk. Op dat ogenblik kunnen de inspanningen om de doelstelling te halen worden verhoogd of kan de operationele doelstelling – b.v. in het licht van nieuwe, nu nog onbekende ontwikkelingen – bijgestuurd of verfijnd worden.

Uiteraard moet worden onderstreept dat de middelen op het vlak van personeel en financiën voor buitenlands beleid beperkt zijn en dat Duitsland betreffende samenwerking bovendien doorgaans minder prioritair is dan Nederland. Een belangrijk aspect van de strategische aanpak is dan ook het zoveel als mogelijk bundelen van en integreren van de samenwerking en financiële middelen. Voor buitenlandse handel en toerisme vormt Duitsland een belangrijke en grote markt. Daarom werd hiervan een apart aandachtspunt gemaakt.

De interdepartementale werkgroep identificeerde de volgende vier strategische doelstellingen, die de Vlaamse Regering bij het verbreden van de relatie tussen Vlaanderen en Duitsland moet nastreven.

3.1. Strategische doelstelling 1

Versterken van de positie van Vlaanderen als ruimtelijk-logistiek knooppunt en dynamisch onderdeel van de gouden delta in Europa, door bijkomende groei van de Vlaamse (binnen)havens mogelijk te maken en het optimaliseren van de verkeers- en vervoersverbindingen tussen Vlaanderen en Duitsland, waarbij tegelijkertijd een hoog milieubeschermingsniveau wordt nagestreefd.

Duitsland vormt een belangrijk hinterland voor de Vlaamse (binnen)havens. Dat geldt zeker voor het Ruhr- en Rijngebied, maar ook Zuid-Duitsland is niet te verwaarlozen. Daarenboven is een goede verbinding met Duitsland zeer belangrijk om verder afgelegen markten in Centraal- en Oost-Europa te bereiken. Ook de andere transportmodi zijn belangrijk. Dit vereist een continu nadenken over logistieke alternatieven.

De economische en industriële ontwikkeling van Vlaanderen en Duitsland/NRW kan bovendien niet los worden bekeken van ruimtelijke ordening, natuur en een gezond milieu voor het hele gebied. De overheden zijn immers verantwoordelijk voor de levenskwaliteit van de bewoners. Het gaat om aspecten zoals aanwezigheid van fijn stof, biodiversiteit, waterkwaliteit rivieren e.d.

Overzicht van de operationele doelstellingen m.b.t. strategische doelstelling 1

1. Samen met NRW en/of Duitsland – naargelang van het geval – voorbereiden van en/of uitvoering geven aan diverse specifieke projecten gericht op een versterking van de infrastructuur die rechtstreeks of onrechtstreeks bijdragen tot de verdere logistieke centrumfunctie die Vlaanderen – vooral samen met NRW – in Europa bekleedt.
2. Optimaal gebruik van verkeers- en vervoerverbindingen om de positie van Vlaanderen als logistieke draaischijf te versterken.

3.2. Strategische doelstelling 2

Onderbouwen en versterken van de economische slagkracht van het kerngebied in Europa, waar ondermeer NRW en Vlaanderen toe behoren, door in te spelen op elkaars sterktes op het vlak van onderwijs en wetenschap, innovatie, economie, arbeidsmarkt, door het benutten van het ruimtelijke potentieel en door het uitbouwen van structureel overleg hierover.

Vlaanderen en NRW (en in het verlengde ook andere delen van Duitsland) kennen een grote economische, culturele, demografische en zelfs ruimtelijke verwevenheid en complementariteit. Als onderdeel van het historische noordwestelijke Europese kerngebied is het van belang dat Vlaanderen en NRW waar mogelijk hun dynamiek en slagkracht gezamenlijk versterken.

De uitwisseling van informatie over respectieve analyses en aanpak – en vooral over “best practices” - is een belangrijke opdracht voor alle beleidsdepartementen en kan leiden tot afstemming van beleid en steeds nauwere vormen van samenwerking. Zowel in Vlaanderen als NRW bestaat daar belangstelling voor. Naast de vermelde beleidsdepartementen moeten ook andere actoren uit de openbare en privé-sector bij de samenwerking worden betrokken.

Overzicht van de operationele doelstellingen m.b.t. strategische doelstelling 2

1. Om goed op de hoogte te blijven van beleidsontwikkelingen en van relevante informatie m.b.t. de verschillende beleidsdomeinen in Vlaanderen, resp. Duitsland wordt grote aandacht besteed aan het systematisch uitwisselen van informatie en aan het wederzijds delen van kennis.
2. De regio Vlaanderen, Nederland en Nordrhein-Westfalen wordt gepositioneerd als een kennisregio met de hoogste densiteit aan hoger onderwijs- en onderzoeksinstituten en innovatieve bedrijven.
3. Verwerven en verhogen van expertise op verschillende terreinen door het opstarten en uitvoeren van gezamenlijke initiatieven.

3.3. Strategische doelstelling 3

Actief bewerken van de Duitse markt met het oog op het aantrekken van Duitse toeristen en investeringen naar Vlaanderen, en omgekeerd het versterken van de export van Vlaamse producten naar Duitsland, d.m.v. het focussen op enkele kansrijke doelsectoren.

Duitsland is niet enkel een samenwerkingspartner voor Vlaanderen. Duitsland is op verschillende terreinen ook een door Vlaanderen te bewerken markt. Zo ontwikkelt de Vlaamse overheid acties gericht op Duitsland om investeringen aan te trekken, om de Vlaamse export naar en het internationaal ondernemen van Vlamingen in Duitsland te bevorderen en om Duitse toeristen te overtuigen een reis naar Vlaanderen te ondernemen. Bij het uitzetten van een strategie m.b.t. internationaal ondernemen richting Duitsland dient men er rekening mee te houden dat Duitsland voor heel wat sectoren een vrij verzadigde en bijgevolg verdringingsmarkt met hoge eisen is, waar de Vlaamse exporteurs veel concurrenten aantreffen. De introductie van het ene bedrijf kan leiden tot het uit de markt drijven van een andere Vlaamse onderneming.

Overzicht van de operationele doelstellingen m.b.t. strategische doelstelling 3

1. Inzake internationaal ondernemen maximaal uitspelen van Vlaamse sterktes door gericht en pro-actief te werken op een aantal in overleg met de Vlaamse economische spelers gedefinieerde kansrijke sectoren en thema's, waaronder de ondersteuning van startende exporteurs.
2. Ontwikkelen van een coherente strategie voor het benaderen van potentiële Duitse investeerders door pro-actief te werken op enkele, specifieke sectoren en thema's.

3. Inzetten van de optimale marketingmix naar verschillende doelgroepen voor de promotie van Vlaanderen in Duitsland met het oog op het aantrekken van Duitse toeristen.

4. De marktpositie van de speerpuntsectoren in de agro-voeding op de Duitse markt vrijwaren of versterken.

3.4. Strategische doelstelling 4

Waar mogelijk en wenselijk streven Vlaanderen en Duitsland (in het bijzonder de Länder) naar gezamenlijke strategie- en/of beleidsvorming op bepaalde terreinen en het innemen van gemeenschappelijke standpunten t.a.v. de Europese Unie en in multilaterale fora.

Vlaanderen en de Duitse Länder behoren tot federale staten. België en zelfs Duitsland hebben door de uitbreiding van de EU aan soortelijk gewicht verloren.

Het komt er voor Vlaanderen en de Duitse Länder op aan om hun belangen binnen een steeds groeiende EU veilig te stellen. Nadeel is het feit dat Vlaanderen en de Duitse Länder geen rechtstreekse stem hebben bij de EU.

Dit impliceert dat nog meer dan vroeger Vlaanderen en de Duitse Länder op elkaar zijn aangewezen en dat er nood is aan overleg en afstemming, hetzij bilateraal hetzij binnen sommige multilaterale fora.

Overzicht van de operationele doelstellingen m.b.t. strategische doelstelling 4

1. Nastreven van gemeenschappelijke standpunten inzake Europese dossiers en dit in verschillende beleidsdomeinen.

2. Nastreven van gemeenschappelijke standpunten op multilateraal vlak en dit in verschillende beleidsdomeinen.

3. Samenwerking tussen Vlaanderen en de Duitse Länder in een aantal netwerken waarin zij samen actief zijn.

4. INSTRUMENTARIUM EN AANBEVELINGEN VOOR ACTIE

Om de bovenvermelde strategische en operationele doelstellingen in de praktijk te brengen, beschikt de Vlaamse overheid over verschillende hulpinstrumenten. Voor elk van die instrumenten beschrijven wij hieronder hoe die best worden ingezet om bij te dragen tot de verwezenlijking van de doelstellingen. Zo formuleren wij ten aanzien van de Vlaamse Regering de volgende aanbevelingen.

4.1. Politieke contacten en ambtelijk overleg

Aanbeveling 1: Alle leden van de Vlaamse Regering onderschrijven het belang van bilaterale contacten met Duitse ambtsgenoten en geven hier in de periode 2005-2009 invulling aan. De Vlaamse Regering verwelkomt diepgaander ambtelijk overleg met Duitsland en de Länder. Waar nodig, nemen de leden van de Vlaamse Regering in het kader van aanbeveling 4 zelf het initiatief om in samenspraak met hun Duitse collega's impulsen te geven met het oog op structureler ambtelijk overleg op die terreinen.

De hoger beknopt weergegeven analyse laat zien dat voor een aantal beleidsdomeinen een verdieping van de politieke contacten wenselijk is. Die politieke contacten kunnen verdere samenwerking

in verschillende domeinen strategisch oriënteren, de politieke lijn voor verdere samenwerking in het beleidsdomein verder uitzetten en zo sturing geven aan de ambtenaren. Zij kunnen in sommige gevallen ook dienstig zijn om meningsverschillen uit te praten. Politiek overleg kan de resultaten van Vlaams-Duitse ambtelijke werkgroepen valideren.

Ook zogenaamde netwerkevenementen zoals de jaarlijkse recepties van een aantal Duitse Länder in Brussel vormen interessante gelegenheden voor de Vlaamse Regering om met de Duitse collega's contacten te hebben rond samenwerking.

Zoals hoger aangegeven, is de Vlaamse overheid vragende partij om met betrekking tot verschillende beleidsdomeinen tot nauwer ambtelijk overleg te komen met Duitsland. Binnen elk van deze beleidsdomeinen is het van groot belang dat alle betrokken actoren op de hoogte zijn van dit Vlaams-Duits (institutioneel) overleg en zonodig hun inbreng daarin kunnen doen.

“De samenwerking met Duitsland moet aangehaald worden op alle niveaus. Voor verschillende beleidsdomeinen is de Bond het eerste aanspreekpunt. Voor andere domeinen of voor zeer concrete projectmatige samenwerking, zullen de Duitse Länder vaak het eerste aanspreekpunt vormen, in het bijzonder het meest nabije Noordrijn-Westfalen. Vlaanderen moet echter ook oog hebben voor de mogelijkheden van samenwerking met de andere Duitse deelstaten. De economische opportuniteiten van de deelstaten die vroeger Oost-Duitsland uitmaakten, waarin de Duitse centrale overheid veel geld heeft geïnvesteerd voor de vernieuwing van het economisch weefsel, of de samenwerking met de andere West-Duitse deelstaten zoals o.m. Nedersaksen of Beieren en Baden-Württemberg bieden heel wat mogelijkheden tot verdere uitbouw van de relaties.”

4.2. Intern-Belgische afstemming

Aanbeveling 2: De Vlaamse Regering hecht groot belang aan een goede afstemming met de federale overheid m.b.t. die Belgisch/Vlaams-Duitse dossiers, waarvoor beide overheden verantwoordelijkheden delen en zal ernaar streven het overleg met de federale overheid te versterken.

Een aantal infrastructuur- en leefmilieubevoegdheden zit binnen het Belgische staatsbestel op federaal niveau (b.v. spoorvervoer, luchtvaart – BIAC). Andere zijn toebedeeld aan de deelstaten. Sommige bevoegdheden hebben dan weer een 'gemengd' karakter en bevinden zich deels op federaal vlak en deels op het niveau van de deelstaten. Rond die federale dossiers is systematischer overleg met politieke en ambtelijke verantwoordelijken noodzakelijk. Dit geldt op politiek vlak b.v. voor de spoordossiers. Ook voor dossiers die een directe of indirecte relatie met milieu en de Noordzee hebben, is een goede politieke en ambtelijke afstemming noodzakelijk.

5. BESLISSINGEN VAN DE VLAAMSE REGERING VAN 20 JULI 2006

Op 20 juli 2006 nam de Vlaamse Regering volgende beslissingen i.v.m. deze strategienota:

1. Kennisname van het uitvoerige achtergronddocument bij deze strategienota.
2. Goedkeuring van de strategienota zelf en de erin opgenomen strategische doelstellingen met het oog op het verder uitbouwen van de relatie Vlaanderen-Duitsland.
3. De Vlaamse ministers worden, elk wat hem of haar betreft, gelast om de uitvoering van de aanbevelingen integraal ter harte te nemen en binnen elk beleidsdomein de nodige inspanningen te doen voor de realisering van de voorgestelde aanbevelingen voor actie binnen de beschikbare budgettaire en personele middelen.

4. de Vlaamse minister, bevoegd voor het Buitenlands Beleid, wordt gelast
  - deze nota te bezorgen aan het Vlaamse Parlement;
  - medio 2008 een tussentijds rapport te bezorgen aan de Vlaamse Regering, met een stand van zaken over de uitvoering van de strategische en operationele doelstellingen aan de hand van de meetindicatoren.

5. de Vlaamse minister, bevoegd voor het Buitenlands Beleid, wordt gelast in samenwerking met de betrokken vakministers, met de verdere opvolging en/of coördinatie van de acties, voorzien in deze nota en dit in samenwerking met de betrokken vakministers.

ACHTERGRONDSDOCUMENT BIJ STRATEGIENOTA
DUITSLAND 2005-2009

1. INLEIDING

Vlaanderen is voor zijn welvaart in belangrijke mate afhankelijk van goede relaties en samenwerking met andere landen en regio's, in de eerste plaats met de ons omringende landen en regio's.

De Vlaamse Regering wil tijdens de regeerperiode 2004-2009 dan ook bijzondere aandacht besteden aan de verdere ontwikkeling van de bilaterale betrekkingen met Nederland, Duitsland, Frankrijk en het Verenigd Koninkrijk.

Deze landen zijn immers Vlaanderen meest nabije partners voor politieke dialoog en samenwerking, en dit op een veelheid van terreinen. Het gaat daarbij om vrijwel alle domeinen waarvoor de Vlaamse overheid bevoegd is: infrastructuur, mobiliteit, ruimtelijke ordening, monumenten en landschappen, landbouw, milieu, technologie, gezondheid en welzijn, media, economie, buitenlandse handel, toerisme, werkgelegenheid, energie, wetenschap, onderwijs, jeugd, sport, cultuur, enz. Op een aantal van deze terreinen worden politieke afspraken gemaakt, verdragen gesloten en staat de samenwerking tussen overheden vrij centraal in de bilaterale relatie. In andere domeinen, m.n. in de economische sfeer, treedt de overheid vooral flankerend op en is de belangrijkste actor de privé-sector zelf.

De Vlaamse Regering wenst ook in de toekomst verder werk te blijven maken van een krachtvolle invulling van de bilaterale relaties met de omringende landen en daarbij ook gerichte impulsen geven aan de samenwerking, die buiten de overheden om tot stand komt. Dit wordt expliciet aangegeven in de beleidsnota buitenlands beleid voor de periode 2004-2009.

Vlaanderen bevestigt bovendien het uitzonderlijke belang van goede relaties met deze vier landen via de uitbouw van een Vlaamse vertegenwoordiging in Berlijn, Den Haag, Londen en Parijs. Deze kunnen worden beschouwd als 'Vlaamse proto-ambassades' en hebben als opdracht de algemene, politieke en economische betrekkingen tussen Vlaanderen en het ambtsgebied op een dynamische manier te behartigen.

De groei van de uitgesproken exportregio die Vlaanderen is, is sterk afhankelijk van de economische ontwikkelingen in deze landen. De goederen-, diensten- en kapitaalmarkten van Vlaanderen, Duitsland, Frankrijk en Nederland zijn sterk geïntegreerd. Dezelfde goederenkorf kost immers ongeveer evenveel in de vier landen. Met het oog op het stimuleren van de werkgelegenheid in België bepaalt de wet van 1996 i.v.m. het vrijwaren van het concurrentievermogen daarom ook dat de loonkosten in België in de pas moeten blijven met die in Duitsland, Frankrijk en Nederland.

Nieuwe handelscontacten worden doorgaans in de eerste plaats in deze landen gelegd. Dat het aandeel van de buurlanden als afzetmarkten voor de Vlaamse exporteurs de komende jaren wellicht hoog zal blijven, kan o.m. worden afgeleid uit het feit dat het aandeel – ondanks de globalisering, het diepgaander bewerken van en de economische interactie met nieuwe, verder gelegen markten – eigenlijk vrij constant is gebleven sinds 1993.

In de beleidsnota Economie, ondernemen, wetenschap, innovatie en buitenlandse handel 2004-2009 wordt dan ook gepleit voor een blijvende aandacht voor de buurlanden:

"Vlaanderen ligt immers op een kruispunt van drie culturen (Germaans, Romaans & Angelsaksisch) en kan in die hoedanigheid een ideale uitvalsbasis vormen naar de andere omringende landen. Deze culturele openheid & diversiteit van Vlaanderen maakt overigens van onze regio – ook voor onze buurlanden – een ideale testmarkt. [...]."

De vier buurlanden zijn bovendien goed voor ongeveer 70% van het totaal aantal buitenlandse overnachtingen in Vlaanderen. In totaal ging het in 2004 om 9.550.389 overnachtingen van Nederlanders, Fransen, Duitsers en Britten.

De Kronprinzenbrücke was de eerste Berlijnse brug die na de val van de muur werd gebouwd over de Spree. De brug werd gebouwd in Gent bij het bedrijf 'Victor Buyck Steel Construction'.

Buurlandenbeleid en strategienota in de beleidsnota buitenlands beleid en internationale samenwerking

Minister Bourgeois formuleerde in zijn beleidsnota het buurlandenbeleid en de strategienota als volgt: *“Gezien het politieke en economische belang van onze buurlanden en –regio’s én de gedeelde waarden tussen Vlaanderen en zijn nabije buitenland zal het buurlandenbeleid de komende jaren een absolute prioriteit vormen. Als uiting van het prioritaire belang zal voor elk van onze buurlanden op een gefaseerde manier een concrete strategienota worden uitgewerkt. Deze strategienota legt de prioriteiten vast, bepaalt de doelstellingen en duidt de instrumenten aan om deze doelstellingen te bereiken. De strategie wordt opgevolgd via meetindicatoren en wordt op geregelde tijdstippen geëvalueerd. Via intens overleg zal erover gewaakt worden dat alle relevante partners binnen de overheid (andere beleidsdomeinen, vertegenwoordigers ter plaatse) deze strategie onderschrijven. De buurlandenstrategieën worden gevalideerd door de Vlaamse regering en gecommuniceerd aan het Vlaamse Parlement.”*

Deze strategienota's komen dus tot stand via een ruime dialoog binnen de gehele Vlaamse overheid, zodat recht wordt gedaan aan de veelzijdigheid van de betrekkingen en de belangen van de verschillende actoren, die ook ieder eigen verantwoordelijkheden dragen. De nota's kunnen derwijze op een geïntegreerde en samenhangende wijze een bijdrage leveren aan de verdere ontwikkeling van de betrekkingen tussen Vlaanderen en deze landen. Zij moeten bij alle betrokken actoren leiden tot meer doorzichtigheid in het buurlandenbeleid van Vlaanderen en vormen zo een stramien, waarbinnen de verschillende leden van de Vlaamse Regering en diensten van de Vlaamse overheid verdere initiatieven inzake samenwerking en dialoog met deze landen kunnen ontwikkelen.

De strategienota moet echter worden beschouwd als een startdocument. De komende jaren staan in het teken van de implementatie ervan. De opstelling en de concretisering van deze nota kunnen niet uitsluitend het werk zijn van één minister of één ministerie. Deze oefening krijgt pas zin, als alle relevante partners binnen de overheid én de Vlaamse Regering een coherente Duitslandstrategie onderschrijven.

Gelet op het feit dat de leden van de Vlaamse Regering bevoegd zijn voor het nemen van internationale en Europese initiatieven m.b.t. de aangelegenheden die hen krachtens het bevoegdheidsbesluit

van 27 juli 2004 zijn toegewezen, onderschrijft elk lid van de Vlaamse regering deze strategienota en levert hij/zij een actieve bijdrage aan de uitvoering ervan. Nadat deze nota door de Vlaamse Regering zal zijn gevalideerd, wordt zij aan het Vlaams Parlement bezorgd.

Rekening houdend met de grote tijdsinvestering, die noodzakelijk is voor het opstellen van een dergelijke strategienota, is het niet mogelijk gebleken de vier nota's op hetzelfde ogenblik voor te bereiden. Daarom kozen wij voor een gefaseerde benadering, waarbij land na land wordt aangepakt.

Duitsland

Duitsland is na Nederland het tweede land waaraan een dergelijke strategienota wordt gewijd. Deze keuze ligt voor de hand. Duitsland, hoewel niet onmiddellijk aangrenzend, is van groot belang voor Vlaanderen. Dit heeft vooral te maken met economische factoren zoals handel en investeringen. Maar ook op andere domeinen zijn er verschillende elementen aan te geven waarvoor Duitsland en zijn deelstaten van groot belang zijn als partner voor Vlaanderen.

Binnen dit federale land bouwden inderdaad ook sommige deelstaten (Länder) relaties uit met Vlaanderen, o.m. binnen het netwerk van regio's met wetgevende bevoegdheid (Regleg). Om die reden wordt naast Duitsland vooral de nadruk gelegd op veruit het belangrijkste Land, m.n. Noordrijn-Westfalen, dat vrij intensief met Vlaanderen samenwerkt. In voornoemde beleidsnota buitenlands beleid en internationale samenwerking wordt daar sterk de nadruk op gelegd: *"De vruchtbare contacten en bestaande initiatieven met Noordrijn-Westfalen worden gevaloriseerd om de samenwerking met deze Duitse deelstaat te intensifiëren en waar mogelijk te onderbouwen met sectorale initiatieven."*

Noordrijn-Westfalen is een dichtbevolkt Land (18 miljoen inwoners), waarmee op verschillende terreinen samenwerking plaatsvindt. Het is duidelijk dat ook de komende jaren de opportuniteiten, die Noordrijn-Westfalen (NRW) als partner biedt, groot in aantal en thematisch rijk geschakeerd zijn. Daarbij kan gedacht worden aan domeinen als onderwijs, cultuur, wetenschap, infrastructuur (o.m. de IJzeren Rijn), welzijnszorg, enz... Wellicht biedt een trilaterale vorm van samenwerking met Nederland als derde partner interessante perspectieven.

Maar ook de andere Länder komen aan bod, zij het minder uitvoerig. Dat heeft uiteraard te maken met de beperktere samenwerking met Vlaanderen.

De nota omvat – naast deze inleiding – drie andere grote hoofdstukken.

In een tweede hoofdstuk wordt - onder de titel "Waar staan we met de samenwerking?" - de samenwerking op zowat alle terreinen waarvoor Vlaanderen bevoegd is, kort omschreven en geanalyseerd. Vooral wordt ingegaan op de beschrijving van de feitelijk samenwerking wordt aandacht besteed aan de verwevenheid tussen beide gebieden, met name aan de economische en politieke aspecten daarvan.

Naast de beschrijving van de samenwerking wordt in een derde hoofdstuk de vraag gesteld "Hoe verloopt de samenwerking?" Welke instrumenten worden ingezet? Het gaat om een globale generieke evaluatie van de Vlaamse-Duitse betrekkingen. Hier wordt de analyse van de samenwerking gemaakt, ook per beleidsdomein.

Pas na deze basisinformatie kan worden overgegaan op het laatste en vierde grote hoofdstuk, m.n. de formulering van de eigenlijke strategische doelstellingen, de grote vraag "Waar willen we naartoe met onze samenwerking met buurland Duitsland?" Hierbij wordt opnieuw aandacht besteed aan de instrumenten en de middelen, die worden ingezet om de strategie te verwezenlijken.

2. WAAR STAAN WE MET DE SAMENWERKING?

2.1. VLAANDEREN EN DUITSLAND ZIJN OP EEN AANTAL TERREINEN NAUW VERVLOCHTEN MET ELKAAR

Mobiliteit, milieu en infrastructuur

Als quasi-buurlanden¹ zijn Vlaanderen en Duitsland aangewezen op elkaar en hebben zij een zekere interdependentie ontwikkeld. De geografische nabijheid heeft met name geleid tot een wederzijdse afhankelijkheid op het vlak van mobiliteit en transport. Goede verbindingen tussen beide landen via waterweg, spoorweg, (regionale) luchtvaart, ondergronds transport (pipelines) of autoweg zijn van belang voor de economische ontwikkeling van beide, voor de welvaart van Vlaanderen in het algemeen en de ontwikkeling van onze havens in het bijzonder.

Dit blijkt al duidelijk wat de havens betreft. Ongeveer 15% van het hinterlandvervoer van de haven van Antwerpen gaat naar Duitsland en voor Gent en Zeebrugge is dit respectievelijk 11 en 13 %.

Volgens cijfers verstrekt door het Vlaams Instituut voor de Logistiek, ziet de 'modal split' van de goederenstromen naar Duitsland er als volgt uit:

- Antwerpen: 36,3% via wegvervoer, 5% via spoorvervoer en 58,6% via binnenvaart;
- Gent: 33,1% via wegvervoer, 10,6% via spoorvervoer en 56,4% via binnenvaart;
- Zeebrugge: 78,8% via wegvervoer, 17% via spoorvervoer en 4,2% via binnenvaart.

De binnenvaart is ook belangrijk voor invoer. In het beheersgebied van waterwegbeheerder NV De Scheepvaart werd in 2004 1.823.782 ton ingevoerd uit Duitsland en werd 340.303 ton uitgevoerd naar Duitsland. (Gegevens NV De Scheepvaart, 2004) In het beheersgebied van waterwegbeheerder Waterwegen en Zeekanaal NV (gegevens uit het IBIS systeem) werd in 2004 1.310.076 ton ingevoerd uit Duitsland en werd 190.165 ton uitgevoerd naar Duitsland (IBIS Statistiek van het goederenvervoer op de waterweg, 2004). Op de totale tonnage vervoerd over de Vlaamse binnenwateren vertegenwoordigt import uit Duitsland zo'n 4 à 7%, export naar Duitsland nog geen 1%. Belgische binnenschippers, waaronder vele Vlamingen, vertegenwoordigen ongeveer 14% van alle schepen die op de Rijn varen. Qua volumes vertegenwoordigen zij 19% van alle droge ladingsvaart en 17% van alle tankvaart over de Rijn. (Gegevens Centrale Commissie voor de Rijnvaart, 2002).

Cushman&Wakefield plaatsten België in hun 'European Distribution Report' van 2003 aan de top van hun ranglijst, gevolgd door Frankrijk en Duitsland. Frankfurt am Main wordt beschouwd als het belangrijkste Europese distributiecentrum voor vrachtvervoer.

Een studie van hetzelfde Cushman&Wakefield in opdracht van het Vlaamse Instituut voor de Logistiek (VIL) plaatste Vlaanderen (en vooral Limburg) in 2004 aan de top in Europa voor distributie en logistiek. Er werden vijftien regio's met elkaar vergeleken. Ook Saarland deed het goed en stond vierde. NRW en Rheinland-Pfalz kwamen respectievelijk op de achtste en tiende plaats.

Vlaanderen en NRW zijn beide dichtbevolkt, zeer geïndustrialiseerd en hebben een dicht wegennet. Hierdoor worden ze geconfronteerd met gelijkaardige uitdagingen op vlak van milieubeleid, zeker ook in Europees verband. Samenwerking en uitwisseling van expertise is daarom zeker aangewezen.

¹ In ons land hebben enkel de Duitstalige Gemeenschap en Wallonië een gemeenschappelijke grens met Duitsland.

Cultureel

De culturele banden zijn aanzienlijk. Duitsland en in het bijzonder de steden van het Rijnland en het Ruhrgebied hebben een belangrijke culturele infrastructuur, waar vanuit Vlaanderen al vrij intensief gebruik wordt van gemaakt. Ook Berlijn en München hebben een aanzienlijke culturele aantrekkingskracht. Het succes van ondermeer het Vlaamse theater en de Vlaamse dans wijst echter ook op de aantrekkingskracht van de Vlaamse kunst in Duitsland zelf.

Kennis Duitse taal in Vlaanderen

De Universiteit Antwerpen (UA) onderzocht in 2004 het onderwijs Duits als vreemde taal in Vlaanderen. De opleiding Duits in het secundair onderwijs in Vlaanderen gaat geleidelijk aan achteruit. Toch vragen bedrijven in twaalf procent van de vacatures waarbij talenkennis vereist is, naar kennis van het Duits. Volgens het Goethe-Institut staat Vlaanderen echter nog steeds aan de top wat de kennis en de studie van het Duits betreft². Nederland is vergelijkbaar. Enkel Denemarken scoort beter. Verder in dit document, meer bepaald in het stuk over Neerlandistiek wordt meer uitgebreid ingezoomd over het Nederlands in Duitsland en het Duits in Vlaanderen.

Federalisme

Zowel ons land als Duitsland zijn federale staten. Dit bood en biedt specifieke opportuniteiten en diverse invalshoeken tot samenwerking.

De zestien Länder zijn potentiële partners voor bilaterale samenwerking. Het is uiteraard niet mogelijk om samen te werken met al deze Länder. Zo werkt Vlaanderen op dit ogenblik vooral samen met Nordrhein-Westfalen. Op uiteenlopende terreinen (economie, onderwijs, cultuur, toerisme, Europapolitiek) werden en worden contacten gelegd met andere deelstaten, zoals bijv. Beieren, Baden-Württemberg, Sachsen-Anhalt. Een intense en duurzame samenwerking is hier nog niet tot stand gekomen.

Vlaanderen en de Duitse Länder vinden elkaar ook in een reeks interregionale netwerken, zoals REGLEG, waar afstemming mogelijk is rond bepaalde Europese dossiers.

In Duitsland wordt ook sinds geruime tijd gesleuteld aan een hervorming van het federale bestel. De draagwijdte daarvan is voor Vlaanderen niet zonder belang. Over voorbereidende werkzaamheden en bijdragen tot het debat werd en wordt dan ook vanuit Berlijn regelmatig verslag uitgebracht door de Vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering.

In essentie wil de voorgenomen hervorming een einde maken aan de verstrengeling van bevoegdheden tussen Bund en Länder, die in de loop van de voorbije decennia is gegroeid. Daardoor kreeg de federatie steeds meer greep op beleidsdomeinen die eigenlijk deelstaatbevoegdheid zijn, terwijl anderzijds de deelstaten op grond van die vervlechting steeds meer federaal wetgevend werk konden blokkeren via de Bundesrat (de 'senaat van de deelstaten', waarin vaak andere politieke meerderheden bestaan dan in de Bundestag).

Het streven naar homogene bevoegdheidspakketten (zoals dat bij ons heet) en naar het terugbrengen van de Bundesrat tot zijn kerntaken, impliceert echter wel een aanzienlijke hervorkaveling van de macht tussen Bund en Länder. En dat maakt de hervorming tot een uiterst moeizaam proces.

² Cijfers Goethe-Institut en Eurobarometer. In Vlaanderen studeert ongeveer 20 % van de leerlingen van het secundair onderwijs Duits (in Wallonië 4 à 5 %). Ongeveer 12 % van de Vlamingen spreekt Duits.

In december 2004 strandde een voorbereidende commissie kort voor ze een omvattend akkoord had bereikt. Helemaal vergeefs was haar werk echter niet, want het vormt de grondslag voor de hervormingsvoorstellen die in maart 2006 aan het parlement werden voorgelegd door de 'grote coalitie' van christen- en sociaal-demokraten.

Grosso modo kan worden gesteld dat het hervormingspakket de Länder meer bevoegdheden geeft, maar dat de 'ontvlechting' niet op alle beleidsterreinen is geslaagd. In dagenlange parlementaire hoorzittingen kwam bovendien forse kritiek tot uiting tegen onderdelen van de hervorming, met name op het gebied van onderwijs en milieu.

M.b.t. het eerste beleidsdomein hebben vooral sociaal-demokraten en armere deelstaten bedenkingen bij het feit dat voortaan elke financiële tegemoetkoming vanwege de Bund onmogelijk wordt gemaakt: omdat ze, niet zonder reden, wordt gezien als feitelijke inmenging.

Inzake milieu krijgt de Bund voor het eerst de mogelijkheid een milieuwetgeving voor het hele bondsgebied uit te werken, maar behouden de deelstaten het recht daarvan af te wijken. Dit verontrust niet alleen de milieubeschermers, omdat die vrezen voor een 'neerwaartse spiraal'. Het is tegelijk ook een zeer betekenisvolle afwijking van het principe "Bundesrecht bricht Landesrecht", dat een van de grondvesten van het Duitse federale bestel vormt. Tenslotte blijkt ook fel omstreden hoe en in hoeverre de deelstaten een eigen rol kunnen spelen op het Europese toneel, wanneer het daar gaat om beleidsdomeinen die exclusieve bevoegdheid van de deelstaten zijn. Tegenover de kritiek staat dan weer de algemeen gevoelde noodzaak om tenminste een eerste stap te zetten in de hervorming van het federale bestel, om "verder vastroesten" tegen te gaan; het laat zich dan ook aanzien dat de voorgestelde hervormingen – mits enige aanpassingen – zullen worden goedgekeurd. Daarna zou overigens een nog onvergelijkbaar moeilijker luik moeten worden aangepakt: de financiële verhoudingen tussen Bund en Länder én Länder onderling.

Eén en ander maakt duidelijk dat de ontwikkeling van het Duitse federalisme ook voor die van het Belgische belangrijk kan zijn – en dus voor Vlaanderen.

Medio 2006 is het echter niet duidelijk welke richting het uit zal gaan met de hervorming van de Duitse staat omdat het voorliggende plan of bepaalde elementen eruit zowel bij meerderheid als oppositie op heel wat verzet stuit.

Grensoverschrijdende samenwerking

Via de Euregio Maas Rijn (EMR) is Vlaanderen in het algemeen en Limburg in het bijzonder betrokken bij de grensoverschrijdende samenwerking met Duitsland. Via de Interreg IIIA middelen is opnieuw een waaier aan grensoverschrijdende initiatieven en activiteiten gegroeid.

In bijlage vier wordt een overzicht gegeven van de verschillende Interregprojecten waar Vlaanderen en Duitsland zijn bij betrokken.

Politieke samenwerking

Op dit vlak zijn er de respectieve bezoeken van Vlaamse regeringsleden aan Duitsland en Duitse aan Vlaanderen/Brussel.

Recent bezochten vanuit Vlaanderen de minister-president en de minister bevoegd voor Buitenlands Beleid Beieren op 20 en 21 april 2005. In 2006 bracht de minister-president in februari in Noordrijn-Westfalen een bezoek aan Duisburg en Düsseldorf; bij die gelegenheid nodigde hij zijn ambtgenoot Rüttgers uit voor een officieel bezoek aan Vlaanderen en zijn hoofdstad, waar minister-president Rütt-

Vlaamse en Duitse regeringsleden ontmoeten elkaar regelmatig. Hier ontmoet minister-president Yves Leterme zijn collega Jürgen Rüttgers en minister Michael Breuer van NRW (15.02.2006)

gers in de herfst van 2006 wordt verwacht.

Tijdens de algemene vergadering van het 'Network of Regional Governments for Sustainable Development-nrg4SD' in het kasteel van Ham op 4 april 2006 hebben minister Peeters van Vlaanderen en staatssecretaris Schink van Nordrhein-Westfalen de eerste afspraken gemaakt over gemeenschappelijke standpuntvorming ten aanzien van belangrijke EU-leefmilieudossiers. Minister Peeters zal uiterlijk eind 2006 een bezoek brengen aan NRW.

Daarnaast dient vermeld dat NRW en Beieren behoorden tot de eerste leden van Regleg – dit is het netwerk van regio's met grondwetgevende bevoegdheden, dat vooral op Vlaams initiatief tot stand kwam. Op 20 en 21 november jl. 2005 nam de Vlaamse minister bevoegd voor Buitenlands Beleid deel aan de REGLEG-conferentie in München.

De perceptie van Vlaanderen in Duitsland

Eind 2003 werd een onderzoek uitgevoerd, op initiatief van de Vlaamse Vertegenwoordiger in Berlijn, naar de bekendheid van Vlaanderen bij het Duitse publiek. Uitvoerder was Infratest Dimap. Er werden in totaal 1.100 Duitsers ondervraagd, verspreid over heel Duitsland.

Het oorspronkelijk opzet van dit onderzoek bestond erin, te peilen naar wat het doorsnee-Duitse publiek wist en weet over Vlaanderen in het algemeen en de Vlaamse cultuur in het bijzonder.

Op de eerste, algemene vraag (waaraan doet u het woord Vlaanderen denken) had liefst 42 % van de ondervraagden géén antwoord. Verduidelijking in een 'tweede golf' brengt, opvallend genoeg, geen verbetering: voor 89 % levert de toelichting niet de minste bijkomende inspiratie. Zelfs het aantal ondervraagde personen dat na de bondige en duidelijke toelichting tot het inzicht komt dat Vlaanderen "een deel van België" is, blijft opvallend gering. Cumulatief voor beide vragen gaf dit een percentage van 38 % bij wie de term 'Vlaanderen' geen enkele associatie oproep.

Bij de 62 % die Vlaanderen wel enigszins kunnen situeren vermeldt ruim de helft: "een deel van België". 17 % van die respondenten maakt de associatie toerisme/vakantiebestemming, terwijl bij 14 % Vlaanderen wordt geassocieerd met 'de Eerste Wereldoorlog'. Uiteindelijk noemt 7 % taalstrijd en een even groot percentage kunst en geschiedenis.

Bij verder onderzoek blijkt dat de verwijzing naar de Eerste Wereldoorlog en de taalstrijd vooral wordt gemaakt door het oudere deel van de respondenten. Het is ook niet verrassend dat respondenten uit de aangrenzende deelstaten beter scoren dan deze uit de andere. Globaal is Vlaanderen het minst bekend bij jongeren tussen 18 en 30 jaar oud, waar 70 % zich niets kan voorstellen bij het woord Vlaanderen.

Bevolkingscijfers

Een heel ander aspect van de verwevenheid wordt geïllustreerd door twee bevolkingscijfers. In Duitsland wonen volgens de Belgische ambassade in Berlijn ongeveer 30.000 landgenoten, de meeste zijn Vlamingen.

In België wonen volgens de Duitse ambassade 40.000 Duitsers. Zij vormen bijna 4 % van het aantal buitenlanders. Daarenboven zijn er 20.000 Duitsers in ons land op tijdelijke basis. Er zijn verder ca. 600 grensarbeiders uit Duitsland.

2.2. ECONOMISCHE SAMENWERKING EN CONCURRENTIE

Economische vervlechting

Zoals al in de inleiding werd aangegeven, is er een aanzienlijke economische vervlechting tussen

Grensoverschrijdende waterwegen: economie en ecologie

Vlaanderen en Duitsland. Wij willen dit eveneens illustreren met een aantal cijfergegevens. Vier elementen plaatsen wij daarbij in de focus: handel, investeringen (van Vlaamse, resp. Duitse ondernemingen in Duitsland, resp. Vlaanderen), werkgelegenheid en toerisme. In Vlaanderen en Brussel bevinden zich ongeveer 1.000 vestigingen van Duitse bedrijven.

Handel

Vlaanderen en Duitsland zijn belangrijke handelspartners voor elkaar. In 2004 ging maar eventjes 17,72% van de Vlaamse export naar Duitsland (nieuwe berekeningswijze) waardoor het land veruit de belangrijkste handelspartner is voor Vlaanderen.

Tijdens de eerste helft van 2005 steeg de export nog met 13,5 %, wat het aandeel van Duitsland in de Vlaamse export op 17,9 % bracht. Vlaanderen is bovendien goed voor ruim 80 % van het Belgische exportvolume met Duitsland.

De belangrijkste Vlaamse exportproducten naar Duitsland zijn voertuigen (21,23%), kunststof en toepassingen (9,53%), organische chemische producten (8,14%), machines en mechanische werktuigen (6,72%) en minerale brandstoffen (5,81%).

Investeringen

In Vlaanderen

Volgens cijfers van Nationaal Instituut van de Statistiek (2002) is Duitsland na Nederland, Frankrijk en de VS de vierde investeerder in Vlaanderen.

In dat jaar investeerde Duitsland 6,7 miljard euro in België en kwam hiermee net na de VS (8 miljard euro).

Verder is de Vlaamse economie in bepaalde sectoren in belangrijke mate met de Duitse vervlochten, dit is uitgesproken in de chemische industrie, autoassemblage en in mindere mate ook de

bank- en verzekeringssector.

Dat Antwerpen op dit ogenblik geldt als het belangrijkste centrum op het vlak van chemische industrie na het Amerikaanse Houston, heeft hoofdzakelijk te maken met de vestigingen in Antwerpen van Duitse bedrijven als BASF, Bayer en Degussa.

Globaal is het aantal Duitse ondernemingen in Vlaanderen aanzienlijk. Een voorbeeld waar begin 2005 veel was rond te doen, was het koerierbedrijf DHL in Brussel. Uiteindelijk werd besloten weliswaar een afgeslankte vestiging te houden, maar de zgn. Europese hub onder te brengen in Leipzig.

In Duitsland

De investeringen vanuit Vlaanderen in Duitsland zijn eerder beperkt. Niettemin dient hierbij toch wel de GIMV worden aangestipt, die via haar partner Halder ook actief is in Duitsland. Voor de GIMV is Duitsland, na België en Nederland, de belangrijkste markt. Halder investeert risicodragend kapitaal in middelgrote ondernemingen. Halder behoort tot de toonaangevende investeringsmaatschappijen als het gaat om buy-outs in het midden- en kleinbedrijf in deze landen. In 2002 investeerde de GIMV via Halder voor 30 miljoen euro in Galan, een belangrijk Duits bedrijf (Beieren) op het vlak van PVC-ramen.

Werkgelegenheid

Heel wat Duitse bedrijven zijn belangrijke werkgevers en zorgen via die weg voor Vlaamse welvaart, zoals VW in Vorst (weliswaar een Brussels bedrijf, maar met veel Vlaamse werknemers bij de 5.630 personeelsleden) en de chemische bedrijven in Antwerpen (zie ook hierna studie prof. Sleuwaegen).

Enkele belangrijkste Duitse werkgevers in Vlaanderen (cijfers begin 2005): BASF: 3.500; DHL: 2.850; LIDL: 2.100; Siemens: 950; BAYER: 950.

Een studie van professor Sleuwagen e.e. (Sleuwagen, De Backer, Coucke, Vandenbroere, 2004) die de buitenlandse aanwezigheid van ondernemingen in Vlaanderen en Brussel in kaart brengt, analyseert drie verschillende groepen van buitenlandse ondernemingen, nl. de buitenlandse dochterondernemingen, de bijkantoren van buitenlandse vennootschappen en de buitenlandse banken. Uit de studie blijkt m.b.t. de aanwezigheid van Duitse ondernemingen in Vlaanderen en Brussel dat:

1. 8 % van de buitenlandse dochterondernemingen in Vlaanderen en Brussel een Duitse aandeelhouder heeft;
2. de Duitse ondernemingen op de vierde plaats komen wat het aantal werknemers betreft, m.n. 55.217 eenheden (na de Nederlandse 134.489, de Franse 107.379 en de Amerikaanse (89.088);
3. de inplanting van Belgische/Vlaamse bedrijven in Duitsland een stuk minder sterk is ontwikkeld.

Toerisme

Van de buitenlandse toeristen in het werkgebied van Toerisme Vlaanderen (Vlaams en Brussels Hoofdstedelijk Gewest) waren de Duitsers in 2004 nog de derde belangrijkste groep na de Nederlanders en de Britten. De Duitsers tekenden in 2004 voor 1.761.296 buitenlandse overnachtingen (cijfer NIS). Maar het aantal Duitse overnachtingen is sinds 2000 wel gedaald met 16 %.

Duitsland is voor de Vlaming een belangrijke vakantiebestemming. In 2004 hebben de Vlamingen in totaal 277.000 vakanties (vier overnachtingen of meer) en 374.000 korte vakanties (1 tot 3 overnachtingen) ondernomen richting Duitsland. Dit betekent respectievelijk een aandeel van 2,8 %

voor de lange vakanties en 7,7 % voor de korte vakanties.

Ook wat waterrecreatie betreft zijn Vlaanderen en Duitsland nauw met elkaar verbonden. Vele Duitse recreatievaarders hebben hun ligplaats in één van de Limburgse jachthavens. In sommige Limburgse jachthavens is tot de helft van het cliëntèle Duits.

Concurrentie

Duitse actoren zijn op vele terreinen een rechtstreekse concurrent van hun Vlaamse tegenhangers. Dit bleek nog tijdens de discussie over de vestiging van de Europese DHL-hub.

De Vlaamse en Duitse belangen lopen dan ook niet steeds gelijk. Bij wijze van illustratie kunnen volgende voorbeelden aangegeven worden in de economische sfeer:

- De strijd om het aantrekken van buitenlandse investeringen, o.m. de vestiging van zogenaamde EDC's (Europese Distributiecentra);
- De concurrentie met de Noord-Duitse havens;
- Concurrentie tussen Vlaamse en Duitse ondernemingen op buitenlandse markten.

Buitenlandse investeringen

De Europese slag om de gunst van de buitenlandse investeerder heeft zich in de afgelopen jaren verhevigd. Deze concurrentiestrijd tekent zich ook af tussen België/Vlaanderen en Duitsland (naast ook Nederland en Frankrijk). Vlaanderen en de meest nabij gelegen Duitse Länder spelen (samen met Nederland) een belangrijke rol als distributie- en transportregio. Beide strijden - evenals Nederland en Frankrijk - om marktaandeel inzake het aantrekken van zogenaamde EDC's (Europese Distributiecentra). Hoewel de loonkosten in beide landen hoog zijn, spelen de goede ligging en de lage distributie- en opslagkosten, de optimale toegang tot zee- en luchthavens en trans-Europese netwerken, de reputatie in het aantrekken van EDC's en de uitstekende multimodale faciliteiten enigszins in het voordeel van Vlaanderen. Voor Vlaanderen speelt daarbij nog de nabijheid van de EU en andere internationale instellingen. In Duitsland is de arbeidsmarkt flexibeler geworden na het in werking treden van het Hartz-hervormingspakket.

Concurrentie tussen de havens

Binnen de 'range' Hamburg-Le Havre zijn de Vlaamse en Duitse havens weliswaar concurrenten van elkaar, maar die concurrentie is minder uitgesproken dan deze met de Nederlandse havens. Het marktaandeel van de Vlaamse havens in die 'range' bedroeg in 2003 23,9% (Antwerpen 16,7%; Gent 2,8%; Zeebrugge 3,6%; Oostende 0,8%). Het marktaandeel van de Duitse havens in de Hamburg-Le Havre 'range' bedraagt ongeveer 25%. Economisch wegen de Vlaamse en Duitse havens dus ongeveer even zwaar.

De havens van Antwerpen en Hamburg zijn binnen deze 'range' – naast Rotterdam - de grote spelers en op de internationaal sterk groeiende containermarkt tegelijk concurrenten van elkaar. Beide havens geven – samen met de andere havens in de 'keten' Hamburg – Le Havre – toegang tot dezelfde zeer lucratieve Europese markt en beschikken over een belangrijk hinterland. Beide havens hebben echter niet volledig hetzelfde achterland, wat de concurrentie minder scherp maakt.

Belangrijk is echter dat Antwerpen voor Duitsland een duidelijke uitvoerhaven is (tegenover Rotterdam dat vooral als invoerhaven fungeert). Er is dus sprake van een aanzienlijke complementariteit, die zich bijvoorbeeld heeft geuit in de discussie over de IJzeren Rijn waar Duitsland en Nordrhein-Westfalen vanuit praktische bekommernissen begrip tonen voor de Vlaamse eis tot heractivering, zonder daarvoor evenwel de goede relaties met Nederland of, met omwonende Duitse kiezers op het spel te willen zetten.

De binnenvaart verbindt de Vlaamse havens met de Duitse binnenhavens.

Concurrentie tussen de Vlaamse en Duitse ondernemingen op buitenlandse markten

Vlaamse en Duitse bedrijven zijn in een aantal sectoren stevige concurrenten van elkaar op de buitenlandse markten. Hierbij kunnen de biersector en de autoassemblage als voorbeeld naar voren worden geschoven.

Men moet er zich uiteraard steeds rekenschap van geven dat de Vlaamse ondernemingen ook elkaar beconcurreren en niet enkel de Duitse bedrijven in andere landen. Hetzelfde geldt uiteraard mutadis mutandis voor de Duitse ondernemingen onderling. Op deze plaats is het enkel de bedoeling aan te geven dat Vlaanderen en Duitsland beschikken over een aantal economische sectoren, waarin zij allebei sterk presteren en die als speerpunt fungeren voor hun export. Dat zij op buitenlandse markten soms concurrenten zijn, vloeit daar op natuurlijke wijze uit voort.

Een bijzondere dimensie is dat, hoe meer Europa economisch integreert, deze firma's elkaar ook beconcurreren op de eigen Vlaamse en Duitse markt. Zo zijn b.v. een aantal grote Duitse voedingsdistributiebedrijven actief in Vlaanderen.

De activiteiten in Duitsland van een organisatie als het Vlaams Agentschap voor Internationaal Ondernemen, die als opdracht heeft Vlaamse ondernemingen te stimuleren in en bij te staan bij internationaal ondernemen, en buitenlandse ondernemingen bij investeringen in Vlaanderen, moeten tegen de achtergrond van het bovengeschetste bekeken worden.

Complementariteit en samenwerking tussen de Vlaamse en Duitse ondernemingen

Een voorbeeld van een dergelijke complementariteit is de automobielcluster, die is gegroeid tussen de Fordfabrieken van Genk en Keulen.

Vlaanderen en Duitsland zijn wederzijds van elkaar afhankelijk op het vlak van mobiliteit en transport.

2.3. POLITIEK

- Vlaanderen en Duitsland hechten veel belang aan goede relaties met de Verenigde Staten. Een aantal Duitse kanseliers, zoals bijvoorbeeld Konrad Adenauer en Helmut Kohl hadden traditioneel veel aandacht voor een stevige band met de Verenigde Staten. Dit geldt vandaag ook voor kanselier Angela Merkel. Toch zijn Vlaanderen en Duitsland wat minder Atlantisch gericht dan bijvoorbeeld Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Zo functioneren beide landen totnogtoe op basis van een min of meer gelijkaardig sociaal model (Rijnlandmodel). Bij Vlaanderen en Duitsland voert traditioneel de Europese dimensie de boventoon.
- Vlaanderen en Duitsland hebben verschillende (bestuurs)culturen. Het Belgisch-Vlaamse systeem met de ministeriële kabinetten kent men in Duitsland niet. Het administratieve niveau heeft in Duitsland traditioneel een zwaardere rol in de besluitvorming.
- In Duitsland moet rekening worden gehouden met regionale verschillen, die ook politiek tot uiting komen. De Noordelijke protestantse Länder leunen sterk aan bij het Scandinavische model, terwijl het Rijnland sterke banden heeft met ons land en met Nederland. Het zeer katholieke Beieren is dan weer sterk georiënteerd op het Duitstalige deel van Zwitserland en Oostenrijk. Saarland en Baden-Württemberg zijn georiënteerd op Frankrijk.
- Een gelijklopende algemene economische visie. Net als Vlaanderen is er in Duitsland terughoudendheid tegenover een ver doorgedreven liberalisering/verzelfstandiging (havendiensten, openbaar vervoer) maar bestaat de wil om de wetgeving te vereenvoudigen om zo de economie te stimuleren.
- Hoewel België/Vlaanderen en Duitsland/Länder in EU-verband vaak heel wat gelijklopende belangen hebben, verschillen de opvattingen van beiden betreffende Europese dossiers af en toe ook. Een voorbeeld wat dat laatste betreft, vormt het EU-dossier financiële perspectieven 2007-2013.

Vooral de Duitse bedrijven maakten de Antwerpse haven tot een wereldcentrum van chemische industrie.

2.4. OVERZICHT SAMENWERKING VLAANDEREN EN DUITSLAND (INCLUSIEF LÄNDER) PER SECTOR

2.4.1. Inleiding

In nagenoeg alle bevoegdheidsdomeinen van de Vlaamse overheid vindt dus intense samenwerking plaats tussen Vlaamse en Duitse partners, zij het dat het zwaartepunt van de samenwerking zich situeert bij de Länder (en dan nog grotendeels met het naburige Noordrijn-Westfalen (verder als NRW) en dus minder met de Bondsstaat.

Onderstaande inventaris beoogt geen exhaustief beeld te geven, maar heeft als doel de hoofdlijnen en speerpunten in de samenwerking aan te geven en te duiden.

Er wordt zoveel als mogelijk een onderscheid gemaakt tussen de Duitse Bondsstaat, NRW en eventueel andere Länder. Vooraleer over te gaan tot de beschrijving en analyse van de samenwerking wordt in een aantal gevallen in de rubriek inventaris een overzicht gegeven van de instrumenten die deze samenwerking mee vorm geven, m.n. werkgroepen, Vlaamse vertegenwoordigers, netwerken, verdragen en akkoorden. Voor een globaal overzicht van deze verdragen en akkoorden verwijzen we naar de bijlage twee op het einde van de nota.

De Interregprojecten worden per sector vrij summier behandeld, maar een ruimere omschrijving is terug te vinden in bijlage vier.

2.4.2. Havens, mobiliteit en infrastructuur

Inventaris

- Memorandum of understanding getekend door de havenbesturen Antwerpen-Duisburg

De IJzeren Rijn is ook van groot economisch belang voor het Duitse Ruhrgebied.

(2 december 1999) in bijzijn van minister-president Yves Leterme plechtig hernieuwd op 14 februari 2006

- Gezamenlijke verklaring tussen Vlaanderen en Nordrhein-Westfalen, 10 februari 1999, door Luc Van den Brande en Wolfgang Clement.

Bondsstaat

NRW

De IJzeren Rijn

Het dossier van de IJzeren Rijn speelt zich voornamelijk af tussen België/Vlaanderen enerzijds en Nederland anderzijds. Maar ook de Duitse overheid, inclusief NRW, is een belanghebbende partner.

Om die reden moet in de relatie met Duitsland de IJzeren Rijn beschouwd worden als het belangrijkste infrastructuurdossier.

In het verleden bestond aan Duitse zijde (zowel op federaal niveau als in NRW) een overwegend positieve houding maar tegelijk werd ook telkens beklemtoond dat men wachtte tot Nederland en België tot duidelijke afspraken zouden komen, vooraleer zelf actief te worden.

Duitsland (Bundesministerium Verkehr en Deutsche Bahn) verleende wel medewerking aan de opmaak, samen met Nederland en België, van een haalbaarheidsstudie voor een reactivering van deze spoorlijn en voor de keuze van het tracé.

Na de arbitrage-uitspraak van 25 mei 2005 is duidelijk opnieuw beweging gekomen in het dossier.

Op Bondsniveau wordt telkens herhaald dat men gewonnen is voor een spoedige reactivering, m.n. een 'voorlopig rijden' langs het historische tracé. In NRW is er aarzeling op regeringsniveau, die wordt gevoed door het verzet in enkele gemeenten tegen een zelfs maar voorlopige heringebruik-

name van de bestaande spoorlijn.

In een gesprek met de Vlaamse minister-president op 14 februari 2006 bekleemtoonde minister-president Rüttgers dat NRW zeker gewonnen is voor een performante spoorverbinding tussen Antwerpen en het Ruhrgebied, maar betwijfelt of het historische tracé daarvoor in aanmerking komt. NRW laat dus een studie uitvoeren die – naast het historische tracé – ook mogelijke varianten onderzoekt. De resultaten van deze studie worden verwacht in het najaar van 2006.

Samenwerking tussen zeehavens

Vanuit de havens van Antwerpen en Zeebrugge verzorgen verschillende rederijen regelmatige afvaarten (1 à 2x per week) naar de Duitse havens Hamburg, Bremerhaven en Cuxhaven. Het betreft hier zowel containers als ro-ro. Tevens werkt de haven van Oostende samen met de haven van Cuxhaven in het kader van het Europees Motorways of the Sea programma.

Samenwerking met de binnenhaven Duisburg

De verschillende Vlaamse havens hebben Duitsland als hinterland. Dit is het meest uitgesproken voor Antwerpen, dat een intense samenwerking heeft met Duisburg, de belangrijkste Europese binnenhaven. Hoewel Duisburg grote belangen heeft in Rotterdam, is duidelijk dat deze haven daarnaast ook Antwerpen als partner wil verankeren. Dat bleek uit de toekenning van de concessies in het kader van het Deurganckdok.

Het Antwerpse havenbedrijf kende in 1999 de westzijde van het Deurganckdok toe aan PSA (Hesse-Noord Natie) en de oostzijde aan een combinatie van P&O Ports (67,5%), P&O Nedlloyd (25%) en de haven van Duisburg (7,5 %) op voorwaarde dat het conglomeraat een aantal investeringen zou uitvoeren. Duisburg kreeg dus als grootste Europese binnenhaven een voet aan de grond in de nieuwe Antwerp Gateway-terminal. In juli 2005 ging de nieuwe terminal operationeel van start. Deze samenwerking werd zoals hoger vermeld, in 1999 vastgelegd in een Memorandum of Understanding tussen de beide havens.

Bepaalde investeringen in wegen

De afschaffing van de gelijkvloerse kruisingen op de R4 Oost en R4 West, de bouw van de noordelijke Sifferdoktunnel tussen de R4 West en R4 Oost, de sluiting van de R4 in het zuiden van Gent, en betere verbindingen van de R4 met de E40, E17, en E34 bieden de haven van Gent méér ontsluitingskansen.

Verder biedt de verdere ombouw van de industriële as E34 tot volwaardige autosnelweg (reeds gebeurd tussen Antwerpen en Zelzate) heel wat mogelijkheden voor de haven van Zeebrugge (via Antwerpen) naar NRW toe en verder.

Pijpleiding

Eind jaren negentig hebben een aantal chemische bedrijven beslist om het vervoer van chemische producten (meer bepaald propyleen) te realiseren via een nieuwe pijpleiding. Bij de overheden had men daar wel oren naar omdat het in wezen een milieuvriendelijke manier van transport is. In het najaar van 2000 richtten 13 chemiebedrijven in Nederland, Vlaanderen en NRW de European Pipeline Development Company (EPDC) op. Deze onderneming kreeg de opdracht de petrochemische complexen in Rotterdam, Antwerpen, Keulen en het Ruhrgebied door een pijpleiding voor petrochemische producten met elkaar te verbinden. Tussen Rotterdam en Antwerpen lag al een dergelijke pijpleiding. Het is de bedoeling die te verlengen tot het Ruhrgebied via het Albertkanaal, Nederlands-Limburg en Keulen. Langs het Albertkanaal liggen verscheidene chemiebedrijven, die hiervan gebruik kunnen maken.

De kostprijs van de nieuwe pijpleiding met een lengte van meer dan 400 kilometer, bedraagt ongeveer 180 miljoen euro. De Duitse deelstaat Noordrijn-Westfalen betaalt daarvan bijna 50 miljoen euro, dit omdat de deelstaatregering sterk overtuigd is van het strategische belang van de pijpleiding voor de regio. Ook Nederland en Vlaanderen betalen een stuk van de investering. De Vlaamse regering keurde - op voorstel van de Vlaamse minister bevoegd voor economie - op 24 december 2004 een subsidie goed van 2.919.480 euro. Naar verwacht zullen de werken in 2007 worden gestart en afgerond zijn in 2010.

Interregprojecten

Interreg IIIA (Euregio Maas Rijn)

- Integrale aanpak openbaar vervoer
- OPNV (Grensoverschrijdend netwerk openbaar vervoer)

Interreg IIIB

- Shared Space (evenwicht creëren tussen nog beschikbare ruimte en autoverkeer)
- SEAPLANE (verbetering vervoerstromen van en naar luchthavens in perifere regio's)
- NMC-NSR (maritieme cluster voor veiliger vrachtverkeer)
- Target II (promotie van alternatieven autoverkeer)
- REMARC II (netwerk competentiecentra in Noordzeezone voor integratie scheepdiensten met duurzame transportmogelijkheden, bv. trein)
- SAFECOAST (kustdefensiestructuren ter voorkoming van overstromingen)
- Comrisk (risicomanagement bij kustdefensiestructuren)
- COMCOAST (verdediging kustzone tegen overstromingen)

Interreg IIIC

- Connected cities (integratie van vervoer en ruimte in steden, netwerk)
- PORT NET (upgrading transportmogelijkheden Noord-Europese havens)
- SEAPORT (bevordering nieuwe economische activiteiten in kleine havens)

2.4.3. Leefmilieu, Natuur en Energie

Duitsland en Vlaanderen grenzen niet aan elkaar. Toch kunnen beide landen met elkaar samenwerken. In eerste instantie kan Vlaanderen leren van het beleid dat zowel de bondsstaat als in de Länder wordt ontwikkeld. Zo was Duitsland één van de eerste landen in Europa waar werd gestart met gescheiden afvalophaling.

Verder is de milieuproblematiek gelijklopend, zeker in de meer dichtbewoonde centra, bijvoorbeeld op het vlak van de fijne stofdeeltjes.

Inventaris

- Gautengverklaring (Johannesburg) 31 augustus 2002. Oprichting van het "Network of Regional Governments for Sustainable Development-nrg4SD",

Bondsstaat

Afvalbeleid

OVAM werkt vooral samen in het kader van internationale initiatieven. Zowel België (en dus ook

Op vlak van natuur en leefmilieu werken Vlaanderen en vooral Noordrijn-Westfalen al nauw samen.

OVAM) als Duitsland nemen deel aan het IMPEL-TFS-project (controle op de overbrenging van afvalstoffen). Daaruit vloeien soms projecten voort waar beide landen aan deelnemen.

Het EUDIN-project is een elektronische uitwisseling van gegevens met betrekking tot grensoverschrijdende overbrenging van afvalstoffen. Dit is een project tussen BE/VL (OVAM), de Duitse bondsstaat en NRW, Oostenrijk en Nederland.

Verder is er ad hoc samenwerking in het kader van de herziening EU-kaderrichtlijn afvalstoffen. Vlaanderen organiseerde met Nederlandse, Duitse en Belgische partners hierover een workshop in maart 2006.

Bosbeheer

Vlaanderen participeert aan het project 'Growing Valuable Broadleaved Tree Species' (2004-2008) dat wordt gefinancierd in het kader van het Europese programma Cost. Vlaanderen speelt een actieve rol als lid van het management comité en binnen de werkgroep 1 "Basics of growing valuable broadleaves" en als task leader van Task 1: "Genetics of valuable broadleaves". Aan Duitse kant is de Albert-Ludwig- universiteit van Freiburg partner. Vlaanderen ontwierp een informatiefolder en organiseerde in april 2006 een workshop in verband met "Genetics and breeding of valuable broadleaved tree species".

Vlaanderen werkt verder informeel samen met Duitsland in het kader van ICP Forests, in verband met de invloed van grensoverschrijdende luchtverontreiniging op bossen.

Mestbeleid

Een onderdeel van het Vlaamse mestbeleid bestaat uit het faciliteren en stimuleren van de mest-export.

Slechts 3,6% van de totale export van zuivere pluimveemest en eindproducten afkomstig van verwerkingsinstallaties wordt afgezet in Duitsland. Een vergelijking met export naar andere buurlanden

(28% in Nederland en 66% in Frankrijk) wijst op een onderbenutting van de exportmogelijkheden naar Duitsland. De oorzaak hiervan moet gezocht worden in: een onvoldoende kennis van wetgeving, administratieve procedures, benodigde formulieren; een onvoldoende kennis van de afzetmarkt; de hoge kosten (hoge bankgaranties vereist, formulieren tegen betaling...).

NRW

Uitwisseling expertise

Op basis van het samenwerkingsakkoord tussen Vlaanderen en NRW van 1991 werd expertise uitgewisseld op het vlak van bosbeheer, luchtvervuiling, afvalbeheer en waterbeleid.

Vlaanderen en NRW zijn lid van het internationale netwerk van regionale overheden voor duurzame ontwikkeling nrg4SD

Vlaanderen en NRW zijn stichtende leden van het "Netwerk van de regio's voor duurzame ontwikkeling" (nrg4sd) en behoren tot de stuurgroep. Het netwerk werd gesticht in de marge van de VN-top voor duurzame ontwikkeling in Johannesburg in 2002. De algemene vergadering greep op 4 april 2006 voor het eerst plaats in Vlaanderen.

Het netwerk wil wereldwijd de samenwerking tussen regionale overheden bevorderen met als doel een efficiënt beleid voor duurzame ontwikkeling om zo een allereerste vertegenwoordiging van regionale overheden in een multilateraal forum te bekomen. NRW wordt beschouwd als een regio die in beleidsvoorbereiding en -uitvoering veel aandacht besteedt aan milieubeleidsplannen in het kader van duurzame ontwikkeling.

Beide regio's hebben in dit verband contacten met elkaar en werken aan de gezamenlijke activiteiten en documenten die worden opgesteld. Maar op dit ogenblik zijn er nog geen concrete bilaterale projecten. NRW is trekker in het netwerk voor hernieuwbare energie en is voor nrg4sd lid van het Bureau van REN 21: een internationaal orgaan dat na de Bonn-conferentie in juni 2004 werd opgericht. Bovendien lanceerde NRW net een best-practice website (www.regional-renewables.org) voor regio's inzake hernieuwbare energie (HE).

NRW staat net als Vlaanderen voor een enorme uitdaging om de Kyoto-doelstellingen te halen. De verdere ontwikkeling van HE is hiervoor cruciaal.

Encore

Vlaanderen en NRW zijn allebei lid van het netwerk ENCORE (ENVIRONMENTAL CONFERENCE OF THE REGIONS OF EUROPE), de facto de milieuconferentie van de Europese regio's. Het belangrijkste doel is de uitwisseling van informatie i.v.m. de optimale omzetting van EU-richtlijnen en lobbying. Op dit ogenblik zijn negentig regio's lid van het netwerk.

Delfstoffenproblematiek

De Vlaamse overheid wil het overleg i.v.m. de delfstoffenproblematiek met NRW heractiveren.

Begin 1999 werd een ambtelijk overleg opgestart tussen Nederland, Nordrhein-Westfalen en Vlaanderen ter voorbereiding van een studie, uit te voeren door een onafhankelijk en neutraal studiebureau over de stand van zaken m.b.t. de grindontginning in de verschillende gebieden en de eventuele interferenties van deze activiteiten.

Het overleg sprong echter af in gevolge het gewijzigde beleid in Nederland, eind 2002. In oktober 2002 heeft het Ministerie van Verkeer en Waterstaat in een brief aan de Tweede Kamer immers aangegeven dat het dossier bouwgrondstoffen niet langer als één van de kerntaken werd beschouwd.

Gelet op de specifieke situatie in Vlaanderen m.b.t. de grindwinning en de recente wijziging aan het grinddecreet, waarbij ook werd beslist met alle betrokkenen een overleg op te starten over de verdere toekomst van de grindwinning in Limburg, lijkt het opportuun deze bouwgrondstoffenproblematiek mee te nemen in het overleg met Nordrhein-Westfalen teneinde mogelijke samenwerking voor de invulling van de grindbehoeften te bewerkstelligen.

Drielandenpark

Bij dit project gaat het om de ontwikkeling van een duurzaam, grensoverschrijdend perspectief voor de landelijke gebieden binnen de stedenring Luik - Maastricht - Sittard - Heerlen - Aken - Eupen - Verviers.

Eerst analyseren experts de status quo, het potentieel en de actuele trends in de verschillende partnerregio's resp. landsdelen. Deze studies worden aan de hand van een uniforme methode gedaan en moeten een open en creatief karakter hebben. In de volgende fase worden de ontwikkelde ideeën, schetsen en impulsen in gemeenschappelijke conclusies geïntegreerd.

Het doel van dit project is uiteindelijk een gemeenschappelijke euregionale ontwikkelingsstrategie voor het genoemde gebied uit te werken en te documenteren. Deze strategie representeert ook de concrete individuele projecten die voorrang krijgen bij de uitvoering. De verschillende doel- en interessegroepen nemen deel aan de discussies over het ontwikkelingsconcept „Drielandenpark“.

Baden-Württemberg

Het akkoord dat Vlaanderen en Baden-Württemberg tekenden in 1990 leidde tot informatie-uitwisseling inzake milieubeleid tussen beide regio's.

Niedersachsen

Samenwerking rond autochtoon genemateriaal van bomen en struiken

Met de Niedersächsische Forstliche Versuchsanstalt (NFVA) is in de loop van de jaren negentig een intensieve samenwerking ontstaan die leidde tot een participatie aan een project inzake de internationale herkomstproef van boskers en gewone es.

Een eerste internationale herkomstproef van boskers (11 herkomsten) na uitwisseling van zaden dateert van 2000.

De vrijwillige samenwerking rond autochtoon genemateriaal van bomen en struiken (waaronder uitwisseling van genetisch materiaal, gezamenlijke herkomstproeven o.a. Boskers) evolueerde naar een meer structurele samenwerking.

De Vlaamse milieudirectie financierde in het kader van het 5de Kaderprogramma in 2005 een internationale herkomstproef van gewone es (50 herkomsten) na uitwisseling van zaden en planten met NFVA en 4 andere partners in het EU-project RAP ("Realising Ash's Potential").

Sachsen

In 1993 bezocht de leefmilieuminister van Sachsen met een delegatie het directoraat-generaal van AMINAL; sindsdien werden algemene intenties bekend gemaakt voor samenwerking, en bestaan contacten tussen beide regio's.

Interregprojecten

Interreg IIIB

- Green North Sea Docks (milieuvriendelijke waterzuivering in havendokken)
- NSBE (North Sea Bio Energy)

- F4N (betrekken van landbouwers bij beheer landschappen)
- HARBASINS (harmonisatie managementstrategieën voor kustwaters en rivierbekkens)
- NORIS (scheiding regenwater en rioolwater)
- NO REGRET (optimaliseren zoetwatervoorraden in gebieden met tekort aan water)
- SOSII (duurzame ontwikkeling van open ruimte onder verstedelijkingsdruk)

Interreg III C

- ECONET 2006 (integratie milieuaspecten bij uitbreiding havens)
- FLAPP (watermanagementstrategieën bij overstromingen)
- FARLAND (vernieuwende ontwikkelingen voor het instrument landinrichting)

2.4.4. Landbouw en plattelandsontwikkeling

Inventaris

- Dirk Bergen, landbouwraad met standplaats Berlijn
- de werkgroep PURPLE (Peri-urban Regions Platform Europe) rond plattelandsontwikkeling (o.a. Vlaanderen en NRW).

Bondsstaat

De Duitse markt is voor Vlaanderen uiterst belangrijk voor de afzet van agro-voeding (in het bijzonder NRW).

Duitsland is een uitgelezen observatiepost voor het evalueren van de effecten van de zopas toetreden lidstaten (en vooral van Polen) op de concurrentiepositie en het exportpotentieel van de Vlaamse landbouw- en voedingsproducten.

Voor het beleid is Duitsland toonaangevend voor specifieke aandachtspunten, zoals bio-brandstoffen, genetisch gemodificeerde organismen, biologische landbouw, of 'hybride' toepassingsmodaliteiten van het gemeenschappelijke EU-landbouwbeleid (en m.n. van de subsidiëringmechanismen). Tevens moet hier worden aangestipt dat bepaalde Duitse bedrijven uit de agro-voedingssector de Europese markt (suikerindustrie, sommige discounters) domineren of sterk beïnvloeden.

De grote verschillen tussen de Duitse deelstaten en de articulatie daarvan ten opzichte van de federale overheid bieden een interessante waaier van beleidsopties op het vlak van plattelandsontwikkeling, waaruit Vlaanderen inspiratie kan opdoen.

Totnogtoe is er geen formele samenwerking op het vlak van landbouw, maar is daar wel al een aanzet toe met Baden-Württemberg op het vlak van groente en fruit.

De Vlaamse landbouwraad in Berlijn, Dirk Bergen, heeft contacten op administratief niveau met de federale landbouwoverheid en met de meeste landbouwoverheden van de deelstaten, via hun vertegenwoordigingen in Berlijn.

Op deelstaatniveau zijn de contacten erg goed met Baden-Württemberg, Bayern, Niedersachsen, Nordrhein-Westfalen, Mecklenburg-Vorpommern, Rheinland-Pfalz, Schleswig-Holstein, Sachsen, Sachsen-Anhalt en Thüringen.

NRW

Zoals gezegd is er geen formele onderlinge samenwerking op het vlak van landbouw, maar heeft de

landbouwwaard in Berlijn wel contacten op administratief niveau met de landbouwwertegenwoordiger van NRW in Berlijn. Er zijn ook goede contacten op het vlak van voedselveiligheid. Deze lopen in belangrijke mate ook over de Waalse landbouwwaard die in Bonn gevestigd is.

Beide regio's hechten belang aan de ontwikkeling van het platteland. Vlaanderen en NRW zijn allebei lid van de PURPLE-werkgroep die in dit verband lobbyactiviteiten uitvoert bij de EU om de problematiek van de verstedelijkte gebieden aan te kaarten. Daarnaast vormt de PURPLE-werkgroep een forum voor de uitwisseling van ervaringen met plattelandontwikkeling in peri-urbane streken.

Interregprojecten

Interreg IIIB

- NSC (partnerschap voor duurzaam beheer visbestanden in Noordzee)
- LIFESCAPE (identiteit van een plattelandsregio als hefboom voor de regionale economie)

2.4.5. Onderwijs en Neerlandistiek

2.4.5.1. Onderwijs

Inventaris

- Cultureel akkoord België-Duitsland, waarvan de concrete uitvoering sinds de jaren zeventig in handen is van de drie Gemeenschappen.
- Verklaring inzake Grenslandenbeleid tussen Vlaanderen, Nederland, Bremen, Nedersaksen en NRW (1996) Aan deze verklaring wordt momenteel geen uitvoering gegeven.
- Verklaring van Münster (oktober 2003)
Verklaring omtrent de onderlinge relaties op het gebied van hoger onderwijs, wetenschap en wetenschappelijk onderzoek tussen Nederland, Vlaanderen, het Groothertogdom Luxemburg, en de deelstaat Noordrijn-Westfalen (aan deze verklaring wordt momenteel geen uitvoering gegeven).

Bondsstaat

In het verleden gebeurde de onderwijssamenwerking grotendeels via het cultureel akkoord. Op vraag van Duitsland wordt sinds 1996 geen omvattend werkprogramma meer opgesteld.

Maar jaarlijks is er de bijeenkomst "Unterkommission für den Pädagogischen Austausch im Rahmen des deutsch-belgischen Kulturabkommens" (PAD; de 33e vergadering had plaats op 14/12/2005 in Eupen; de 34e is gepland op 13/12/2006 in Vlaanderen). Doel van de vergadering is om een stand van zaken en een evaluatie van het afgelopen werkjaar op te maken, samen met een planning en afspraken voor het nieuwe werkjaar.

De activiteiten die in dit kader worden uitgevoerd zijn:

- een nascholingsweek voor Duitse leerkrachten Frans in Vlaanderen (waardoor er geleerd wordt van de Vlaamse ervaring "Frans als vreemde taal");
- een nascholingsweek voor Vlaamse leerkrachten Duits in Duitsland (met als thema Duits als vreemde taal);
- één Vlaamse leerling kan als Vlaamse laureaat deelnemen aan het "Internationales Preisträgerprogramm" tijdens de zomer, gedurende 4 weken in Duitsland, als lid van een internationale groep. Tijdens dit programma krijgen de deelnemers les in een Duitse school en worden er meerdere Duitse cultuurstedes bezocht.

Het departement Onderwijs is eveneens onderhandelingen gestart om een overeenkomst af te sluiten met de DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) opdat de DAAD Akademische Prüfstelle in Peking naast de Chinese studenten die in Duitsland, Oostenrijk en weldra ook Zwitserland wensen te studeren ook de screening uitvoert voor deze Chinezen die naar Vlaanderen (en later ook naar de Franse Gemeenschap) willen komen studeren. Minister Vandenbroucke heeft hiervoor al een akkoord met minister De Gucht, die via brief van 06.01.06 beloofd heeft in de toekomst geen visa en verblijfsvergunningen meer af te leveren aan Chinese studenten zonder APS-certificaat eens onze overeenkomst met DAAD in werking treedt. Het Departement Onderwijs hoopt om dit akkoord af te sluiten nog voor het begin van het nieuwe academiejaar 2006-2007.

In het kader van de internationalisering van de kwaliteitszorg en de accreditatie in het hoger onderwijs tracht het Departement Onderwijs samen met Nederland, Ierland, Noorwegen, Duitsland, Oostenrijk en Zwitserland te komen tot afspraken over de wederzijdse erkenning en aanvaarding van elkaars accreditatiebeslissingen. Daarnaast onderzoekt het Departement Onderwijs ook of het kan deelnemen aan de Duitse ranking waaraan ook Oostenrijk en Zwitserland deelnemen.

Het zijn ondertussen uiteraard vooral de EU-onderwijsprogramma's die de meeste uitwisseling genereren. Zo gebeurt de uitwisseling van taalassistenten via het Europese Comeniusprogramma tussen Duitsland en Vlaanderen op basis van onderlinge afspraak, en Duitsland is hierbij een populair land. Het komt na Spanje, Frankrijk en Italië, maar voor Nederland en het Verenigd Koninkrijk. Omgekeerd is Vlaanderen minder populair bij de Duitsers.

Daarnaast zijn er de netwerken die o.a. ontstonden in het kader van Erasmus/Socrates. De Vlaamse instellingen voor hoger onderwijs zetten hierbij autonoom samenwerkingsverbanden op met buitenlandse instellingen en kunnen hun studenten, wetenschappers en docenten hierbij bilaterale beurzen of EU-beurzen laten kiezen.

Centrum voor Duitslandstudies (CEDUS) in Antwerpen

In Antwerpen bestaat een Centrum voor Duitslandstudies (CEDUS). Deze instelling organiseerde van 1991 tot 2000 tientallen activiteiten met betrekking tot Duitsland (politiek, economie) aan de toenmalige Handelshogeschool (thans Lessius Hogeschool Antwerpen). In de jaren negentig werd aan de Universiteit Antwerpen i.s.m. CEDUS een cyclus Duitslandstudies georganiseerd.

NRW

In het kader van de Euregio Maas Rijn zijn een aantal onderwijsnetwerken gegroeid.

ALMA - Interuniversitaire samenwerking

De rectoren van de universiteiten resp. hogescholen in Aken, Luik en Maastricht hebben al in 1991 een samenwerkingsovereenkomst gesloten. Bij dit samenwerkingsverband heeft zich enkele jaren later ook de universiteit van Hasselt aangesloten, die nu een eenheid vormt met de universiteit van Maastricht.

De rectoren van de Alma-universiteiten hebben op 19 oktober 2001 een vernieuwd akkoord gesloten dat het tienjarig bestaan van het onderwijsnetwerk markeerde en tegelijk het startpunt voor verdere samenwerking vormde.

De volgende projecten zijn in uitvoering:

- samenwerking met de regionale hogescholen (verenigd in Hora Est);
- voortzetten uitwisseling ingenieursstudenten;
- medische en economische faculteiten wisselen vanaf 2002 studenten uit voor studie-doeleinden,

- maar ook met het oog op wetenschapsstages;
- ontwikkeling van gemeenschappelijke onderzoeksprojecten en grensoverschrijdende diensten ter bevordering van de technologietransfer, spin-off als ook de afwikkeling van Europese programma's.

Hora Est - samenwerking hogescholen

Hora Est staat voor een consortium van twaalf hogescholen in de Euregio Maas- Rijn. Het doel van het samenwerkingsprogramma is het realiseren van praktische samenwerkingsprojecten die een toegevoegde waarde hebben voor de betrokken partners. Concrete realisaties: kennisoverdracht, grensoverschrijdende stageplaatsen, synergie aanbod, wederzijds beschikbaar stellen van infrastructuur zoals laboratoria, vertaalcentra e.d.m, multilaterale projecten voor erkenning van elkaars diploma's. Aan Vlaamse zijde werken de Provinciale Hogeschool Limburg en de Katholieke Hogeschool Limburg mee.

Interregprojecten

Interreg IIIA

- ESPRO (zomercursus in Duisburg)
- Duaal Master (IT-masteropleiding)
- Caro Lingua (taalkennis versterken)
- KOMM (euregionale markt voor opleiding, onderwijs en arbeidsmarkt)
- Qualité (transparante kwalificaties arbeiders voedingsmiddelensector)
- Proqua (verbetering beroepsvaardigheden via opleiding)

Met NRW, Bremen en Nedersaksen

Grenslandenbeleid

Sinds juli 1995 kwamen de ministers bevoegd voor het (hoger) onderwijs in Nederland, Vlaanderen en de Duitse deelstaten Bremen, Nedersaksen en Noordrijn-Westfalen regelmatig samen, wat leidde tot een aantal actieplannen voor grensoverschrijdende samenwerking tussen instellingen van hoger onderwijs in de betrokken partnerlanden.

De samenwerking in het kader van het Grenslandenbeleid heeft als grondslag het positioneren van de regio (vooral Nederland, NRW, Vlaanderen) als een kennisregio met de hoogste densiteit aan hoger onderwijs- en onderzoeksinstellingen.

De actieplannen hebben in de beginfase aanleiding gegeven tot het opstarten van een aantal concrete samenwerkingsverbanden waar verschillende Vlaamse universiteiten en hogescholen actief bij zijn betrokken. Daardoor wordt de onderwijskundige expertise verhoogd van de deelnemende instellingen. Het vormt tevens een ondersteuning bij het uitstippelen van het internationale onderwijsbeleid van de overheid van de betrokken landen.

Een concreet resultaat is het gecoördineerd Vlaamse initiatief voor grensoverschrijdende institutionele en onderwijskundige samenwerking tussen de Vlaamse Hogeschool Limburg, de Hogeschool Maastricht (Nederland), de Fachhochschule Aachen en de Fachhochschule Köln (Noordrijn-Westfalen).

Ook het Euregional Universities Network is een gevolg van het Grenslandenbeleid. Dit netwerk verenigt de Universität Dortmund, de Katholieke Universiteit Leuven (als enige Vlaamse universiteit), de Westfälische Wilhelms-Universität Münster, de Katholieke Universiteit Nijmegen, de Universität Osnabrück en de Universiteit Twente.

Bondsstaat

Neerlandistiek

Hoewel het aantal centra is gedaald, geldt Duitsland nog steeds het belangrijkste land op het vlak van “neerlandistiek extra muros”. Van de 220 universiteiten waar Nederlands wordt aangeboden zijn er 22 uit Duitsland, gevolgd door de V.S. met twintig universiteiten.

De voornaamste leerstoelen Neerlandistiek in Duitsland zijn nu: Münster, Keulen, Oldenburg, Berlijn. Duisburg-Essen maakt goede kans een nieuw centrum te worden. Aan andere universiteiten bestaan docentschappen of (beperkte en dus voor docenten weinig aantrekkelijke) leeropdrachten, maar ettelijke daarvan zijn acuut bedreigd door besparingsmaatregelen van Duitse universiteiten enerzijds, door het concentratiebeleid van de Nederlandse Taalunie anderzijds (die de beschikbare middelen liever concentreert op enkele grote centra, waar een omvattend studiepakket kan worden aangeboden, “in plaats van ze te versnipperen” over tal van ‘kleine’ kernen – wat overigens niet wil zeggen dat de Taalunie kleinere docentschappen helemaal niet ondersteunt).

Duits in Vlaanderen

In 2002 brak Mark Andries, toen adjunct-directeur van de VEV-studiedienst, een lans voor de studie van het Duits in Vlaanderen. ³Hoewel heel wat leerlingen in het middelbaar onderwijs Duits op het curriculum hebben staan, lijkt volgens hem de kennis van die taal geleidelijk af te nemen. Hij pleit ervoor dat naast Engels en Frans de aandacht voor het Duits zou blijven. Duits is de meest gesproken taal in Europa, Duitsland is onze belangrijkste handelspartner, heel wat producten zijn van Duitse makelij en de Duitsers vormen een belangrijk toeristisch publiek.

Er is het gegeven dat sommige onderwijskoepels de voorbije jaren wat vrije ruimte in hun lessentabellen maakten. Dat ging soms, m.n. in de studierichtingen met Moderne Talen, ten koste van een uur Duits.

Ook in het Vlaamse hoger onderwijs wordt minder Duits gedoceerd, terwijl in het avondonderwijs, naast Engels en Frans, opleidingen als Spaans en Italiaans veel meer populair zijn.

Het Duits is echter de belangrijkste taal in Europa, waar 95 miljoen mensen de taal als moedertaal hebben (ca. 24 % van het totaal in de EU). Wereldwijd weegt Duits echter minder door. Buiten Europa hebben nog 25 miljoen mensen Duits als moedertaal, wat het totale aantal op 120 miljoen brengt.

Toch scoort Vlaanderen nog vrij goed in vergelijking met sommige andere landen en regio's in Europa. Volgens het Goethe-Instituut in Brussel spreekt bijna 20 % van de Vlamingen Duits, terwijl dat gemiddeld in de landen van de verruimde EU 8 % is. Vlaanderen zit hiermee samen met Nederland en Denemarken nog aan de top in Europa wat de opleiding en kennis van het Duits betreft.

Tijdens het schooljaar 2004-2005 volgden respectievelijk 20,47 % (tweede graad) en 38,21 % (derde graad) van de Vlaamse scholieren Duits. In absolute cijfers gaat het om respectievelijk 28.852 (tweede graad) en 52.981 (derde graad) scholieren. Dit cijfer is nagenoeg hetzelfde als dat van het schooljaar voordien.

Vooraf in de derde graad wordt dus nog vrij veel Duits gevolgd. Zeker in het ASO staat Duits vrij sterk. Daar volgt 70 % van de scholieren Duits. In het technisch onderwijs volgt nog éénderde van

---

³Mark Andries, Taal & Werk, in Romaneske (nieuwsbrief romanisten), KULeuven, 2002

de scholieren Duits.

Opvallend is dat Duits meer populair is in het vrij onderwijs dan in de andere netten. Van alle scholieren die in de derde graad Duits volgden in het schooljaar 2003-2004 kwam 87 % uit het vrij onderwijs.⁴

NRW

De Nederlandse taal is relatief populair in Duitsland en al een aantal jaren aan een inhaalbeweging bezig, ondanks de minder gunstige ontwikkeling van het aanbod Neerlandistiek in Duitsland als geheel. In het grensgebied met Nederland wordt aan vele secundaire scholen Nederlands aangeboden. Aan NRW-hogescholen en -universiteiten studeerden in 2005 400 studenten Nederlands: een verdubbeling sinds 2000.⁵ De belangrijkste centra zijn Münster en Keulen.

Münster is het belangrijkste centrum van de Neerlandistiek in Duitsland, onder meer door de aanwezigheid van het "Haus der Niederlande" in het historische Krameramtshaus. De restauratie van het pand in 1996 gebeurde trouwens met (onder meer) een subsidie vanuit Vlaanderen via de administratie Buitenlands Beleid. In dit pand worden af en toe activiteiten georganiseerd waarin Vlaanderen aan bod komt, terwijl in de omvangrijke bibliotheek heel wat ruimte is voorzien voor Vlaamse auteurs.

Het "Haus der Niederlande" is ook de zetel van de "Fachvereinigung Niederländisch" die de neerlandici van heel Duitsland probeert te bereiken

Men dient in Münster wel een onderscheid te maken tussen de academische Neerlandistiek (waar de Vlaamse hoogleraren Berteloot en Missine een prominente rol spelen) en het bredere cursus- en activiteitenaanbod van het 'Zentrum für Niederlande-Studien', dat zich vrijwel uitsluitend op Nederland richt. Al 900 studenten volgden de opleidingen Nederlandse Taal en Cultuur. De leergang Duitsland-Nederland (in samenwerking met de universiteit van Nijmegen) wordt nu door 300 studenten gevolgd.

In NRW en Nedersaksen werkt de overheid ook systematisch samen met de Nederlandse Taalunie voor het niet-universitair onderwijs Nederlands.

De NTU houdt zich in het kader van haar grenslandenbeleid ook bezig met niet-universitair onderwijs: kleuter/primair/secundair, beroeps- en volwassenenonderwijs. In de gebieden die grenzen aan het Nederlandse taalgebied, zijnde NRW en Nedersaksen, wordt op veel instellingen van primair en secundair onderwijs Nederlands (en soms zelfs enkele andere vakken in het Nederlands) onderwezen. Ook veel volwassenen leren er Nederlands, doorgaans in volkshogescholen. Het beleid van de Taalunie is er op gericht om dat onderwijs Nederlands kwantitatief en kwalitatief te bevorderen. Met het oog daarop worden projecten opgezet op het gebied van na- en bijscholing van leerkrachten, leermiddelen en -materialen, toetsing en certificering en promotie.

Er zijn twee structuren waarin dit beleid vorm krijgt:

- Decentraal: samenwerkingverbanden met de respectieve overheden

In een samenwerkingsverband met de betreffende ministeries in NRW en Nedersaksen stelt de Taalunie elk jaar een actieplan op. In dat plan staat welke projecten de komende tijd worden uitgevoerd om het onderwijs Nederlands in het te bevorderen. De projecten worden onder de auspiciën van datzelfde samenwerkingsverband uitgevoerd door de daartoe aangewezen instanties in het betreffende gebied.

- Centraal: een Centrum voor advies, informatie en deskundigheidsbevordering

De Taalunie zet een Centrum Nederlands in de aangrenzende taalgebieden op. In dat Centrum

⁴ Volgens cijfermateriaal beleidsdomein Onderwijs.

⁵ Volgens cijfermateriaal van de Nederlandse Taalunie.

worden inzichten en expertise op het gebied van het onderwijs Nederlands in de grensgebieden samengebracht. Het Centrum zet die in voor ondersteuning van het onderwijs in alle gebieden die grenzen aan het Nederlandse taalgebied, dus ook in NRW en Nedersaksen. Het Centrum zal jaarlijkse programma's ontwikkelen met projecten voor leerkrachten en andere betrokken partijen ongeacht uit welk aangrenzend taalgebied ze komen.

In de deelstaten NRW en Nedersaksen die grenzen aan het Nederlandse taalgebied, gaat meertaligheid een steeds belangrijker rol spelen. De éénmaking van Europa heeft o.a. als gevolg dat staatskundige grenzen steeds meer vervagen. Industrie en handel in de onderscheiden lidstaten reageren hierop verschillend, terwijl personen- en goederenverkeer gestaag groeien. Dit alles heeft consequenties voor het leven en werken van de burgers in de Europese Unie. Zo vindt de Europese Commissie het heel belangrijk dat de burgers van de EU op z'n minst twee vreemde talen op functioneel niveau beheersen. Hierbij wordt steeds duidelijker dat ondanks het wegvallen van de grenzen en het ontstaan van een verenigd Europa de taal- en cultuurgrenzen nog maar al te vaak een belemmering voor de verdere ontwikkeling en mobiliteit vormen. De verschillende taalsystemen en culturen worden vaak als op zichzelf staande onafhankelijke entiteiten beschouwd. Het is een van de belangrijkste taken van de respectieve onderwijssystemen om hierin verandering te brengen.

In gebieden die zo dicht bij de grens liggen dat verschillende talen en culturen er met elkaar in aanraking komen, wijkt de realiteit van de hierboven omschreven situatie af. Meertaligheid en culturele diversiteit zijn in deze context de sleutelbegrippen en maken deel uit van de alledaagse praktijk. Het Nederlands in die gebieden - en daarmee ook het onderwijs Nederlands als Vreemde Taal - ontwikkelt en profileert er zich in een meertalige en interculturele omgeving. Het Nederlands staat in een sterke onderlinge wisselwerking met de buurtalen Duits en Frans.

Eén belangrijk aandachtspunt is het tweetalige onderwijsaanbod op het vlak van Duits en Nederlands (en Frans). Hiertoe vond op 9 en 10 november 2005 in Alden Biesen een uitgebreide workshop plaats over "De realisatie van een gemeenschappelijke meertaligheid in Europa; tweetalige concepten in de Duitse, Nederlandse en Franse taalgebieden".

2.4.6. Cultuur, jeugd, sport en media

Inventaris

- Uitvoering cultureel verdrag tot halverwege de jaren negentig. Op vraag van Duitsland werden geen werkprogramma's meer onderhandeld. De samenwerking en contacten verliepen op dat ogenblik al voor een groot deel niet meer via de overheden maar al wel via rechtstreekse contacten met 'spelers' in het 'veld'. Ondanks het wegvallen van het overkoepelende werkprogramma zorgde men binnen een aantal sectoren ervoor dat vormen van samenwerking toch bleven bestaan. Zo verlopen de contacten met de DAAD rechtstreeks via de Vlaamse onderwijsadministratie. Ook de subcommissie jeugd is behouden. Vanuit de cultuuradministratie wordt vooral verder gewerkt met NRW.
- 'Kultur aus Flandern', folder uitgegeven door de Vertegenwoordiger van de Vlaamse regering in Berlijn (sinds 2004).

Het Berlijnse literatuurfestival 'Kennensie Ihre Nachbarn' met Vlaamse en Nederlandse auteurs (mei 2004).

2.4.6.1. Cultuur

Bondsstaat

Bijna alle culturele activiteiten vanuit Vlaanderen gebeuren autonoom en rechtstreeks door de culturele verenigingen en kunstenaars zelf, maar met dien verstande dat hierbij wordt gebruik gemaakt van de financiële enveloppe die de overheid ter beschikking stelt.

Zo krijgen de Vlaamse kunstgaleries jaarlijks een tussenkomst voor hun deelname aan Duitse kunstbeurzen, als daar zijn Art Cologne en Art Forum Berlijn.

Hierna wordt voor een aantal Länder - louter ter illustratie - een overzicht gegeven van een reeks recente culturele activiteiten.

Berlijn

- In 2004 vond op het vlak van literatuur een festival plaats in Berlijn, waarbij onder het motto "Kennen Sie Ihre Nachbarn" gedurende een week literatuur uit Vlaanderen en Nederland in de kijker werd gesteld. Van de achttien auteurs kwam de helft uit Vlaanderen.
- Eveneens in 2004 opende minister Bourgeois in september de tentoonstelling Flämischer Glanz in het Bröhanmuseum, een confrontatie van Vlaamse design en Vlaamse kunst (o.a. Henry Van De Velde).
- In oktober 2005 vonden in de Münchner Kammerspiele de voorstellingen plaats van het stuk 'Lulu Live' (Wedekind). Regisseur was Luc Perceval, die voordien in Duitsland ook producties heeft opgezet in Berlijn, Stuttgart en Hannover, en thans voor tenminste een jaar als gastregisseur werkt aan de Schaubühne in Berlijn.
- Op 2 en 3 december 2005 trad het Vlaams Radio Orkest, dat heel wat bekendheid geniet i.v.m. filmmuziekuitvoeringen, op ter gelegenheid van de uitreiking van de Europese Film Awards in Berlijn.
- Het Bethanienhaus in Berlijn is een werkplaats voor kunstenaars van verschillende nationaliteiten. Al meerdere jaren bestaat de samenwerking met Australië, Canada, Zwitserland, Spanje, Oostenrijk, Nederland, Noorwegen, Zweden en sinds 2001 ook met Vlaanderen. Jaarlijks wordt één Vlaamse kunstenaar uitgenodigd: Charif Benhelima (2005), Gert Robijns (2004), Eva Maria Bogaert (2003), Joël Verwimp (2002), Philip Huyghe (2001). Voorwaarden zijn zelfredzaamheid en zin voor initiatief.

Beieren

- In Neuburg werd in april 2005 een nieuw museum geopend, integraal gewijd aan oude Vlaamse meesters (Vlaamse barokgalerij).
- Chris Dercon is als directeur van het Haus der Kunst in München één van de vele Vlamingen die op cultureel vlak actief is in Duitsland.

Hessen

- In Frankfurt am Main is er op de vermaarde Buchmesse (de op één na grootste boekenbeurs ter wereld) systematisch een aanwezigheid van het Fonds der Letteren om zo de Vlaamse letteren te promoten. Voor 2006 plant de Vlaamse minister bevoegd voor Cultuur een bezoek aan de boekenbeurs die plaats vindt van 4 tot 8 oktober.
De Vlaamse aanwezigheid startte vooral in 1993 toen Vlaanderen Schwerpunkt was op de Buchmesse. Nadien werd de Vlaamse literatuur gedurende een aantal jaren gepromoot door

de Stichting Frankfurter Buchmesse. Dit gebeurde ook op andere plaatsen in Duitsland, bijvoorbeeld ter gelegenheid van de Buchmesse in Leipzig.

- In Frankfurt a.M. vond van november 2005 tot januari 2006 in het Historisches Museum het Duitse luik plaats van de tentoonstelling 'Antwerpen-Frankfurt', die in 2006 in Antwerpen loopt, en schetst hoe Frankfurt en omgeving hun bloei als financieelcentrum en edelsmeedkunstcentrum danken aan de inwijking van vele godsdienst vluchtelingen uit de Zuidelijke Nederlanden.
- Eveneens in Frankfurt a.M. liep in de Schirn Kunsthalle van december 2005 tot maart 2006 een grote Ensontentoonstelling met de klemtoon op zijn non-conformisme en enorme invloed op de expressionisten en de surrealisten.

Niedersachsen

- In 2003 organiseerde het Kunstverein Hannover een grote Luc Tuymanstentoonstelling; in 2004 de stad Braunschweig een Rubens-seizoen.

NRW

- De Unesco plaatst de culturele infrastructuur in de grote steden van NRW binnen de vijf belangrijkste wereldwijd.⁶ Zij vormen een belangrijke uitvalsbasis voor Vlaamse podiumkunsten en beeldende kunst. Het belangrijke festival Ruhrtriennale werd tot en met 2004 uitgebouwd door Gerard Mortier.
- Elk jaar wordt in NRW – door een samenspel van vele en uiteenlopende instellingen – de klemtoon gelegd op de culturele samenwerking met één bepaald(e) partnerland of –regio. Het idee is dat afwisselend een jaar de culturele productie van de partner extra in de kijker wordt gezet in NRW, terwijl NRW het jaar daarop in de kijker staat bij de partner. Uiteraard is dit een schema en geen keurslijf; in de praktijk bieden juist de intense contacten die in het kader van zo een 'ruilprogramma' plaatsvinden vaak een aanleiding om evengoed voordien en nadien meer intens samen te werken. Nadat al enkele keren met Nederland werd gewerkt, was in 2001 en 2002 Vlaanderen aan de beurt: eerst werd Vlaanderen voorgesteld in NRW, het jaar daarop NRW in Vlaanderen.
- Jan Hoet, voormalige directeur van het SMAK in Gent, heeft in de stad Herford het nieuwe MARTa Museum uitgebouwd (geopend op 7 mei 2005).

Interregprojecten

Interreg IIIA

- People to people (kleine gezamenlijke grensoverschrijdende projecten)
- GrenzGeschichte (versterking identiteit grensstreek)
- After Cage (duurzame samenwerking rond erfgoed)

2.4.6.2. Jeugd

Bondsstaat

Tot 1999 was er een vrij actieve subcommissie met Duitsland. Jaarlijks waren er zo'n vijftal zendingen of ontvangsten. De taal cursus in Kassel was telkens een succes. Vanaf 2000 werd het accent

---

⁶ Na Parijs, NewYork, Londen en Tokio.

op Nordrhein-Westfalen gelegd (nabuurschap).

Langs beide zijden bestaat er interesse om op zijn minst één maal per jaar een gemengde delegatie voor een studiebezoek te ontvangen. Onder voorbehoud van de goedkeuring van beide ministers bevoegd voor Jeugd alsook rekening houdend met de beperkte financiële middelen is het voorstel om de studiebezoeken op te zetten rond volgende thema's:

zicht krijgen op de ontwikkelingen van het algemene jeugdbeleid
uitwisselen van goede praktijkvoorbeelden rond:

1. Actief burgerschap
2. Het Europees Witboek inzake Jeugd (met een bijzondere voorkeur rond het thema anti-racisme)
3. Het Europese Jeugdcompact

deelname aan interessante internationale jeugd events. In het bijzonder zijn wij geïnteresseerd in de jaarlijkse taal cursus Duits voor jeugdwerkers.

NRW

In het kader van het onder 2.4.6.1. behandelde 'wisselfestival' dat NRW met verschillende andere cultuurgebieden doorvoert, greep in 2002 ook een bijzondere Jongerenconferentie plaats over 'Tolerantie en Verscheidenheid' (9/10 maart 2002 in Antwerpen), georganiseerd door JINT en de administratie Buitenlands Beleid. Deelname door ruim honderd jongeren uit NRW en Vlaanderen.

2.4.6.3. Sport

Bondsstaat

Er zijn heel wat contacten en activiteiten die lopen via BLOSO of strikt bilateraal tussen verenigingen, bv. de Euregio van de sport of de Europese Sportacademie.

Vlaanderen nodigt via BLOSO systematisch Duitse sportlui uit op de:

- de Internationale Surfweek voor Gehandicapten;
- de tweejaarlijkse internationale cursus Lichamelijke Opvoeding en Sport.

NRW

- Er bestaat sinds 1999 een zgn. "EuRegion van de Sport". Vlaanderen (BLOSO) en NRW (Landes-sportbund) werken hierin samen met andere regio's (bijvoorbeeld ook Nord-Pas de Calais).

2.4.6.4. Media

Bondsstaat

NRW

Na het wegtrekken van de laatste Belgische militairen uit de Bondsrepubliek (en in feite uit NRW) verdwenen zowel VRT als RTBF uit het aanbod van de kabeltelevisiemaatschappijen in NRW, en werden daar vervangen door 'verkoopzenders'. Die beslissing kan hooguit ongedaan worden gemaakt door de Landesanstalt für Medien (LfM), waarin de media-commissie van het deelstaatparlement een rol speelt. Dit werd bevestigd in démarches bij de toenmalige minister voor Media, de minister-president en de directeur vd LfM.

Uiteenlopende contacten (ook bij VRT en Duitse kabelmaatschappij ISH) zien de mogelijkheden even-

wel sceptisch, en gaan ervan uit dat een oplossing slechts mogelijk wordt met de systematische invoering van de digitale tv.

Euregio-Media

De BRF in Eupen coördineert de samenwerking tussen de media in de ERM. Leden zijn de vijf publiekrechtelijke radio-omroepen WDR Studio Aachen, BRF Eupen, RTBF Liège, VRT Radio 2 Hasselt en de Nederlandse Omroep Limburg. Het mediacentrum is gevestigd in het BRF-gebouw in Eupen. Voor de redactionele begeleiding is een redactieraad verantwoordelijk waarin vertegenwoordigers van de partneromroepen zitting hebben.

Het platform fungeert in beginsel als persbureau van de participerende partneromroepen. Deze partneromroepen sturen het mediacentrum iedere dag interessante informatie uit verschillende nieuwsbulletins en actualiteitenprogramma's.

2.4.7. Welzijn, Volksgezondheid en Gezin

Inventaris

- Netwerk 'Regions for Health'
- Netwerk SEN@ER ('silver economy')

Bondsstaat

Kinderopvang

Het Agentschap Kind en Gezin heeft vooral in de grensstreek contacten met de Duitse homologe organisaties en er is ook grenslandverkeer op het gebied van kinderopvang.

In het recente verleden namen medewerkers actief deel aan een aantal conferenties in Duitsland en zijn er bovendien contacten en uitwisselingen met het Deutsches Jugendinstitut in München.

NRW

Regions for Health Network

Vanuit de administratie Gezondheidszorg zijn er geen rechtstreekse, afzonderlijke, bilaterale contacten met NRW. Wel zijn er contacten met hen in de context van het 'Regions for Health Network' van de Europese regio van de Wereldgezondheidsorganisatie.

De administratie Gezondheidszorg werkt in dit kader momenteel mee aan een project 'Benchmarking Regional Health Management' ('BENII'). Het gaat om een project dat op initiatief van NRW werd opgestart.

Netwerk SEN@ER

Onder het motto Silver economy werd in februari 2005 een internationale conferentie georganiseerd, waaraan Vlaamse vertegenwoordigers deelnamen. Het gaat om een netwerk van regio's die de vergrijzing willen 'verzilveren', m.n. als een bron van nieuwe mogelijkheden voor sociale samenhang én economische groei.

Er heeft zich op dit ogenblik een netwerk gevormd van elf regio's onder de naam SEN@ER. Vlaanderen overweegt om toe te treden tot dit netwerk.

Op het vlak van wetenschap en innovatie is er in alle wetenschappelijke disciplines nauwe samenwerking en dit zowel tussen universiteiten, hogescholen en andere wetenschappelijke instellingen.

Vrijwilligerswerk

In december 2004 was hetzelfde NRW-ministerie initiatiefnemer voor een conferentie over 'grensoverschrijdende aspecten van het vrijwilligerswerk', waaraan ook vertegenwoordigers uit de onderscheiden Belgische gemeenschappen deelnamen. Ook hier ligt/lag kennelijk de bedoeling voor om contacten tussen NRW, Nederland en de diverse delen van België op termijn een systematischer en duurzamer draagvlak te geven.

Interregprojecten

Interreg IIIA

- Eurecard (voor personen met een handicap)
- Euregio-Konekt (conflicthantering jongeren)
- Risicogedrag adolescenten (druggebruik)
- Chronos (samenwerking psychiatrische instellingen)
- Vrijwilligerswerk in de Euregio Maas Rijn
- Euregionaal Netwerk tegen Sociale Uitsluiting (RECES)
- Zorg over de grens (gezondheidszorg)
- Euregio-certificaat Sociaal Werk

2.4.8. Economie, Wetenschap en Innovatie

2.4.8.1. Economie

Inventaris

- Debelux (Belgisch-Luxemburgs-Duitse Kamer van Koophandel)
- Europees Netwerk van Chemische Regio's

- Netwerk Grenslandkamer

Bondsstaat

NRW

IQ-netwerk

Zowel Vlaanderen als NRW zijn lid van het netwerk IQ (netwerk managers in het kader van doelstelling twee van de EU-structuurfondsen).

Interregprogramma in de Euregio Maas Rijn

1. Voorgeschiedenis en structuur

De Interregwerking dateert van 1990. Op dit ogenblik loopt het derde programma. Voor het voorbereiden, beoordelen, toetsen en implementeren van het Interregprogramma beschikt de Euregio Maas-Rijn over twee instrumenten, m.n. een stuurgroep en een comité van toezicht. Deze organen zijn samengesteld uit vertegenwoordigers van regionale, nationale en Europese instanties. In het kader van Interreg III investeert de Europese Unie voor 52,7 miljoen euro in projecten van de Euregio Maas Rijn, wat duidelijk meer is dan de 37,1 miljoen euro van Interreg II.

2. Zwaartepunten van de samenwerking

De volgende aandachtspunten werden afgebakend:

- verbeteren fysieke infrastructuur: werkomgeving, mobiliteit;
- bevorderen van economische en technologische samenwerking: innovatieve sectoren, toerisme;
- bescherming van het leefmilieu: milieu-, natuur- en landschapsbescherming, plattelandontwikkeling;
- ontwikkeling menselijk potentieel: arbeidsmarkt, scholing en beroepsopleiding;
- bevorderen maatschappelijke integratie: sociaal-maatschappelijke integratie, bevordering culturele identiteit, samenwerking tussen zorginstellingen en -organisaties, samenwerking openbare besturen.

3. Interregprojecten met Vlaamse inbreng

De Vlaamse regering engageerde zich bij het begin van de huidige Interreg IIIA-programmaperiode voor een cofinanciering van projecten ten bedrage van 8.231.332 € in het kader van het programma communautair initiatief Euregio Maas-Rijn.

Toekomstperspectieven:

Volgens de voorstellen van de Europese Commissie betreffende de hervorming van het cohesiebeleid zou grensoverschrijdende samenwerking in de volgende programmaperiode (2007-2013) uitgroeien van een communautair initiatief (Interreg) tot een volwaardige doelstelling (doelstelling 3) met belangrijke financiële middelen uit het EFRO. Wat de inhoudelijke en organisatorische invulling van enerzijds de grensoverschrijdende samenwerking voor de Euregio Maas-Rijn betreft, en van anderzijds de huidige interregionale samenwerking voor de Interreg IIIB en IIIC programma's betreft, worden er momenteel besprekingen tussen de betrokken nationale en regionale overheden opgestart.

Toelevering autoassemblage

Rond de Fordfabrieken in Genk en Keulen is een grensoverschrijdende cluster gegroeid met talrijke toeleveringsbedrijven. Binnen de Euregio Maas Rijn (EMR) bestaat een werkgroep die de verdere ontwikkeling begeleidt. In 2005 werd het Interregproject AutoNet.eu opgestart om deze samenwerking te formaliseren en te financieren.

Grenslankamer

Eén van de oudste netwerken, is een platform voor overleg tussen de afzonderlijke Kamers van Koophandel binnen de ERM. Ondanks de institutionele verschillen komen de Kamers van de vijf partnerregio's regelmatig bijeen om informatie uit te wisselen over de actuele economische situatie aan weerszijden van de grens, om de ontwikkeling van de transport- en verkeersinfrastructuur te bespreken, als ook gemeenschappelijke grensoverschrijdende projecten (bijv. in het kader van de toelevering) uit te werken.

Sachsen-Anhalt/NRW

Europees Netwerk van Chemische Regio's

Sinds enkele jaren bestaat een 'Europees Netwerk van Chemische Regio's' (ENCR) dat ontstond op initiatief van de deelstaat Sachsen-Anhalt, en de facto voornamelijk gericht is op lobbywerk in de EU om de voorgenomen REACH-richtlijn af te zwakken ten voordele van de chemische industrie.

NRW is in dit verband altijd een heel actieve speler geweest, en heeft een bijzonder interessant programma ontwikkeld om niet alleen economie en ecologie, maar vooral de soms erg uiteenlopende zorgen van grote en kleine bedrijven te verzoenen; dit programma werd overigens ook al op de NRW-Landesvertretung in Brussel voorgesteld. NRW en andere regio's betreuren dat Vlaanderen in dit samenwerkingsverband slechts in beperkt mate aanwezig is geweest, gezien de concentratie van chemische industrie in de haven van Antwerpen.

Vlaanderen nam wel deel aan de recente conferentie van het netwerk die in oktober jl. werd georganiseerd in Milaan.

Interregprojecten

Interreg IIIA

- Euregionaal bedrijvenplatform
- Project- en servicecenter C-MD (gemeenschappelijke instelling voor communicatie en multi-mediadesign)
- Microparticules (reductie fijne stofdeeltjes)
- ALMA GRID (versterking biotechnologiesector)
- Competentiecentrum Wetenschapscommunicatie
- AutoNET.eu (clustervorming)
- EuBAN (oprichting netwerk investeerders risicokapitaal)
- MR-Triangle (aantrekken investeerders)
- Strategisch Innoveren
- Campus Auto (cluster rond opleiding, onderzoek, ontwikkeling automobielsector)

Interreg IIIB

- ICT for SMEs
- LoG-IN

Interreg IIC

- Automotive Regions (networking)
- BERI (regeneratie brownfields)

2.4.8.2. Wetenschap en innovatie

Inventaris

- Principeverklaring met het oog op samenwerking op universitair en ander onderzoeksniveau, Vlaanderen/NRW/Nederland, Münster, oktober 2003.

Bondsstaat

Op het vlak van wetenschappen en innovatie is er sinds jaar en dag in alle wetenschappelijke disciplines nauwe samenwerking.

Tussen universiteiten, hogescholen en andere wetenschappelijke instellingen in VL en Duitsland (vaak ook aangevuld met andere partners) bestaat een waaier van samenwerkingsvormen; zij vinden elkaar relatief gemakkelijk rond concrete projecten, persoonlijke contacten en al dan niet geformaliseerde netwerken. Het gros van de samenwerking vindt plaats onder het Europese Kaderprogramma voor Onderzoek, Technologische Ontwikkeling en Demonstratie.

Een bijzonder aspect is de samenwerking tussen Duitse en Vlaamse overheidsdiensten in de ERA-NET-programma's. Dit zijn door de Europese Commissie gefinancierde pilootprojecten die op termijn kunnen leiden tot het uittekenen van transnationale, gemeenschappelijk gefinancierde onderzoeksprogramma's in de betreffende domeinen. Onderstaande tabel geeft een overzicht van de lopende ERA-NETten:

<i>Titel ERA-NET</i>	<i>Omschrijving</i>	<i>Vlaamse partner(s)</i>	<i>Duitse partner(s)</i>
VISION	Kennisdeling rond duurzaam innovatiebeleid	Administratie Wetenschap en Innovatie	VDI/VDE Innovation + Technik
Matera	Materiaalonderzoek	IWT-Vlaanderen	Ministerie van Economie en Tewerkstelling (*)
PV	Fotovoltaïsch onderzoek	Administratie Wetenschap en Innovatie	Forschungszentrum Jülich (*) + Ministerium für Verkehr, Energie und Landesplanung (*)
ASPERA	Astrofysica	FWD-Vlaanderen	Deutsches Elektronen-Synchrotron (Hamburg)
MNT	Nanomaterialen	IWT-Vlaanderen	VDI/VDE + Forschungszentrum Karlsruhe
EraSME	Samenwerking tussen programma's voor innovatiefinanciering	IWT-Vlaanderen	VDI/VDE + Bundesministerium für Wirtschaft und Arbeit
EUROPOLAR	Polair onderzoek	FWD-Vlaanderen	Alfred Wegener-Institut (Bremerhaven) + Bundesministerium für Bildung und Forschung
COMPERA	Ondersteuning van excellentiecentra	IWT-Vlaanderen	VDI/VDE
HYCO	Waterstof- en brandstofcellenonderzoek	Administratie Wetenschap en Innovatie	Forschungszentrum Jülich (*) + Bundesministerium für Wirtschaft und Arbeit
VALOR	KMO-samenwerking	IWT-Vlaanderen	Forschungszentrum Jülich (*)

Plant Genomics	Plantengenomica	Administratie Wetenschap en Innovatie	Forschungszentrum Jülich (*) + Deutsche Forschungsgemeinschaft
SUNRISE	Duurzaam grondbeheer in stedelijke context	OVAM	Bundesministerium für Land- und Forstwirtschaft, Umwelt und Wasserwirtschaft + Bundesamt für Bauwesen und Raumordnung
CORNET	Collectief onderzoek	IWT-Vlaanderen	AiF + Bundesministerium für Wirtschaft und Arbeit

(*) = Deelnemer uit Nordrhein-Westfalen

De Vlaamse deelnemers hebben in 1.304 projecten samengewerkt met 11.262 buitenlandse partners, of gemiddeld 8,7 buitenlandse partners per project in het Vijfde Kaderprogramma voor Onderzoek (1998-2002). Opvallend is dat Duitse partners het meest samenwerkten met Vlaamse, m.n. 16 % van het aantal projecten, van de toenmalige 15 EU-landen.

NRW

In het kader van het 5de Kaderprogramma blijkt dat er aan Vlaamse kant 262 en aan NRW-kant 332 deelnames waren. De twee NRW-centra waarmee vanuit Vlaanderen het meest wordt samengewerkt, zijn de Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule Aachen en het Forschungszentrum Jülich.

Nog in verband met de Europese Kaderprogramma's, streefde en streeft NRW naar actieve samenwerking met Nederland en Vlaanderen om samen sterker te staan bij het verwerven van onderzoeksfondsen in de Kaderprogramma's van de Europese Unie voor wetenschappelijk onderzoek. Vlaamse instellingen waren daarbij betrokken.

Ook met het oog op het komende 7de Kaderprogramma (2007-2013) vonden al enkele contacten plaats.

Meer concreet kan bovendien de 'ronde-tafel'-bijeenkomst worden vermeld die door de Europarlementsleden Ivo Belet (VL) en Lambert van Nistelrooij (NL) op 27 mei 2005 in Hasselt werd belegd. Er waren een 50-tal belangstellenden (Nederlandse regering, provincies en gemeenten, Nederland en Vlaanderen bedrijven en onderzoekscentra en twee NRW-vertegenwoordigers) die de mogelijkheden bekeken om door gecoördineerde aanvragen meer fondsen uit het 7de Kaderprogramma los te krijgen.

Naast de contacten die bestaan op het vlak van de Kaderprogramma's, bestaat de intentie om rechtstreeks samen te werken in de zone Vlaanderen, Nederland en NRW.

Vlaanderen heeft in oktober 2003 in Münster samen met NRW en Nederland een principeverklaring ondertekend met het oog op samenwerking op universitair en ander onderzoeksniveau.

Tussen de NRW-ministers Kraft en Schartau van de vorige regering en de Nederlandse ministers van der Hoeven en Brinkhorst werd op 2 maart 2005 in Düsseldorf een formeel akkoord ondertekend ter versterking van de 'strategische samenwerking' betreffende wetenschapsbeleid, wetenschappelijk onderzoek, technologie en innovatie. NRW is vragende partij voor een formele toetreding van Vlaanderen tot deze overeenkomst.

Aangezien van hun kant de ministers Brinkhorst (NL) en Van Mechelen (VL) op 7 april 2004 in Leuven een intentieverklaring ondertekend hebben ter versterking van de strategische samenwerking tussen Nederland en Vlaanderen op het vlak van innovatie, lijkt niets een uitbreiding naar een omvattend trilateraal akkoord in de weg te staan.

Binnen de ambtelijke task force Vlaanderen-Nederland die de voormelde Verklaring van Leuven con-

creet gestalte geeft, is er bovendien voortdurend aandacht voor opportuniteiten waar een trilaterale aanpak een meerwaarde zou kunnen betekenen (bijv. in de automotieve sector).

In NRW werd een 'Task Force Innovation' opgericht. Die streeft er onder meer naar de samenwerkingsafspraken (zoals die door Nederland zowel met NRW als met Vlaanderen werden ondertekend) in concrete vormen te gieten – bijv. op het gebied van biotechnologie of van toelevering voor de automobielsector.

Nederland heeft zelf een bilaterale task force opgericht met NRW ter versterking van de innovatiesamenwerking. Een dergelijke task force bestaat overigens ook tussen Vlaanderen en Nederland. Dit biedt mogelijkheden voor trilaterale samenwerking.

Aan Vlaamse kant is men daarentegen geen vragende partij om ook met NRW een dergelijke bilaterale task force op te richten; men wil wel met NRW samenwerken wanneer zich ad hoc bepaalde concrete mogelijkheden voordoen.

2.4.9. Ruimtelijke ordening en onroerend erfgoed

Inventaris

- Netwerk MHAL (Maastricht, Heerlen, Hasselt, Aken en Luik)
- Benelux Grenscommissie Oost.

Bondsstaat

Vlaanderen kent geen bilaterale samenwerking op het vlak van de ruimtelijke ordening met de bondsstaat omdat in Duitsland ruimtelijke ordening bijna een integrale bevoegdheid is van de Länder.

NRW

De samenwerking met NRW op het vlak van ruimtelijke ordening is tot op heden beperkt en vindt vooral plaats op ad hoc basis via de structuren van de Benelux (Grenscommissie Oost). Het belang van de ruimtelijke positionering van Vlaanderen in haar Noordwest-Europese context neemt echter toe. Vlaanderen is daarbij een ruimtelijk kruispunt van het Europees verstedelijkt kerngebied of zgn. 'Pentagon'⁷ waar op 14 % van de oppervlakte zich 32 % van het inwoneraantal en 46 % van het BNP concentreert. Vlaanderen wordt bijgevolg gekenmerkt door een sterke concentratie aan infrastructuur, bedrijvigheid, politieke beslissingscentra... en een rijk aanbod aan gediversifieerde woonmilieus.

Het Europese beleidsdebat over "territoriale cohesie" geeft duidelijk aan dat ruimtelijke vraagstukken meer dan in het verleden in een grensoverschrijdend perspectief en internationaal perspectief moeten worden gezien. Het Ruimtelijk Structuurplan Vlaanderen (RSV) zal vanuit die optiek verder moeten evolueren.

De ruimtelijke structuur van het Vlaamse Gewest vertoont sterke gelijkenissen met die van NRW en enkele andere Länder. Deze regio's worden gekenmerkt door een meerkernige verstedelijkte structuur en zijn gelegen in de sterk verstedelijkte Europese zone die loopt van de Britse Midlands tot Noord-Italië. Evenals Vlaanderen kennen enkele Duitse Länder bijvoorbeeld ook een stedelijke druk op de open ruimte of worden ze geconfronteerd met het beschikbaar komen van verouderde ruimtes (zoals brownfields).

---

⁷ Het Pentagon is het Europese economische kerngebied met Londen, Parijs, Milaan, München en Hamburg als de hoekpunten.

De gelijkaardige ruimtelijke vraagstukken vormen mogelijk aanleiding voor meer kennisuitwisseling en een versterking van een gezamenlijk optreden naar het Europese beleidsniveau.

In het kader van de ontwikkeling van gemeenschappelijke perspectieven voor de ruimtelijke ordening in de Euregio Maas-Rijn hebben de steden Maastricht, Heerlen, Hasselt, Aken en Luik het zogenaamde burgemeestersoverleg van de MHAL-steden in het leven geroepen.

Het steden- resp. burgemeestersoverleg heeft tot doel om de belangen van deze grotere steden in het grensoverschrijdende overleg te vertegenwoordigen. De MHAL-steden worden expliciet vertegenwoordigd binnen de Euregioraad.

Bouwen, wonen

Op het vlak van bouwen, wonen en stadsvernieuwing vonden sporadische contacten plaats en uitwisseling van informatie. In november 2004 bezocht een delegatie uit NRW de stad Antwerpen. Het thema was de sociale woningbouw en de financiering ervan.

Interregprojecten

Interreg IIIB

- The Liveable City (revitalisering havensteden)
- North SEAFaring (The creative rehabilitation, protection and development of cultural and natural landscapes and townscapes through integrated spatial planning with a focus on seafaring heritage)

Interreg IIIC

- City Parking in Europe (analyse parkeermogelijkheden)
- VISP (revitalisering stadscentra via geïntegreerde ruimtelijke planning)
- URBAL (management voor betere afstemming urbane en rurale ruimte)

2.4.10. Werk en sociale economie

Inventaris

- Eures Maas-Rijn: Samenwerking tussen VDAB en twee Duitse partners in Aken nl. Agentur für Arbeit en Grenzgängerberatungsstelle
- Kantoor Eures in Lanaken
- Samenwerking tussen het Europees Sociaal Fonds Vlaanderen en de Duitse ondersteuningsstructuur binnen het kader van EQUAL rond sociale economie en ondernemerschap.

Bondsstaat

Binnen het beleidsdomein Werk en Sociale Economie zijn er momenteel geen rechtstreekse samenwerkingsverbanden tussen de betrokken administraties in Vlaanderen en Duitsland op federaal niveau. Via het Europese programma Interreg en Eures is er wel samenwerking binnen de Euregio Maas Rijn.

NRW

Eures samenwerkingsnetwerk

Eures is het Europese samenwerkingsnetwerk van de openbare diensten voor arbeidsbemiddeling. Eures Maas-Rijn stelt informatie ter beschikking inzake grensoverschrijdend werk aan werkzoekenden, werknemers en werkgevers. Binnen het kader van Eures Maas-Rijn bestaat er structurele samenwerking tussen de VDAB en twee Duitse partners uit de regio Aken: Agentur für Arbeit en Grenzgängerberatungsstelle.

Samenwerking met Duitsland is er vooral op gebied van gemeenschappelijke communicatie, redactie van informatiebrochures voor grensarbeiders, websites, netwerking tussen consultants en reguliere contacten rond het werkvolume.

Interregprojecten

Interreg IIIA

- Euro-Mobiliteit (afstemmen werktijd/privé tijd)
- Netzwerk Bürgerinfozentren
- PROQUA (zie onderwijs)
- Euregiocompetentie Plus (grensoverschrijdende tewerkstelling verbeteren door meer kennis over de EMR)
- C@ke (subregionale onevenwichten opheffen in de kleinhandel))

Berlijn

Sinds enkele jaren kunnen jonge Vlaamse werklozen zich (eventueel na een beroepsopleiding) kandidaat stellen voor een 'stage' van drie maanden in Berlijn. In die periode krijgen ze verder hun uitkering, volgen een snelcursus Duits, en doen (via bemiddeling van een door de EU gesteunde Berlijnse vzw) werkervaring op in Berlijnse bedrijven of sociale of culturele instellingen. Volgens informatie van de VDAB Brussel vinden tussen 10 en 20 procent van deze 'stagiaires' na hun terugkeer werk.

2.4.11. Grensoverschrijdende samenwerking tussen territoriale gebieden

Inventaris

- Stichting Euregio Maas Rijn (1976 en 1991)
- Interreg programma's I, II en III

NRW

De Euregio Maas Rijn

De Euregio Maas Rijn is nauw verbonden met de Interregstructuren en –werking, maar vormt toch een autonome organisatie. Om die reden wordt Interreg hierna apart behandeld.

De Euregio Maas Rijn (verder als EMR) is de oudste euregio in Europa en werd opgericht in 1976. De bevolking omvat 3,7 miljoen inwoners. In 1991 heeft de EMR een juridische status gekregen in de vorm van een stichting volgens Nederlands recht. Oorspronkelijk was het de bedoeling om de contacten tussen de landen, provincies, regio's te verbeteren, maar vanaf 1986 kwam er een strategische dimensie bij door een grensoverschrijdend actieprogramma. Vanaf 1988 was er steun van de Europese Gemeenschap, in het bijzonder via Interreg (sinds 1990).

De leden van de EMR zijn de beide provincies Limburg (in VL en NL), de Waalse provincie Luik, de regio Aachen en de Duitstalige Gemeenschap (B). De stichting zetelde tot voor kort in Maastricht, maar bevindt zich nu in Eupen.

Er zijn trouwens ook plannen om het territorium van de Euregio te wijzigen. Vooral aan Duitse kant – waar enkel de vrij kleine Kreis Aachen tot de EMR behoort - zou een uitbreiding voor de hand liggen. Het belangrijkste adviesorgaan ten aanzien van het grensoverschrijdende beleid is de Euregioraad die op 25 januari 1995 opgericht werd. De leden van de Euregioraad worden niet rechtstreeks door de bevolking gekozen, maar afgevaardigd door de politieke, economische en maatschappelijke instanties van de afzonderlijke partnerregio's. Het gaat om 81 leden, opgedeeld in een politieke kamer (51 leden) en een kamer met vertegenwoordigers van maatschappelijke organisaties (30 leden). Hieronder volgt een overzicht van belangrijke autonoom functionerende netwerken binnen de Euregio Maas-Rijn met Vlaamse inbreng, voorzover deze nog niet eerder werden vermeld.

Vrijwel alle netwerken zijn tot stand gekomen met middelen die werden ter beschikking gesteld door de leden van de Euregio Maas Rijn, door lokale overheden, en ook door de Vlaamse overheid, en in het bijzonder door Europese programma's: o.a. Interreg.

- MHAL
- Hora Est - samenwerking hogescholen
- ALMA - Interuniversitaire samenwerking
- De Euregio Maas-Rijn Politiediensten (Euregio-Police)
- Euregio-Media
- Grenslandkamer
- Eures (binnen een ruimer Europees initiatief)
- Het verstrekken van advies aan grensgangers in de Euregio Maas-Rijn
- Dreiländer Ingenieur Kontakt
- De Vrouwenraad in de Euregio
- De Euregio-Middenstandsorganisatie
- Samenwerking tussen VVV-kantoren
- Werkgeversverenigingen van de Euregio Maas-Rijn
- De Interregionale Vakbondsraad Maas-Rijn

2.4.12. Internationaal ondernemen, aantrekken van investeringen en toerisme

2.4.12.1. Internationaal ondernemen (export algemeen en agrovoeding)

2.4.12.1.1. Internationaal ondernemen

Inventaris

- Vlaams economische vertegenwoordigers in Berlijn, Keulen en Stuttgart.
- Vertegenwoordiger van Awex (Agence Wallone de l'Exportation) in München, volgens het samenwerkingsakkoorden tussen de gewestelijke instanties voor de promotie van het internationaal ondernemen betreffende de samenwerking in de gemeenschappelijke posten, ook bevoegd voor het Vlaamse internationaal ondernemen in Beieren.

Acties op Duitsland

- Jaarlijkse contactdagen (behalve in jaar met exportdagen)
- Exportdagen (driejaarlijks, laatste in 2005): naast individuele afspraken worden ook workshops georganiseerd over (de benadering van) o.a. de Duitse markt,
- Exclus-informatiedag over "Uitvoeren van werken in Duitsland" (2005)
- Exclus-informatiedag over "Zakendoen in Duitsland"(2004)
- Klassieke beurzen waarop Flanders Investment & Trade groepsstanden organiseert: Anuga Keu-

- len, Automechanika in Frankfurt, Bau in München, Biofach in Nürnberg, Cebit Hannover, Tech Textil in Frankfurt,
- Seminars, bv. "De Lucht- en Ruimtevaart in Frankrijk en Duitsland" (2005) en "De Medische sector: medische hulpmiddelen in de buurlanden" (2006)
  - Trefdagen, bv. met aankopers van de Deutsche Bahn (2005), Vlaamse avond tijdens Popkomm (jaarlijks), met CDH-handelsagenten (jaarlijks andere regio), Grafische Sector (2006)
  - Andere.

Sectorstudies, bv. (recenste)

- Top-50 Levensmiddelenhandel (jaarlijkse update)
- De gezondheidssector in Duitsland (2004)
- Handelshuizen in Hamburg (2004)
- Muziekindustrie in Duitsland (2005)
- Automobiellandbouw in Duitsland (2005)

Er bestaat geen samenwerking in dit domein. Overheidsinitiatieven in deze zijn gericht op het ondersteunen van Vlaamse bedrijven in hun internationaal ondernemen op de Duitse markt of op het aantrekken van investeringen uit Duitsland.

Betreffende internationaal ondernemen behoort Duitsland tot de cluster 'Buurlanden'. Financiële middelen worden ingezet op deze gehele landengroep. Deze middelen zijn niet individueel toerekenbaar per land.

Het zelfde geldt voor Investeringen. Duitsland hoort daar tot de sector 'Noord-Europa'. Ook hier zijn geen bedragen per land voorzien.

Analyse

Duitsland maakt binnen het strategisch denkkader van FIT deel uit van de regio "Buurlanden", samen met Frankrijk en Nederland. Ondanks hun onderlinge nabijheid zijn de Franse, Nederlandse en Duitse markt evenwel drie onderscheiden markten, zowel op het vlak van de kansrijke sectoren als qua marktaanpak. Dit vertaalt zich in een aangepaste strategie en operationeel plan voor Duitsland die met bijzonderheden en specifieke marktbenadering rekening houden.

2.4.12.1.2. Agrovoeding

Inventaris

- Vertegenwoordiger Agrovoeding (VLAM) in Keulen

Bondsstaat

1. De agrovoedingssector bekleedt een bijzondere plaats in onze export naar Duitsland. Met + 10% van ons exportpakket heeft de voeding als enige branche een zeer groot positief saldo (+ € 1,5 mrd. in 2004). Deze sector bepaalt aldus in hoge mate ons totaal exportsaldo met Duitsland.
2. De voedingssector is bovendien bij uitstek een Vlaamse aangelegenheid met een bijzonder hoge tewerkstelling
3. Enkele opmerkelijke gegevens:
  - exportbalans vers vlees 2004: + € 1,368 mrd. (stijging + € 200 mln. t.o.v. 2003)
  - saldo verse groenten: + € 100 mln.

Het onderwaarden van de voedingssector in de statistieken is te wijten aan het niet systematisch samentellen van de cijfers over de producten uit die branche; elke subsector of productgroep uit de voeding valt daardoor minder op.

Acties

- VLAM neemt jaarlijks (sinds 11 jaar) deel aan de wereldvakbeurs voor groenten en fruit - Fruit Logistica in Berlijn – met een groepsstand voor exportbedrijven en productpresentaties
- Het hele jaar door onderhoudt VLAM via zijn bureau in Keulen directe contacten met vewerkers, handelaars en inkopers van agro - voeding in gans Duitsland
- VLAM voert bovendien imagocampagnes door voor:
  - a) vers vlees : € 200.000
    - vakpers
    - direct-marketing
    - congressen
  - b) verse groenten en fruit :€ 300.000
    - directe ondersteuning bij de distributie (€ 250.000)
    - vakpers en direct - marketing (€ 50.000)
  - c) sierteelt : € 7.000
    - vakpers en direct – mailings

NRW

NRW is de tweede thuismarkt voor Vlaamse agro-voeding

- NRW is met zijn industriële apparaat het grootste tekortgebied van grondstoffen voor voeding in Duitsland en wellicht in Europa. Het is de tweede Vlaamse thuismarkt en grootste klant.
- Ons productiegebied ligt dicht bij NRW dan vele Duitse productiegebieden zelf. Vlaanderen is dan ook een natuurlijke leverancier voor verse producten.
- NRW heeft veel voedingsindustrie, bv. een belangrijke vleeswarenindustrie.
- Bijna alle hoofdzetels van de Duitse (en internationale) grootdistributie zijn gelokaliseerd in NRW.
- De meeste hoofdzetels van de federaties uit de landbouw en de voeding hebben hun zetels in Bonn, omdat daar nog steeds het federale ministerie van Landbouw en Verbruikersbescherming is gevestigd.

Acties

- VLAM neemt samen met FIT deel aan de tweejaarlijkse Anuga – internationale voedingsvakbeurs in Keulen – met drie groepsstanden:
  - versvlees (BMO)
  - pluimvee
  - zuivel
- VLAM neemt samen met AVBS – de beroepsvereniging voor sierteelt – jaarlijks deel aan de internationale sierteelt - vakbeurs: IPM in Essen
- Om de twee jaar, alternerend met Anuga, nemen de versvlees - exporteurs met een groepsstand van VLAM deel aan de Intermeat in Düsseldorf.

Met de deelname aan deze beurzen richt VLAM zich tot het cliënteel voor agro-voeding in gans Duitsland.

2.4.12.2. Investerings

Inventaris

- De voor Duitsland bevoegde vertegenwoordiger in Brussel en de in Duitsland actieve vertegenwoordigers van het Vlaams Agentschap voor Internationaal Ondernemen.

Bondsstaat

De afdeling Investeren in Vlaanderen van FIT werkt niet specifiek op afzonderlijke regio's binnen landen. Duitsland wordt dus voor de komende jaren als één geheel beschouwd en wordt niet per afzonderlijke regio bewerkt.

FIT afdeling Investeren staat wel open voor verdere samenwerking als er bepaalde initiatieven gelanceerd worden vanuit die hoek. FIT streeft er ook naar nauw te gaan samenwerken met "Debelux", de (Belgisch-Luxemburgs-Duitse Kamer van Koophandel, gevestigd in Keulen) op het gebied van organiseren van events en seminaries voor het aantrekken van Duitse bedrijven naar Vlaanderen.

2.4.12.3. Toerisme

Inventaris

- Toerisme Vlaanderen beschikt over een kantoor in Keulen
- Samenwerking in het kader van de European Travel Commission (ETC) voor de longhaul markten.

Bondsstaat

De Duitse toeristen zijn op het vlak van overnachtingen de derde belangrijkste groep buitenlanders in Vlaanderen na Nederland en UK. Waar Nederland tussen 2000 en 2004 een stijging noteerde, is het aandeel van Duitsland stelselmatig afgenomen. In 2000 telde men 2.086.202 overnachtingen van Duitsers in het werkgebied van Toerisme Vlaanderen (Vlaams en Brussels Hoofdstedelijk Gewest), terwijl dit in 2004 is gedaald tot 1.761.296 (cijfer NIS). De Duitse markt is eveneens onderhevig aan de algemene trend van kortere vakanties. Dit blijkt uit het feit dat het aantal Duitse aankomsten in Vlaanderen tussen 2000 en 2004 is gedaald met 5%.

De perswerking van Toerisme Vlaanderen wordt gedaan over heel Duitsland, met nadruk op de nationale kranten en diverse nationale magazines. Televisie als medium wordt door het kantoor in Köln passief bewerkt. Wel is er een productiehuis dat in opdracht actief dit medium bewerkt.

Er is structurele samenwerking met transportmaatschappijen zoals SN Brussels Airlines en Thalys. Daarnaast wordt er op mogelijke opportuniteiten ingespeeld door occasioneel samen te werken met transportmaatschappijen zoals Deutsche Bahn en Virgin Express.

Marktbewerking Toerisme Vlaanderen

Toerisme Vlaanderen focust op de Duitse markt op verblijfstoerisme, zowel recreatief als zakelijk (MICE - Meetings, Incentives, Conferences and Exhibitions).

Voor het recreatief toerisme focust het buitenlandkantoor Keulen op verschillende doelgroepen: cultuurtoerisme, fietstoerisme, halebireizen, en golftoerisme zijn hiervan de belangrijkste. Voor elk van deze doelgroepen bestaat een aparte website. Daarnaast neemt de klassieke kustpromotie ook een belangrijk deel in van het ingezette marketingbudget.

Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen publiekswerking (websites, infokantoor en reclamecampagne), bewerking van de reisindustrie (website, opzetten van joint promotions, deelname aan

beurzen en organisatie van en deelname aan diverse workshops) en perswerking (website, perscommuniqués en persspecials en organisatie van groepspersreizen)

De perswerking gebeurt eveneens over de grenzen van de deelstaten weg, waarbij er wel een specifieke klemtoon gelegd wordt op de kranten in Nordrhein-Westfalen. Bovendien wordt extra aandacht besteed aan media die aansluiten bij de diverse niche-doelgroepen.

De belangrijkste produkt-markt-combinaties zijn :

Kultuur- en stedenreizen met overnachting in 3 of 4 sterren hotels – in NRW, geheel Zuid-Duitsland, Frankfurt en Berlijn.

Fietstoerisme met overnachting in fietsvriendelijke verblijven, trekkershutten en campings – in NRW en via de kanalen van ADFC (Allgemeinen Deutscher Fo... Club)

Kusttoerisme met overnachting in vakantiedorpen, hotels en vakantiewoningen – in NRW, Rheinland-Pfalz en Saarland.

Holebireizen met overnachting in 3 of 4 sterren hotels – in de grote steden, met nadruk op Keulen, Berlijn en München als belangrijkste gay-centra in Duitsland.

Golftoerisme met overnachting in 3 of 4 sterren hotels buiten de steden – in NRW.

Voor het zakelijk toerisme richt het buitenlandkantoor van Toerisme Vlaanderen zich op de 550 Meeting en Incentive Agencies op de Duitse markt. Zij zijn de multiplicatoren die benaderd worden voor famtrips en uitgenodigd worden op het Flanders Meeting & Incentive Forum.

Verder wordt ook deelgenomen aan de IMEX beurs in Frankfurt, één van de grootste internationale beurzen voor Meeting en Incentive.

Naast de IMEX neemt Toerisme Vlaanderen deel aan diverse andere beurzen en workshops:

- ITB Berlijn (algemeen toeristische beurs)
- Boot Düsseldorf (watersport en fietstoerisme)
- IFMA (fietstoerisme)
- VPR (bustoerisme)
- Diverse regionale fietsbeurzen
- IfB workshop voor Volkshochschulen (kultuurtoerisme)
- Flanders Travel Trade Forum
- Flanders Meeting & Incentive Forum

NRW

De Duitse toeristen die naar Vlaanderen komen, zijn overwegend (d.w.z.: voor goed 2/3) afkomstig uit NRW en dan nog meestal uit de grensstreek (Keulen, Mönchen-Gladbach).

De publiekswerking is hoofdzakelijk gericht op de deelstaat NRW: hier heeft Vlaanderen een beduidend hogere bekendheid als in de overige deelstaten. De hoofdreden hiervoor is de nabijheid.

Toerisme Vlaanderen beschikt in Keulen over een ruime groep medewerkers (negen) voor de toeristische promotie. De databank die geleidelijk aan werd uitgebouwd, omvat op dit ogenblik 200.000 namen, grotendeels uit NRW. De publiekswerking in NRW richt zich zowel op de kust, de Vlaamse regio's als de steden. De website flandern.com neemt een belangrijke plaats in de communicatie naar

de consument. Daarnaast zijn er de reguliere mailings en contacten met de vakpers en de toeristische sector. De kranten in de regio NRW worden specifiek bewerkt. Met de Vlaamse Vertegenwoordiging in Berlijn wordt systematisch samengewerkt om individuele belangstellenden en occasionele initiatieven op uiteenlopende plaatsen in de bondsrepubliek van toeristische informatie te voorzien.

Marktwerving in andere Länder

Toerisme Vlaanderen richt zich niet alleen op NRW. Voor de andere deelstaten is er echter geen publiekswerking, maar wordt gezocht naar samenwerking met toeroperators en carriers.

Zo is er een structurele samenwerking met SN Brussels Airlines (Berlijn, Hamburg, München en Frankfurt), Thalys (Keulen) en Deutsche Bahn (Frankfurt, Keulen). Door middel van partnerships met grossisten voor busondernemers, busondernemers, individuele toeroperators wordt voor cultuur- en stedentoeerisme de volledige Duitse markt afgedekt. De samenwerking met gespecialiseerde toeroperators voor kultuurreizen, fietstoerisme en halebireizen zorgt voor een gespecialiseerd commercieel aanbod voor de niche-doelgroepen.

Interregprojecten

Interreg IIIA

- Couven-route (monumentenroute)
- Zeitreisen (route van minder bekende evenementen)
- Coeur(s) de ville (samenwerking grote steden in de EMR)

Interreg IIIB

- North Sea Cycle Route - CO2
- Canal Link (nieuwe mogelijkheden ontwikkelen voor gebruik kanalen)

Grote steden

Toerismebevordering in het kader van het MICE-gebeuren gebeurt hoofdzakelijk via de grote steden: Köln, Düsseldorf, Frankfurt, München, Berlijn en Hamburg...

In het kader van de ETC werkt Toerisme Vlaanderen samen met andere Nationale Toerisme Organisaties voornamelijk voor consumentencampagnes op de longhaul-markten zoals Amerika.

2.4.13 Buitenlands beleid en Europese dossiers

Inventaris

- De vertegenwoordiger van de Vlaamse regering in Berlijn

Bondsstaat

NRW

Strategisch Plan NRW-Benelux

Nadat in 2002-2003 vanuit de Staatskanzlei NRW een groots opgezet voorstel werd voorgelegd om met Nederland, Luxemburg, en de diverse entiteiten van het federale België een 'Strategisch Plan

NRW-Benelux' te verwezenlijken, is dit voornemen door alle betrokken partners teruggeschroefd tot het voortzetten en desgewenst activeren van bestaande concrete samenwerkingsinitiatieven. Alles wijst erop dat de nieuwe (christendemocratisch-liberale) NRW-regering deze concrete, resultaatgerichte aanpak onderschrijft. Overigens zijn een aantal terreinen waarop Vlaanderen en NRW concreet samenwerken in feite toch al trilateraal van opzet (met Nederland als derde betrokken partij) of nog ruimer.

Bij (de voorbereiding van) het bezoek van de Vlaamse minister-president aan NRW in februari 2006 is wel gebleken dat NRW nog steeds groot belang hecht aan een 'geprivilegieerde' samenwerking met de Benelux, en zich op dat terrein graag duidelijker wil profileren dan het Duitse federale niveau (dat sinds 1990 eerder aandacht heeft voor Centraal- en Oost-Europa).

Regleg

Op EU-niveau behoorde NRW tot de allereerste én actiefste partners van Vlaanderen in het samenwerkingsverband van regio's met wetgevende bevoegdheid (Regleg). De numerieke uitbreiding van Regleg lijkt evenwel gepaard te gaan met een vermindering van de dynamiek. Na de machtswisseling in Düsseldorf en op bondsniveau, moet worden bekeken hoe de Duitse deelstaten de Reglegwerking verder zullen aanpakken. Op 22 november jl. werd de "Verklaring van München" getekend ondermeer door de Vlaamse minister bevoegd voor het Buitenlands Beleid.

Eerder organiseerde Vlaanderen op 5 oktober 2005 in Hotel Errera samen met Salzburg en NRW een Regleg-workshop over het thema "betere regelgeving". Dit sluit aan bij de aandacht die Regleg steeds heeft gehad voor het governance-debat.

Doelstelling twee structuurfondsen

NRW organiseert activiteiten en uitwisselingen in het kader van de "EU-doelstelling twee"- regio's. Vlaanderen neemt als waarnemer deel aan de activiteiten. Vlaanderen was eveneens aanwezig op de conferentie 'Moderne structuurpolitiek in het Europa van de regio's' op 14 en 15 juli 2005 in Oberhausen.

2.4.14. Algemeen overheidsbeleid

Bondsstaat

Op het vlak van statistiek beschikt Duitsland over enkele gerenomeerde instellingen, zoals het Max Planck Institute for Demographic Research.

NRW

Public Private Partnerships

Tussen NRW en Vlaanderen bestaat informele ervaringsuitwisseling op het vlak Public Private Partnerships.

Interregprojecten

Interreg IIIA

- Politiesamenwerking
- EMR-IC (hulpverlening)

Interreg IIIB

- E-VOICE (burger stimuleren tot meer deelname aan politieke beslissingsprocessen)

3. HOE WERKEN WE SAMEN?

De Vlaams-Duitse samenwerking krijgt op verschillende wijzen gestalte. Het kan daarbij gaan om

- rechtstreekse, bilaterale samenwerking tussen Vlaamse en Duitse overheidsactoren;
- samenwerking in het kader van de Europese Unie en multilaterale fora;
- Vlaams-Duitse verenigingen en instellingen.

3.1. BILATERALE SAMENWERKING

3.1.1. Inleiding

De samenwerking tussen Vlaanderen en Duitsland is minder sterk dan deze met Nederland. Toch bestaat in sommige beleidsdomeinen een relatieve diepgaande samenwerking. Sinds 1990 werden een aantal intentieverklaringen tot samenwerking met Länder gesloten, naast twee 'memory of understanding' tussen havenbesturen. Een volledige lijst hiervan gaat als bijlage.

In het beknopte overzicht hieronder worden per niveau van samenwerking enkele voorbeelden gegeven. Dit overzicht betracht geen volledigheid, maar moet vooral een idee geven van de manier waarop de Vlaams-Duitse samenwerking zich in de verschillende lagen voltrekt. Ook moeten vanuit deze analyse concrete gegevens en inspiratie worden gepuurd voor de ontwikkeling van strategische doelstellingen voor de komende periode.

3.1.2. Opzetten van gemeenschappelijke (beheers)structuren, gezamenlijk en geïntegreerd optreden naar derde landen

De diverse intentieverklaringen tot samenwerking met de Duitse Länder hebben enkel in de eerste jaren na het ondertekenen ervan geleid tot een reeks activiteiten. Uit deze operationele activiteiten zijn wel contacten gegroeid die op langere termijn hebben geleid tot nieuwe vormen van samenwerking.

3.1.3. Beleidsafstemming

In het verleden hebben de administratie Buitenlands Beleid en de Staatskanselarij van NRW een aantal keren samen vergaderd voor beleidsafstemming rond bepaalde thema's, bv. ontwikkelings-samenwerking, mobiliteit en Europese dossiers.

3.1.4. Ontwikkelen en uitvoeren van gezamenlijke projecten

De ontwikkeling en uitvoering van gezamenlijke projecten beperkte zich hoofdzakelijk tot de grensoverschrijdende samenwerking in het kader van Interreg.

3.1.5. Samenwerking van operationele diensten

Het Euresnetwerk, dat een grensoverschrijdende arbeidsmarkt stimuleert en in het kader van de Europese structuurfondsen werd uitgebouwd, heeft in de grensstreek geleid tot samenwerking tussen Vlaamse en Duitse operationele diensten. Het Eureskantoor in Lanaken richt zich vooral op de Duitse markt.

3.1.6. Samenwerking tussen partners op een lager niveau

- Vooral de provincie Limburg werkt heel nauw samen met (een deel van) Nordrhein-Westfalen, in het bijzonder de subregio Aachen. De provincie West-Vlaanderen heeft een samenwerkingsakkoord met Westfalen-Lippe (Münster).
- Tussen een reeks steden en gemeenten bestaat een lange traditie van samenwerking, die soms te maken heeft met de aanwezigheid van een kazerne waar zich een Nederlandstalige militaire eenheid bevond.
- In de Länder Sachsen-Anhalt en Brandenburg bevindt zich een streek die Fläming wordt genoemd. De naam verwijst naar de belangrijke inwijking van Vlamingen, vooral uit het huidige West-Vlaanderen, tijdens de vroege middeleeuwen.
Tot en met de 19de eeuw werd er een Vlaamse variant van platduits gesproken. Er zijn nog een reeks toponiemen, gebruiken en monumenten die verwijzen naar dat Vlaamse verleden. De jongste jaren wordt er ter plaatse geijverd om de banden met Vlaanderen te verstevigen. Er werd in 2003 een vereniging Flandern-Fläming opgericht met zetel in Wittenberg. De administratie Buitenlands Beleid zorgde voor een startsubsidie.

De contacten en uitwisselingen nemen toe. Op dit ogenblik zijn er een viertal 'jumelages' tussen Vlaamse met Duitse gemeenten in die streek. In het voorjaar van 2004 deed een rondreizende tentoonstelling over de Fläming Vlaanderen aan; in juni 2004 was de tentoonstelling te bekijken in het Boudewijngebouw in Brussel.

3.1.7. Promotie, informatie-uitwisseling en kennisdeling

De diverse vertegenwoordigers op het vlak van internationaal ondernemen, landbouw en toerisme moeten de belangen van Vlaanderen behartigen en zijn bekendheid vergroten; zij werken hiertoe samen met allerlei actoren, met inbegrip van de terzake relevante overheden. Op een meer omvattende schaal hecht ook de Vertegenwoordiger van de Vlaamse Regering groot belang aan deze beide opdrachten. De trimestriële verspreiding van het tijdschrift 'Flanders' en van een kalender met 'Kultur aus Flandern' mogen ter illustratie dienen, evenals de ettelijke lezingen en voordrachten.

3.2. SAMENWERKING VLAANDEREN- DUITSLAND IN HET KADER VAN DE EUROPESE UNIE EN MULTILATERALE FORA

Als kleine deelstaat is het voor Vlaanderen vaak belangrijk betreffende bepaalde Europese dossiers aansluiting te zoeken bij andere partners, dit met het oog op gezamenlijke standpuntbepaling. Ook in een aantal multilaterale organisaties is Vlaanderen vaak aangewezen op overleg en afstemming van standpunten met andere landen.

Hoewel België/Vlaanderen en Duitsland in EU-verband heel wat gelijklopende belangen hebben, verschillen de opvattingen van beiden betreffende Europese dossiers meer dan eens vrij sterk van elkaar.

3.3. VLAAMS-DUITSE VERENIGINGEN EN INSTELLINGEN

Debelux

FIT werkt geregeld samen met de Belgische-Luxemburgse-Duitse Kamer van Koophandel in het bij-

zonder voor investeringsdossiers. Deze Kamer krijgt (na het stopzetten van de federale financiering) steun van de drie gewesten.

De Belgisch-Duitse Vereniging

De particuliere vereniging dateert van 1960 en heeft afdelingen in Antwerpen en Brussel. De Vlaamse leden zijn vaak directieleden en stafleden uit de Duitse grote bedrijven, die vooral in Antwerpen zijn gevestigd. Er bestaan informele contacten met de administratie Buitenlands Beleid.

Belgischer Germanisten- und Deutschlehrerverband (BGDV)

De vereniging werd opgericht in 1974 en verenigt leerkrachten, wetenschappers, vertalers en tolken. Het is één van de organisaties die zich inzetten voor het behoud van Duits als leervak in het secundair onderwijs.

Stiftung zur Förderung von Deutsch als Fremdsprache

De Stiftung bestaat gedeeltelijk uit bestuursleden van de BGDV, schooldirecteurs, inspectieleden, Goethe-Institut, Duitse ambassade, maar vooral uit een 40-tal persoonlijkheden uit Belgische handel, politiek, economie, kunst en wetenschappen, die zich bereid hebben verklaard de doelstellingen met hun naam mede te ondersteunen. De doelstelling is het Duits als vreemde taal in België te steunen en acties daartoe te ondernemen.

3.4. DE MIDDELEN DIE DOOR DE OVERHEID WORDEN INGEZET

Financiële stromen vanuit Vlaamse overheid m.b.t. Vlaams-Duitse samenwerking								
Beleidsdomeinen	Naam Project/ Structuur	Oorsprong Budget	Jaartal					
			2000	2001	2002	2003	2004	2005
Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid								
Bestuurszaken								
Financiën en Begroting								
Buitenlands Beleid, Buitenlandse handel, Internationale Samenwerking en Toerisme	Duitsland Doeland	ABB			102.399			
Economie, Wetenschap en Innovatie	Interreg IIIA Euregio Maas-Rijn	Hermes-fonds ⁸	750.000	830.000	800.000	820.000	830.000	890.000
Onderwijs en Vorming	Zenden Vlaamse leerkrachten en leerlingen naar Duitsland en vice versa	Adm. Secundair Onderwijs	30.000	30.000	30.000	30.000	30.000	25.000 ⁹
Welzijn, Volksgezondheid en Gezin								
Cultuur, Jeugd, Sport en Media								
Werk en Sociale Economie	Euresprogramma	VDAB	8.723	9.838	10.382	9.927	17.667	19.431

⁸ Via het Hermesfonds worden in het kader van Interreg B en C ook budgetten ter beschikking gesteld, maar de partners in de deze projecten komen uit verschillende EU-lidstaten (niet exclusief Duitsland en Vlaanderen).

⁹ Daling van het bedrag door het wegvallen van de uitwisseling van leerlingen.

Financiële stromen vanuit Vlaamse overheid m.b.t. Vlaams-Duitse samenwerking								
Beleidsdomeinen	Naam Project/ Structuur	Oorsprong Budget	Jaartal					
			2000	2001	2002	2003	2004	2005
Landbouw en Visserij	Marketing & promotiekosten	VLAM					1.140.000	1.250.000
Leefmilieu, Natuur en Energie								
Mobiliteit en Openbare Werken								
Ruimtelijke Ordening, Woonbeleid en Onroerend erfgoed								
Buitenlands Beleid, Buitenlandse handel, Internationale Samenwerking en Toerisme	Diverse uitgaven	ABB				5.985		50.000
Buitenlands Beleid, Buitenlandse handel, Internationale Samenwerking en Toerisme	Advertenties Handelsblatt	ABB		19.761				
Buitenlands Beleid, Buitenlandse handel, Internationale Samenwerking en Toerisme	Marketing en promotie	Toerisme Vlaanderen en partners						1.129.851

Conclusie

De analyse van bovenvermelde geldstromen geeft aan dat er op het vlak van de projectmatige financiële inbreng vanuit de meeste Vlaamse sectoren eerder weinig wordt geïnvesteerd in samenwerking met Duitsland.

Toch dienen hierbij een aantal kanttekeningen te worden gemaakt.

Bovengenoemde analyse omvat immers niet de werking- en personeelskosten van de talrijke Vlaamse vertegenwoordigers in Duitsland. Het is vooral op dat terrein (internationaal ondernemen, agromarketing en toerisme) dat er wel degelijk een aantal inspanningen worden gedaan, zeker op het vlak van de promotie van Vlaanderen en het aantrekken van investeringen en toeristen. Voor sommige sectoren, in het bijzonder cultuur, is het bovendien zeer moeilijk om de exacte geldstromen te achterhalen, omdat de belangrijke Vlaamse culturele productiehuizen op het vlak van muziek, dans en theater weliswaar ook in Duitsland actief zijn, maar dit autonoom invullen met hun eigen financiële enveloppe, die door de overheid ter beschikking wordt gesteld.

Tenslotte kan worden opgemerkt dat er eveneens vormen van trilaterale samenwerking bestaan waar Vlaanderen is bij betrokken en dat heel wat projecten in een groter geheel worden uitgevoerd, m.n. samen met andere landen en regio's. Dat laatste geldt voor een aantal Interregprogramma's.

4. WAAR WILLEN WE NAARTOE MET DE SAMENWERKING?

INLEIDING

Het is de bedoeling op een meer systematische wijze dan tot dusver is gebeurd een kader, een “strategie” uit te tekenen voor de verdere ontwikkeling van de relaties met Duitsland.

Bij het bepalen van strategische prioriteiten komen zowel elementen aan bod die evengoed voor andere buurlanden gelden, als elementen die specifiek zijn voor Duitsland. Het bevorderen van export en toerisme, het aantrekken van investeringen, en meer algemeen het bekendmaken van het “merk” Vlaanderen is een evidentie naar alle buurlanden en zelfs verder. De samenwerking met Duitse deelstaten op Europees of internationaal niveau is iets specifiek; het behartigen van gemeenschappelijke belangen betreffende logistiek – zeker met NRW – evenzeer.

Deze strategie moet een antwoord bieden op volgende vragen:

- Waar legt de Vlaamse overheid de prioriteiten? Welke zijn tijdens de komende jaren de thema's in de bilaterale relatie tussen Vlaanderen en Duitsland, die de Vlaamse Regering prominent op de agenda wil plaatsen?
- Op welke manier en op welke vlakken kan de politieke en ambtelijke samenwerking tussen Vlaanderen en Duitsland/nog meer vorm krijgen/naar reikwijdte en diepgang worden versterkt en uitgebouwd/en met welke streefdoelen?
- Welk instrumentarium en welke middelen moeten wij gebruiken om die doelstellingen te realiseren? Waar kunnen vormen van ‘voorbeeldige aanpak’ (‘best practices’) een leidraad vormen en hoe kan hierover optimaal informatie worden uitgewisseld? Welke meetindicatoren zetten we in om na te gaan of we op de goede weg zitten?

Eerder dan voor elk beleidsdomein afzonderlijk een strategische doelstelling te ontwikkelen en uit te schrijven hebben wij geopteerd voor het opstellen van een set met een beperkt aantal geclusterde doelstellingen, die steeds verschillende beleidsterreinen bestrijken. Deze aanpak moet borg staan voor een “geïntegreerd optreden” van de gehele Vlaamse Regering en de hele Vlaamse administratie richting Duitsland, waarbij elke verantwoordelijke zijn/haar steentje bijdraagt tot de realisatie van de verschillende doelstellingen.

Hierbij moet wel worden onderstreept dat voor heel wat sectoren het Land Nordrhein-Westfalen de voornaamste en in een aantal gevallen de enige partner is waarmee in Duitsland wordt samengewerkt. Daarenboven bestaan ook vormen van trilaterale samenwerking waarbij naast NRW ook Nederland bij de samenwerking is betrokken. Dit geldt bijvoorbeeld voor bepaalde projecten op het vlak van ruimtelijke ordening, onderwijs, cultuur en wetenschappelijk onderzoek. Er bestaat samenwerking op multilateraal vlak waarbij naast Duitsland en Vlaanderen eveneens andere EU-lidstaten bij betrokken zijn.

De strategische doelstellingen zijn bijzonder algemeen geformuleerd en worden verder inhoudelijk onderbouwd door verschillende operationele doelstellingen en concrete acties, die nagestreefd en ondernomen zullen worden om de strategische concepten in de praktijk te brengen en specifieke aandachtspunten per beleidssector te kunnen weergeven.

De strategische doelstellingen zijn zo geformuleerd dat ze in principe ook voor de volgende regeerperiode geldingskracht hebben. De tijdschikhorizon van de operationele doelstellingen en de concrete acties is een stuk korter. Wij hebben de ambitie deze te realiseren binnen deze regeerperiode.

Door te werken met meetindicatoren wensen wij tijdens deze legislatuur te kunnen nagaan of wij op de goede weg zitten. Een goede opvolging van deze indicatoren moet bijdragen tot een beoordeling van de verwezenlijking van de operationele doelstellingen/acties. Indien een bepaalde indicator

achterblijft bij de gewenste ontwikkeling, zijn ingrepen vanuit het beleids- of het operationele niveau mogelijk. Op dat ogenblik kunnen de inspanningen om de doelstelling te halen worden verhoogd of kan de operationele doelstelling – b.v. in het licht van nieuwe, nu nog onbekende ontwikkelingen – bijgestuurd of verfijnd worden.

Uiteraard moet worden onderstreept dat de middelen op het vlak van personeel en financiën voor buitenlands beleid beperkt zijn en dat Duitsland bovendien doorgaans minder prioritair is dan Nederland. Een belangrijk aspect van de strategische aanpak is dan ook het zoveel als mogelijk bundelen van en integreren van de samenwerking en financiële middelen.

STRATEGISCHE DOELSTELLING ÉÉN

Omschrijving

Versterken van de positie van Vlaanderen als ruimtelijk-logistiek knooppunt en dynamisch onderdeel van de gouden delta in Europa, door bijkomende groei van de Vlaamse (binnen)havens mogelijk te maken en het optimaliseren van de verkeers- en vervoersverbindingen tussen Vlaanderen en Duitsland, waarbij tegelijkertijd een hoog milieubeschermingsniveau wordt nagestreefd.

Toelichting

Duitsland vormt een belangrijk hinterland voor de Vlaamse (binnen)havens. Dat geldt zeker voor het Ruhr- en Rijngebied, maar ook Zuid-Duitsland is niet te verwaarlozen. Daarenboven is een goede verbinding met Duitsland zeer belangrijk om verder afgelegen markten in Centraal- en Oost-Europa te bereiken.

Vlaanderen moet zijn logistieke capaciteit verder ontwikkelen en diversifiëren. Het komt er op aan om het vrachtvervoer over de weg - waar verzadiging dreigt - voor een goed deel te verleggen naar andere modi zoals spoorwegen en binnenvaart.

Dit vereist een continu nadenken over logistieke alternatieven. Goede auto-, water- en spoorwegen zijn voor beide partners van essentiële betekenis voor een versterking van hun beider ruimtelijk-economische positie in Europa. De belangen zijn hierbij gelijklopend. Zo bestaat al een gestructureerde samenwerking tussen Antwerpen en Duisburg, de belangrijkste Europese binnenhaven.

Aangezien beide partners door hun nabije ligging volledig op elkaar zijn aangewezen, is een samenwerking met Duitsland en het nabijgelegen Noordrijn-Westfalen een noodzaak.

Op het vlak van logistiek kan worden aangestipt, dat los van de dreigende verzadiging van de auto-wegen (met alles wat die impliceert aan oplopende transportkosten), het spreiden van het goederenvervoer en dus het verhogen van het aandeel van water- en spoorwegverbindingen bijzondere inspanningen verdient, aangezien deze transportmodi veel milieuvriendelijker zijn. Deze bekommernis speelt met name in NRW even sterk als bij de Vlaamse overheid.

De economische en industriële ontwikkeling van Vlaanderen en Duitsland/NRW kan bovendien niet los worden bekeken van ruimtelijke ordening, natuur en een gezond milieu voor het hele gebied. De overheden zijn immers verantwoordelijk voor de levenskwaliteit van de bewoners. Het gaat om aspecten zoals aanwezigheid van fijn stof, biodiversiteit, waterkwaliteit rivieren e.d.

OPERATIONELE DOELSTELLING 1.1.

Omschrijving

Samen met NRW en/of Duitsland – naargelang van het geval – voorbereiden van en/of uitvoering geven aan diverse specifieke projecten gericht op een versterking van de infrastructuur en die rechtstreeks of onrechtstreeks bijdragen tot de verdere logistieke centrumfunctie die Vlaanderen

– vooral samen met NRW – in Europa bekleedt. Het belangrijkste dossier voor Vlaanderen is het heropstarten van de IJzeren Rijn.

Actieprogramma

Actie 1.1.1.

Optimalisering van de autowegeninfrastructuur om via **autowegen** verdere ontsluiting tussen Vlaanderen en Duitsland/NRW te realiseren.

Toelichting

Rekening houdend met de beschikbare middelen (randvoorwaarde) en met het oog op de verhoging van de verkeersveiligheid en de verbetering van de verkeersafwikkeling, worden volgende acties overwogen:

- verdere ontsluiting van de haven van Zeebrugge via de E34/N49;
- volwaardige omvorming van de verkeerswisselaar te Lummen (E314/E313);
- omvorming van de N49 - vak Knokke-Zelzate tot hoofdweg;
- integratie van de E34 in het TEN-netwerk zoals voorzien in het EU-plan "Horizon 2004".

Randvoorwaarde

- Gezien de enorme budgettaire consequenties is dit afhankelijk van een belangrijke politieke keuze om hier al dan niet in te investeren.

Instrumenten

- Ter beschikking staande budgetten.

Meetindicatoren

- Realisatie van de infrastructuur op het terrein zelf.

Actie 1.1.2.

Uitvoering geven aan de Ontwikkelingsschets 2010 m.b.t. de **toegankelijkheid van de Scheldehavens** en het stimuleren van multimodaal en intermodaal transport via **spoor en binnenvaart**.

Toelichting

Volgens de planning dient uiterlijk eind 2009 de haven van Antwerpen tij-ongebonden toegankelijk te zijn voor schepen met een diepgang van 13.10 meter. Ook voor de haven van Gent-Terneuzen is de diepgang van belang.

Gezien de aanzienlijke transportas met de Rijnstreek en het Ruhrgebied en de aanwezigheid van de vooral Duitse chemische industrie in Antwerpen is deze Ontwikkelingsschets 2010 eveneens van belang voor Duitsland.

Naast de toegankelijkheid van de havens is ook de bereikbaarheid van het hinterland een blijvend aandachtspunt voor de Vlaamse havens. Voor Antwerpen dient bovendien de ontsluiting van het nieuwe Deurganckdok te worden opgelost. De bereikbaarheid via het hinterland kan over de weg gebeuren, maar ook het spoor en de binnenvaart spelen een belangrijke rol. De binnenhavens hebben bovendien de ambitie om logistieke knooppunten te worden.

Randvoorwaarde

- Gezien de budgettaire consequenties is dit afhankelijk van een belangrijke politieke keuze om hier al dan niet in te investeren.

Instrumenten

- Ter beschikking staande budgetten.

Meetindicatoren

- Gefaseerde realisatie op het terrein zelf.

Actie 1.1.3.

Stimuleren binnenvaart tussen Vlaamse havens enerzijds en Duisburg anderzijds.

Toelichting

De ontwikkeling van het binnenvaartverkeer tussen Zeebrugge en Duisburg. De Vlaamse regering heeft een budget vrijgemaakt om het project "estuaire vaart" te ondersteunen. Daardoor zal, onder voorbehoud van goedkeuring van de maatregel door de Europese Commissie, de drempel verlaagd worden om de haven van Zeebrugge via de binnenvaart op een performante manier met het Duitse achterland te verbinden. Belangrijk daarbij is de haven van Duisburg.

In het kader van het Uitzonderlijk Vervoer kan in samenwerking met NRW nagegaan worden in welke mate het vervoer van zware en ondeelbare stukken via de binnenvaart naar de haven van Antwerpen verder kan gestimuleerd worden.

Instrumenten

- Ambtelijke contacten tussen en werkgroepen met beide deelstaten

Meetpunten

- Verslagen die de voortgang van de dossiers aangeven
- Realisaties op het terrein zelf.

Actie 1.1.4.

Pro-actief informeren van de Duitse actoren i.v.m. de ontwikkelingen i.h.k. van het dossier van de IJzeren Rijn.

Toelichting

Duitsland is naast Nederland en België/Vlaanderen de derde actor die belang heeft bij het heropstarten van de IJzeren Rijn. Het komt erop aan bij de diverse politieke en ambtelijke contacten in Duitsland en NRW het thema op de agenda te houden.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie, ervaringen en studiebezoeken in het kader van contacten op politiek en ambtelijk niveau.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.
- De politieke contacten i.v.m. de IJzeren Rijn.

Actie 1.1.5.

Onderzoek naar samenwerkingsmogelijkheden tussen regionale luchthavens.

Toelichting

Naast de bestaande luchtvaartverbindingen tussen nationale luchthavens (Brussel Nationaal, Frankfurt, ...) kunnen ook samenwerkingsmogelijkheden onderzocht worden tussen de Vlaamse regionale luchthavens (Oostende, Antwerpen) met de Duitse (regionale) luchthavens zowel voor goederenvervoer als voor reizigersvervoer (wat eveneens belangrijk kan zijn voor het toerisme).

Op dit ogenblik wordt deze problematiek zeer matig opgevolgd. Enkel de stedelijke en provinciale overheden zijn actief op het vlak van de impact die de aanwezigheid van een luchthaven kan hebben op het vlak van de economische ontwikkeling.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie, ervaringen en studiebezoeken op ambtelijk niveau.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.

Actie 1.1.6.

Onderzoek naar de mogelijkheid tot de verdere ontwikkeling van ondergrondse vervoer via **pijpleidingen**.

Toelichting

Het gaat hier zowel om pijpleidingen tussen Antwerpen en de Ruhr waar chemische stoffen worden vervoerd als om de problematiek van de gasleidingen komende uit Rusland.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie, ervaringen en studiebezoeken op ambtelijk niveau.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.

OPERATIONELE DOELSTELLING 1.2.

Omschrijving

Optimaal gebruik van verkeers- en vervoerverbindingen om de positie van Vlaanderen als logistieke draaischijf te versterken.

Toelichting

Naast het voorzien van de nodige infrastructuur op het vlak van verkeer en vervoer dient Vlaanderen ook te werken aan het optimale gebruik van deze verkeers- en vervoersverbindingen in een ruime betekenis om de positie als logistiek centrum te handhaven.

Dat de concurrentie op dit terrein hevig is – ook met buurland Duitsland - toont het voorbeeld van DHL van vorig jaar. De discussie rond DHL heeft bovendien een aantal belemmeringen van het gebruik van de nationale luchthaven blootgelegd.

Ook het debat over de IJzeren Rijn toont aan dat er nog tal van belemmeringen bestaan die een optimaal gebruik van de verbindingen in de weg staan. De sporen liggen er wel maar ze mogen niet worden gebruikt.

Actie 1.2.1.

Versterken van de politieke en ambtelijke intern-Vlaamse en intern-Belgische afstemming rond de logistieke dossiers, zoals de rol van de NMBS en B-Cargo.

Instrumenten

- Intern-Vlaams: bestaande of op te richten werkgroepen.
- Vlaams/Belgisch: politiek en ambtelijke overleg met de federale overheid.

Meetindicatoren

- Aantal vergaderingen op Vlaamse niveau en aantal politieke en ambtelijke overlegmomenten met de federale overheid.

STRATEGISCHE DOELSTELLING TWEE

Omschrijving

Onderbouwen en versterken van de economische slagkracht van het kerngebied in Europa waar ondermeer Nordrhein-Westfalen en Vlaanderen toe behoren door in te spelen op elkaars sterktes op het vlak van onderwijs en wetenschap, innovatie, economie, arbeidsmarkt, door het benutten van het ruimtelijke potentieel en door het uitbouwen van structureel overleg hierover.

Toelichting

Vlaanderen en NRW (en in het verlengde ook andere delen van Duitsland) kennen een grote economische, culturele, demografische en zelfs ruimtelijke verwevenheid en complementariteit. Als onderdeel van het historische noordwestelijke Europese kerngebied is het van belang dat Vlaanderen en NRW waar mogelijk hun dynamiek en slagkracht gezamenlijk versterken. Wij staan op verschillende terreinen immers voor gedeelde uitdagingen en vele van de brede maatschappelijke en politieke problemen waar Vlaanderen mee wordt geconfronteerd, spelen ook op vergelijkbare wijze in NRW.

Vlaanderen kan alleen maar voordeel doen bij het bestuderen van de wetenschappelijke, ambtelijke en politieke analyse die Duitse overheden (want sommige terreinen die wél VL bevoegdheid zijn, behoren in Duitsland nog tot het federale niveau) aan die problemen wijden.

De uitwisseling van informatie over respectieve analyses en aanpak – en met name over “best practices” - is een belangrijke opdracht voor alle beleidsdepartementen en kan leiden tot afstemming van beleid en steeds nauwere vormen van samenwerking. Zowel in Vlaanderen als NRW bestaat daar belangstelling voor. Naast de vermelde beleidsdepartementen moeten bijkomende actoren uit de openbare en privé-sector bij de samenwerking worden betrokken.

OPERATIONELE DOELSTELLING 2.1.

Omschrijving

Om goed op de hoogte te blijven van beleidsontwikkelingen en van relevante informatie m.b.t. de verschillende beleidsdomeinen in Vlaanderen, resp. Duitsland wordt grote aandacht besteed aan het systematisch uitwisselen van informatie en aan het wederzijds delen van kennis.

Actieprogramma per beleidsdomein

Verkeer

Actie 2.1.1.

Samenwerking op het vlak van verkeersbeheer van de verkeersinfrastructuur.

Toelichting

Samenwerking op het vlak van verkeersbeheer via de bestaande of in uitbouw zijnde verkeerscentra zou kunnen bevorderd worden. Mogelijk én noodzakelijk is het intensiveren van overleg inzake (a) de wegtrafiekeken (in samenwerking met het Verkeerscentrum Antwerpen, en door informatie-uitwisseling via Duitse en Vlaamse radio-omroepen, (b) andere mogelijkheden voor grensoverschrijdende communicatienetwerken inzake uitwisseling van verkeersinformatie, (c) grensoverschrijdende trajectbepaling voor uitzonderlijke transporten.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie, ervaringen en studiebezoeken op ambtelijk niveau.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.
- Input voor de voorbereiding en uitwerking van het Vlaamse beleid.

Cultuur

Actie 2.1.2.

De bestaande samenwerking en contacten tussen de cultuuradministraties in Vlaanderen en NRW kan zeker worden verdiept. Er zijn hiervoor verschillende aanknopingspunten, m.n. de:

- aanwijzing van Essen als culturele hoofdstad;
- samenwerking die is gegroeid toen Vlaanderen in 2001 als 'partnerland' voor het NRW-festival extra in de kijker stond, en later via producties van de Ruhrtriennale;
- aanwezigheid van verschillende theaterregisseurs in Duitsland;
- Vlaamse inbreng in diverse musea.

Toelichting

De invulling van de samenwerking dient volgens Vlaanderen bij voorkeur te gebeuren met projecten waarbij de overheden zelf partners zijn naast projecten met alleen partners uit de sector. Het is opportuun de mogelijkheden te onderzoeken om samenwerkingsprojecten op te zetten, waarbij voor de cofinanciering een beroep zou worden gedaan op Europese middelen.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie en studiebezoeken op ambtelijk niveau.
- Ervaringsuitwisseling.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.
- Input voor de voorbereiding en uitwerking van het Vlaamse beleid.
- Concrete initiatieven (voorstellingen, tentoonstellingen, e.d.) die ook werkelijk plaatsvinden.

Werk en sociale economie

Actie 2.1.3.

Op basis van de prioritaire beleidsvraagstukken binnen het beleidsdomein werk en sociale economie wil Vlaanderen informatie uitwisselen en contacten leggen met Duitse beleidsmedewerkers en experts rond volgende onderwerpen:

- De lopende hervormingen en heroriëntering van het actieve arbeidsmarktbeleid in Duitsland als antwoord op de demografische uitdaging (vergrijzing) en de dreigende onbetaalbaarheid van de sociale zekerheid. Op termijn kan deze kennisoverdracht voor Vlaanderen nuttig zijn i.f.v. een mogelijke bevoegdheidsuitbreiding op vlak van werkgelegenheid in een volgende fase van de staatshervorming in België;
- Het werkgelegenheidsbeleid ten aanzien van jongeren en ouderen;
- De samenwerking tussen overheid en sectoren m.b.t. het aanbieden en uitbreiden van voldoende opleidings- en stageplaatsen in bedrijven en de terzake geldende arbeidsvoorwaarden.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie, ervaringsuitwisseling over prioritaire beleidsthema's en studiebezoeken op ambtelijk niveau.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.
- Input voor de voorbereiding en uitwerking van het Vlaamse werkgelegenheidsbeleid.

Economie

Actie 2.1.4.

Samenwerking tussen Duitse en de Vlaamse beleidsmedewerkers en ambtenaren omtrent hun activiteiten op het gebied van regionale ontwikkeling, duurzame industriële ontwikkeling en de ondersteuning van verwante bedrijfsorganisaties en andere instellingen die steun verlenen aan het bedrijfsleven (bv. Kamers van koophandel, confederaties, Euro Info Centra, enz.). Beide partijen nemen in hun samenwerking de kwestie van speciale economische zones (o.a. industriezones) op en wisselen hun ervaring hieromtrent uit.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie, documentatie, werkmodellen, kennis en ervaring.
- Studiebezoeken op ambtelijk niveau.
- Ervaringsuitwisseling over prioritaire beleidsthema's.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administraties en instellingen.
- Aantal studiebezoeken.

Actie 2.1.5.

Samenwerking tussen diverse Duitse Länder (zoals Bayern, Schleswig-Holstein en Baden-Württemberg) en de Vlaamse beleidsmedewerkers omtrent de programma's voor begeleiding van ondernemingen, nl. Peterschapsprojecten.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie, documentatie en kennis.
- Ervaringsuitwisseling over prioritaire beleidsthema's.

Meetindicatoren

Contacten tussen de Vlaamse en Duitse administraties.

Milieu en energie

Tijdens de Algemene vergadering van Nrg4SD in Brussel op 4 april kwamen Minister Peeters en Staatssecretaris Schink van NRW al de onderstaande thema's inzake afvalbeleid, luchtbeleid en energiebeleid overeen voor versterking van samenwerking.

Actie 2.1.6.

Algemene samenwerking inzake rapporteren, meten en beleidsevaluatie op het vlak van milieu

Toelichting:

- rapporteren over de toestand van het milieu en de mogelijke toekomstige ontwikkelingen en evalueren het milieubeleid;
- bewaken van de waterkwaliteit en de luchtkwaliteit door het meten ervan, het inventariseren van de relevante vervuiling en rapporteren en informeren hierover;
- voorstellen beleidsmaatregelen om de gewenste water- en luchtkwaliteit te bereiken of te behouden en hanteren instrumenten ter uitvoering van de vastgestelde beleidsmaatregelen.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie en studiebezoeken op ambtelijk niveau.
- Ervaringsuitwisseling.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.

Actie 2.1.7.

Samenwerking op het vlak van fijn stof

Toelichting

Gezien de grote emissies zowel in Vlaanderen als NRW dient onderzocht te worden hoe kennis kan uitgewisseld worden meer bepaald over acties die in de eigen regio's worden ondernomen ter beperking van deze emissies die zich over grote afstanden verspreiden.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie en studiebezoeken op ambtelijk niveau.
- Ervaringsuitwisseling.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.

Actie 2.1.8.

Samenwerking op het vlak van afvalbeleid

Toelichting

De opzet is om een samenwerking te ontwikkelen met bijzondere aandacht voor recyclage, preventie en afvalverbranding.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie en studiebezoeken op ambtelijk niveau.
- Ervaringsuitwisseling.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.

Actie 2.1.9.

Samenwerking op het vlak van hernieuwbare energie

Toelichting

Samenwerking op het vlak van hernieuwbare energie met bijzondere aandacht voor biomassa en de ervaring die NRW hierin heeft.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie en studiebezoeken op ambtelijk niveau.
- Ervaringsuitwisseling.
- De Vlaamse landbouwraad in Berlijn.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.

Actie 2.1.10.

Samenwerking op het vlak van mestbeleid

Samenwerking op het vlak van mestbeleid met bijzondere aandacht voor het stimuleren en faciliteren van de mestexport naar Duitsland zou kunnen bevorderd worden.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie en studiebezoeken op ambtelijk niveau.
- Ervaringsuitwisseling.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.

Welzijn

Actie 2.1.11.

Silver economy

Toelichting

NRW is de drijvende kracht van het netwerk SEN@ER (Silver Economy Network of European Regions). Ook Vlaanderen heeft interesse voor het concept. Het vergt een bijzondere oefening om de impact van de vergrijzing op onze samenleving zo goed als mogelijk te kunnen beoordelen. We moeten er ons echter van vergewissen dat het ook een verhaal is van kansen en opportuniteiten. Deze worden in het volop verkend. We volgen niet alleen de ontwikkelingen inzake "Silver Economy" nauwgezet op, maar onderzoeken ook of we kunnen aansluiten bij het SEN@ER.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie en studiebezoeken op ambtelijk niveau.
- Opvolgen van ervaringsuitwisseling tussen de reeds deelnemende regio's.

Meetindicatoren

- Input voor de voorbereiding en uitwerking van het Vlaamse beleid.
- Contacten tussen de Vlaamse en de Duitse administratie.
- Aantal studiebezoeken.

OPERATIONELE DOELSTELLING 2.2

Omschrijving

De regio Vlaanderen, Nederland en Nordrhein-Westfalen wordt gepositioneerd als een kennisregio met de hoogste densiteit aan hoger onderwijs- en onderzoeksinstituten en innovatieve bedrijven.

Actiepunt 2.2.1.

In kaart brengen van kennisregio's die in aanmerking komen voor bilaterale/multilaterale samenwerking met Vlaanderen door het uitbouwen van een netwerking tussen de nationale contactpunten (NCP's) van de betrokken partners en het screenen van opportuniteiten voor samenwerking i.h.k. van bijvoorbeeld ERA-NET-initiatieven.

Toelichting

De Europese Kaderprogramma's voor Onderzoek, Technologische Ontwikkeling en Demonstratie zijn meerjarenprogramma's waarbij wordt gestreefd naar internationale samenwerking. Hiervoor ligt het accent op consortia, waarbij een aantal partners samenwerken rond een bepaald technologisch vraagstuk.

Een Kaderprogramma is dan ook een belangrijk instrument om de Europese Onderzoeksruimte (ERA) vorm te geven, waarin de EU haar inspanningen op het vlak van onderzoek en innovatie, zowel op Europees als nationaal als regionaal niveau, wil coördineren en versterken.

Binnen het huidige 6 KP (2002-2006) werd het ERA-NET-programma opgestart dat als doel heeft tot een meer uitgesproken coördinatie te komen tussen de verschillende nationale en regionale onderzoeksprogramma's binnen de EU-lidstaten.

De administratie Wetenschap en Innovatie en IWT-Vlaanderen zijn binnen de eerste oproepen van

het ERA-NET-schema een actieve speler geweest. Zo neemt men op dit moment deel aan 9 projecten o.a.: plantengenomica, waterstof, wetenschapspopularisering, materiaalonderzoek, collectief onderzoek, ICT en marine wetenschappen.

Binnen het kader van de huidige ERA-NET-initiatieven waarin Vlaanderen betrokken is, en eventuele nieuwe initiatieven binnen het toekomstige 7 KP (2007-2013), zal de mogelijkheid tot samenwerking tussen de kennisregio's worden onderzocht. Het ERA-NET-programma is een ideaal platform om wetenschappelijke samenwerking tussen verschillende kennisregio's op programmaniveau uit te bouwen.

Instrumenten

Ambtelijk overleg.

Overleg tussen de vertegenwoordigers van de verschillende betrokkenen instellingen en bedrijven.

Meetindicator:

Deze opportuniteiten zullen op kortere termijn worden geëvalueerd binnen het kader van het nieuwe actieplan voor internationale wetenschappelijke samenwerking.

Actiepunt 2.2.2.

Stimuleren en faciliteren van het structureel overleg tussen vertegenwoordigers van de lokale of regionale besturen (provincies en Länder), van de onderwijs- en onderzoeksinstellingen, en van de grote bedrijven (zoals BASF, DSM, Philips, ...).

Instrumenten

Ambtelijk overleg.

Overleg tussen de vertegenwoordigers van de verschillende betrokkenen instellingen en bedrijven.

Meetindicatoren

- Aantal ontmoetingen.

Actiepunt 2.2.3.

Opstarten en aanmoedigen van het overleg tussen de rectoren van de instellingen in Vlaanderen, Nederland en Nordrhein-Westfalen, met het oog op mogelijk maken van gezamenlijke programma's op doctoraatsniveau door universiteiten van de 3 landen.

Instrumenten

- Overleg tussen rectoren.

Meetindicatoren

- Aantal ontmoetingen.

Actiepunt 2.2.4.

Via het Europees consortium erkennen van elkaars accreditaties (samen met Nederland, Zwitserland, Oostenrijk, Ierland, Noorwegen en Spanje).

Instrumenten

- Ambtelijk overleg.

Meetindicatoren

- Aantal ontmoetingen.

Actiepunt 2.2.5

Deelname aan het proefproject ranking van een discipline aan een Vlaamse universiteit /hogeschool in het Duitse ranking systeem van het CHE (Centrum für Hochschulentwicklung).

Instrumenten

- Overleg

Meetindicatoren

- Aantal ontmoetingen.

OPERATIONELE DOELSTELLING 2.3

Omschrijving

Verwerven en verhogen van expertise op verschillende terreinen door het opstarten en uitvoeren van gezamenlijke initiatieven.

Actie 2.3.1.

Screenings uitvoeren bij Chinese studenten en wetenschappers die naar Vlaanderen willen komen (bij-)studeren.

Toelichting

Vlaanderen wil dat screenings worden uitgevoerd bij Chinese studenten en wetenschappers die naar Vlaanderen willen komen. Om die doelstelling te bereiken wordt een overeenkomst met de DAAD (Deutscher Akademischer Austauschdienst) gesloten, opdat de Akademische Prüfstelle van de DAAD in Peking ook de screenings voor zou al uitvoeren. Deze overeenkomst moet leiden tot het afvaardigen van een medewerker van een universiteit, die tweemaal één maand bij de DAAD Akademische Prüfstelle in Peking zal werken, om expertise te op te bouwen bij het uitvoeren van deze assessments.

Instrumenten

- Politiek en ambtelijk overleg.
- Afvaardiging van universiteitsmedewerkers.

Meetindicatoren

- Ondertekende overeenkomst.
- Aantal afvaardigingen.
- Aantal uitgevoerde assessments.

Actie 2.3.2.

Ondersteunen van het onderwijs van elkaars taal.

Toelichting

Via het versterken van de professionalisering van de Vlaamse leerkrachten Duits en van Duitse leerkrachten vreemde talen in Vlaanderen dient het onderwijs van elkaars taal te worden ondersteund. Dit gebeurt concreet door het organiseren van nascholing van Vlaamse leerkrachten Duits in Duitsland en het organiseren van nascholing Frans als vreemde taal voor Duitse leerkrachten Frans, naast het ondersteunen van de leerstoelen, docentschappen en leeropdrachten Neerlandistiek in Duitsland via de Nederlandse Taalunie.

Instrumenten

- Jaarlijks bestuurlijk overleg tussen de betrokken administraties.
- Ambtelijk overleg.
- Nascholingen.
- Subsidies uitgereikt door de NTU.

Meetindicatoren

- Aantal ontmoetingen.

- Aantal georganiseerde nascholingen.
- Aantal deelnemende leerkrachten.
- Budget voor subsidies van de NTU.

STRATEGISCHE DOELSTELLING DRIE

Omschrijving

Actief bewerken van de Duitse markt met het oog op het aantrekken van Duitse toeristen en investeringen naar Vlaanderen, en omgekeerd het versterken van de export van Vlaamse producten naar Duitsland, door te focussen op enkele kansrijke doelsectoren.

Toelichting

Duitsland is niet enkel een samenwerkingspartner voor Vlaanderen. Duitsland is op verschillende terreinen ook een door Vlaanderen te bewerken markt. Zo ontwikkelt de Vlaamse overheid acties op Duitsland om investeringen aan te trekken, om de Vlaamse export naar en het internationaal ondernemen van Vlamingen in Duitsland te bevorderen en om Duitse toeristen te overtuigen een reis naar Vlaanderen te ondernemen.

Bij het uitzetten van een strategie m.b.t. internationaal ondernemen richting Duitsland dient men er rekening mee te houden dat Duitsland voor heel wat sectoren een vrij verzadigde en bijgevolg verdringingsmarkt met hoge eisen is, waar de Vlaamse exporteurs veel concurrenten aantreffen. De introductie van het ene bedrijf kan leiden tot het uit de markt drijven van een andere Vlaamse onderneming.

Duitsland vervult samen met de andere buurlanden een bijzondere functie naar jonge exporteurs toe. De eerste stappen buiten de thuismarkt worden net over de grens gezet. De beleidsnota 2004-2009 benadrukt het belang van ondersteuning van de startende exporteurs in de vernieuwing en groei van de Vlaamse export.

OPERATIONELE DOELSTELLING 3.1.

Omschrijving

Inzake internationaal ondernemen maximaal uitspelen van Vlaamse sterktes door gericht en pro-actief te werken op een aantal in overleg met de Vlaamse economische spelers gedefinieerde kansrijke sectoren en thema's, waaronder de ondersteuning van startende exporteurs.

Toelichting

M.b.t. internationaal ondernemen bepaalt Flanders Investment & Trade ieder jaar voor een periode van drie jaar zijn strategie. Deze strategie heeft een geografische en sectorale focus, met name wordt per groep van landen die voor dit doeleinde min of meer een geheel vormen, een aantal kansrijke (doel)sectoren bepaald waarop pro-actief zal gewerkt worden. De bepaling van deze sectoren gebeurt volgens een vast stramien waarbij vooreerst door FIT doelsectoren worden bepaald waaraan concrete acties worden gekoppeld. Doelsectoren en actieprogramma worden in een tweede stap afgetoetst met de vertegenwoordigers van de economische spelers, m.n. de federaties, havens, enz.

Doelsectoren en –thema's worden vastgelegd voor een periode van drie jaar maar worden ook jaarlijks geëvalueerd en eventueel bijgestuurd.

Via het samenwerkingsakkoord is de Waalse attaché in München voor Beieren ook bevoegd voor de Vlaamse export-dossiers.

Actie 3.1.1.

Informereren van Vlaamse (potentiële) exporteurs omtrent de Duitse markt : opportuniteiten, zakelijke gebruiken, reglementeringen, marktbenadering....

Instrumenten

- Aanwezigheid van lokale antennes, met name de Vlaamse economische vertegenwoordigers in Berlijn, Keulen en Stuttgart en met de goedkeuring van het samenwerkingsakkoord met de exportbevorderende diensten van beide andere gewesten, ook een vertegenwoordiging in München.
- (Standaard)informatie opgenomen in het jaarlijks geüpdate landendossier.
- Sectorstudies over (doel)sectoren en thema's.
- Studies over bepaalde Duitse regio's.
- Marktinformatie op maat.
- Organisatie van seminars met marktinformatie (opportuniteiten en marktbenadering) of informatie naar aanleiding van federale, Vlaamse of buitenlandse beleidsontwikkelingen.

Meetindicatoren

- Aantal geplande en uitgevoerde studies en seminars.
- Aantal behandelde informatiedossiers.

Actie 3.1.2.

Ondersteunen en sensibiliseren van Vlaamse bedrijven tot internationaal ondernemen naar Duitsland via ondersteuning en begeleiding, hetzij individueel of in groep.

Instrumenten

- Subsidies ter ondersteuning van exportgerichte acties van Vlaamse bedrijven.
- Organisatie van groepszakenreizen.
- Trefdagen met aankopers uit de grootdistributie, grote industriële groepen, e.a.
- Groepsdeelname aan internationale en nationale beurzen en zakenconventies (groepsstand, info/catalogusstand, uitnodigingscampagnes).
- Aanbieden van zoveel mogelijk geïndividualiseerd maatwerk.
- Ondersteuning van initiatieven gericht op internationaal ondernemen binnen de Euregio Rijn Maas en de Interregio Contactdagen, eveneens initiatieven ontstaan uit de Euregio dynamiek.

Meetindicatoren

- Totaal toegekende subsidies.
- Uitvoeren van het actieprogramma.

Actie 3.1.3.

Pro-actief informeren van Vlaamse en Duitse journalisten

Toelichting

Op voorstel van de Duitse ambassade in Brussel zullen vanaf het najaar 2006 systematisch workshops worden georganiseerd voor Vlaamse en Duitse journalisten, met respectievelijk Duitsland en Vlaanderen als onderwerp. De doelstelling is globaal het versterken van de kennis bij de media op het vlak van o.a. economie en politiek, wat moet leiden tot een meer gedegen verslaggeving die het imago van de betrokken landen ten goed kan komen.

Instrumenten

- Workshops met o.a. voordrachten en discussiepanels.

Meetinstrumenten

- Het aantal georganiseerde workshops en het aantal deelnemende journalisten.
- Het aantal artikels en items in de respectieve media.

OPERATIONELE DOELSTELLING 3.2.

Omschrijving

Ontwikkelen van een coherente strategie voor het benaderen van potentiële Duitse investeerders door pro-actief te werken op enkele, specifieke sectoren en thema's.

Toelichting

M.b.t. het aantrekken van investeringen bepaalt FIT ieder jaar voor een periode van drie jaar zijn strategie. Deze strategie heeft een geografische, een sectorale of thematische focus.

Duitsland maakt deel uit van de regio "Noord-Europa" wat het aantrekken van investeringen betreft. Per actieprogramma dat wordt opgesteld, wordt beslist of de focus op een sector, een regio of een thema zal liggen. De acties die worden opgezet gebeuren meestal samen met erkende partners in Duitsland. (vb. 2006: Debelux).

Actie 3.2.1.

Sensibiliseren van Duitse bedrijven tot investeren in Vlaanderen met informatie en advies, hetzij individueel of in groep.

Instrumenten

- De verschillende vertegenwoordigers van FIT in het buitenland monitoren de markt en detecteren mogelijke investeerders, samen met de vertegenwoordiger in Brussel specifiek aangesteld voor het aantrekken van investeringen.
- Een budget voor acties in Duitsland met als doel Vlaanderen beter bekend te maken in een bepaalde regio en de troeven van Vlaanderen daar bekend te maken.

Meetindicatoren

- Investeringscijfers vanuit Duitsland in Vlaanderen.

Actie 3.2.2.

Deelname aan internationale en nationale beurzen en zakenconventies of het zelf opzetten van dergelijke seminaries/beurzen.

Instrumenten

- De verschillende vertegenwoordigers van FIT in het buitenland monitoren de markt en detecteren mogelijke investeerders, samen met de vertegenwoordiger in Brussel specifiek aangesteld voor het aantrekken van investeringen.
- Een budget voor acties in Duitsland met als doel Vlaanderen en haar troeven beter bekend te maken in een bepaalde regio.

Meetindicatoren

- Effectieve deelname aan of organisatie van beurzen, seminaries en zakenconventies.

OPERATIONELE DOELSTELLING 3.3.

Omschrijving

Inzetten van de optimale marketingmix voor verschillende doelgroepen voor de promotie van Vlaanderen in Duitsland met het oog op het aantrekken van Duitse toeristen.

Toelichting

Vlaanderen heeft intrinsiek sterke toeristische troeven, zoals de dichtheid van onze steden met hun cultuurhistorisch patrimonium, de meertaligheid en onze gastronomie. De Duitse markt is een belangrijke herkomstmarkt voor Vlaanderen en biedt nog groeipotentieel. Daarom is het belangrijk om

te kapitaliseren op onze toeristische troeven.

Een nieuw strategisch marketingplan voor de buitenlandse markt is momenteel in opmaak. De Duitse markt zal een belangrijke plaats innemen in dit marketingplan. Op basis van dit nieuwe marketingplan zal het operationele plan worden opgesteld. Hierin zal aan bod komen met welke producten op welke markten/doelgroepen in Duitsland Vlaanderen zichzelf in de markt zal plaatsen.

Actie 3.3.1.

Informereren en ondersteunen van de Vlaamse toeristische sector omtrent de Duitse markt.

Instrumenten

- De vertegenwoordiging van Toerisme Vlaanderen in Keulen.
- Kwalitatief onderzoek over de potentiële Duitse toerist.
- Kwantitatief onderzoek over de kenmerken van de actueel aanwezige Duitse toerist in Vlaanderen.
- Marktinformatie op maat.
- Deelname en organisatie van beurzen en workshops.

Meetindicatoren

- Aantal behandelde dossiers.
- Aantal geplande en uitgevoerde studies.
- Aantal georganiseerde en bijgewoonde beurzen en workshops.

Actie 3.3.2.

Sensibiliseren van de Duitse bevolking en de toeristische industrie voor een toeristisch bezoek aan Vlaanderen, met informatie en advies, hetzij individueel of in groep.

Instrumenten

- De vertegenwoordiging van Toerisme Vlaanderen in Keulen.
- Een specifiek budget voor acties in Duitsland.
- Deelname en organiseren van beurzen en workshops.

Meetindicatoren

- Minstens dezelfde evolutie in het aantal overnachtingen als onze voornaamste concurrenten.
- Aantal behandelde dossiers.
- Aantal georganiseerde beurzen en workshops.

Actie 3.3.3.

Deelname aan internationale en nationale beurzen en zakenconventies.

Instrumenten

- De vertegenwoordiging van Toerisme Vlaanderen in Keulen.
- Een specifiek budget voor acties in Duitsland.

Meetindicatoren

Aantal behandelde dossiers.

OPERATIONELE DOELSTELLING 3.4.

Omschrijving

De marktpositie van de speerpuntsectoren in de agro-voeding op de Duitse markt vrijwaren of versterken.

Toelichting

De sector vers vlees en de groenten en fruitsector zijn de speerpuntsectoren voor de Vlaamse export van agro-voeding op de Duitse markt.

Duitsland voerde in 2004 en 2005 zijn eigenproductie van vers varkensvlees versneld op. Tegelijk "boomde" zijn export naar de EU-landen: in het bijzonder Italië, Nederland en de nieuwe lidstaten. Recent zorgde een concentratiegolf van slacht- en vleesbedrijven voor een sanering van de sector. Goedkope arbeidskrachten verhogen de Duitse concurrentiekracht in de sector van de vleesverwerking. Duitsland past namelijk nu al de EU-dienstenrichtlijn toe. Ook de bilaterale overeenkomsten voor seizoenarbeid met de kandidaat-lidstaten spelen hier een rol.

Duitsland voerde in 2004 en 2005 ook de eigen productie van buitengroenten en fruit gevoelig op. De concurrentie van producten uit de nieuwe lidstaten en van buiten Europa (Turkije en Marokko) neemt toe. In Duitsland zelf verhogen de afspraken met de toetredingslanden m.b.t. tot seizoenarbeid de eigen marktpositie.

Actie 3.4.1.

Zoveel mogelijk behouden van de marktpositie van de Vlaamse agrarische sectoren voor producten met toegevoegde waarde en het verdiepen van de marktpenetratie via ketenverkorting.

Instrumenten:

- imago- en infocampagnes in het programma 2006 aangevuld met o.a. infosessies "who is who" in de Duitse distributie.
- Informatie over, en een bijdrage tot grensoverschrijdende kwaliteitsprogramma's.

Meetindicatoren:

- Exportcijfers.

Actie 3.4.2.

De marktpositie voor glasgroenten met Flandria-label behouden of versterken.

Instrumenten:

- Informatie over, en een bijdrage tot grensoverschrijdende kwaliteitsprogramma's.

Meetindicatoren:

- Exportcijfers.

Actie 3.4.3.

De marktpositie van andere sectoren uitbouwen of vrijwaren.

Instrumenten:

- Marktinformatie en handelscontacten.

Meetindicatoren:

- Exportcijfers.

STRATEGISCHE DOELSTELLING VIER

Omschrijving 4

Waar mogelijk en wenselijk streven Vlaanderen en Duitsland (in het bijzonder de Länder) naar gezamenlijke strategie- en/of beleidsvorming op bepaalde terreinen en het innemen van gemeenschappelijke standpunten t.a.v. de Europese Unie en in multilaterale fora.

Toelichting

Vlaanderen en de Duitse Länder behoren tot federale staten. België en zelfs Duitsland hebben door de uitbreiding van de EU aan soortelijk gewicht verloren.

Het komt er voor Vlaanderen en de Duitse Länder op aan om hun belangen binnen een steeds groeiende EU veilig te stellen. Nadeel is het feit dat Vlaanderen en de Duitse Länder geen rechtstreekse stem hebben bij de EU.

Dit impliceert dat nog meer dan vroeger Vlaanderen en de Duitse Länder op elkaar zijn aangewezen en dat er nood is overleg en afstemming, hetzij bilateraal hetzij binnen sommige multilaterale fora.

Het bestaan van REGLEG, waar zowel Vlaanderen als NRW en Beieren een toonaangevende rol spelen, is een instrument om de verzuchtingen van de regio's met wetgevende bevoegdheid aan te kaarten bij de EU.

Naast het afstemmen van regionale standpunten m.b.t. Europese en internationale dossiers, en het versterken van de greep van belangrijke regio's op de besluitvorming op deze niveaus, mag ook – meer in het algemeen – niet uit het oog worden verloren dat Vlaanderen een dynamische en – waar nodig – tegelijkertijd ook kritische rol wil blijven spelen in de ontwikkeling van het ééngemaakte Europa.

Duitsland als Europese voorzitter van de EU begin 2007

Duitsland is in de eerste helft van 2007 voorzitter van de EU. Voor Vlaanderen is dat een belangrijke periode, ondermeer omdat ook de Duitse Länder binnen de Duitse context bepaalde voorstellen kunnen doen. Medio 2006 zijn nog geen documenten beschikbaar die een indicatie geven over de voorstellen die Duitsland zal doen tijdens het voorzitterschap. De Duitse bondskanselier Angela Merkel pleitte in mei 2006 wel alvast voor snelle invoer van de Europese Grondwet, ondanks het Franse en Nederlandse 'nee'. Ze wil dus expliciet dat Duitsland tijdens zijn voorzitterschap van de Europese Unie opnieuw zou proberen de Europese Grondwet aanvaard te krijgen. De Europese Raad van 21 en 22 juni 2007 dient zich nu al als cruciaal aan.

In 2007 staat naast de eventuele uitbreiding van de EU met mogelijk Bulgarije en Roemenië ook de uitbreiding van de Eurozone op het programma. Estland, Litouwen en Slovenië zouden eventueel op 1 januari de euro kunnen invoeren.

OPERATIONELE DOELSTELLING 4.1.

Omschrijving

Nastreven van gemeenschappelijke standpunten inzake Europese dossiers en dit in verschillende beleidsdomeinen.

Toelichting

Vlaanderen en Duitsland/Länder worden regelmatig geconfronteerd met gelijklopende aandachtspunten, bv. fijn stof, mobiliteit, silver economy, Reach richtlijn waar gemeenschappelijke standpunten mogelijk zijn (zie ook de vorige doelstellingen).

Actie 4.1.1.

Overleg tussen Duitse en Vlaamse partners over specifieke aandachts- en knelpunten waar een gemeenschappelijk standpunt mogelijk en wenselijk is.

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie, kennis en documentatie tussen experts op ambtelijk niveau.

Meetindicatoren

- Het aantal overlegmomenten.
- De mate waarin Vlaanderen en Duitsland en/of de Länder tot gemeenschappelijke standpunten komen.

Actie 4.1.2.

Samenwerking tussen Duitse en de Vlaamse beleidsmedewerkers en ambtenaren op het gebied van structuurfondsen.

Toelichting

Bijzondere aandacht wordt geschonken aan de samenwerking tussen de regio's en de samenwerking in de daarbij horende EU-programma's (programmaperiode 2007-2013).

Instrumenten

- Uitwisselen van informatie, kennis en documentatie tussen experts op ambtelijk niveau.
- Ervaringsuitwisseling over de programmaperiode 2007-2013.

Meetindicatoren

- Contacten tussen de bevoegde Vlaamse en Duitse administraties.
- Aantal overlegmomenten.
- Aantal studiebezoeken van verantwoordelijken voor de EU-programma's.

OPERATIONELE DOELSTELLING 4.2.

Omschrijving

Nastreven van gemeenschappelijke standpunten op multilateraal vlak en dit in verschillende beleidsdomeinen.

Toelichting

Vlaanderen en Duitsland/Länder worden regelmatig geconfronteerd met gelijklopende aandachtspunten die aan bod kunnen komen in de multilaterale organisaties. Bij wijze van illustratie kan worden gewezen op het regionale feit en de rol van subnationale entiteiten in multilaterale instellingen. Sommige multilaterale organisaties komen daarbij sterker op de voorgrond, bijvoorbeeld de Raad van Europa. Maar ook de jarenlange actieve deelname van Vlaanderen aan bijvoorbeeld de VN-Commissie voor Duurzame Ontwikkeling is hier vermeldenswaard.

Actie 4.2.1

Samenwerking tussen de Vlaamse en de Duitse UNESCO-commissie

Omschrijving

Overleg of samenwerking tussen de Vlaamse UNESCO-Commissie en de Duitse Nationale UNESCO-Commissie. De Duitse commissie is een goed functionerende Commissie met een actieve secretaris-generaal die open staat voor overleg met de Vlaamse UNESCO-Commissie.

Instrumenten

- Uitwisseling van informatie, kennis en documentatie tussen experts op ambtelijk niveau.

Meetindicatoren

- Het aantal overlegmomenten.
- De mate waarin Vlaanderen en Duitsland en/of de Länder tot gemeenschappelijke standpunten komen.

Actie 4.2.2

Samenwerking tussen de Vlaamse milieuattaché en de delegatie van NRW bij de EU

Toelichting

De actie is het gevolg van een afspraak tussen de Vlaamse minister Peeters van Vlaanderen en staatssecretaris Schlink om tot gemeenschappelijke standpuntvorming te komen ten aanzien van belangrijke EU-leefmilieudossiers.

Instrumenten

- Uitwisseling van informatie, kennis en documentatie tussen experts op ambtelijk niveau.

Meetindicatoren

- Het aantal overlegmomenten.
- De mate waarin Vlaanderen en Duitsland en/of de Länder tot gemeenschappelijke standpunten komen.

OPERATIONELE DOELSTELLING 4.3.

Omschrijving

Samenwerking tussen Vlaanderen en de Duitse Länder in een aantal netwerken waarin zij samen actief zijn.

Toelichting

Vlaanderen en de Länder behoren tot een aantal netwerken zoals Regleg (netwerk van regio's met wetgevende bevoegdheden), de chemische regio's en het netwerk nrg4SD duurzame ontwikkeling. Als leden van federale staten en geconfronteerd met dezelfde uitdagingen hebben zij veel te winnen bij een specifieke samenwerking binnen voornoemde netwerken.

Actie 4.3.1.

Afstemming van standpunten en organiseren van overleg met diverse Duitse regio's in het kader van deze netwerken.

Instrumenten

- De stuurgroepen waarin Vlaanderen is vertegenwoordigd.

Meetpunten

- Het aantal vergaderingen en nota's.

BIJLAGE

BIJLAGE 1: INVENTARIS VAN VERDRAGEN, AKKOORDEN EN INTENTIEVERKLARINGEN, WAAR ZOWEL VLAANDEREN EN DUITSLAND EN/OF DE LÄNDER PARTNERS ZIJN

Met de Bondsstaat

Het Duits-Belgische culturele verdrag, 29 september 1956

Met Noordrijn-Westfalen

Samenwerkingsakkoord, Düsseldorf, 7 november 1991

Gezamenlijke verklaring over de Samenwerking tussen Vlaanderen en Nordrhein-Westfalen, Brussel, 10 februari 1999

Memorandum of understanding Antwerpen-Duisburg
Antwerpen, 2 december 1999

Memorandum of understanding Antwerpen-Duisburg (herbevestiging)
Duisburg, 14 februari 2006

The Network of Regional Governments for Sustainable Development-nrg4SD,
Johannesburg, 31 augustus 2002

Verklaring van Münster

Verklaring omtrent de onderlinge relaties op het gebied van hoger onderwijs, wetenschap en onderzoek tussen Nederland, Vlaanderen, het Groothertogdom Luxemburg, en de deelstaat Noordrijn-Westfalen, 8 oktober 2003

Met Noordrijn-Westfalen en Beieren

Politieke verklaring van de constitutionele regio's Beieren, Catalonië, Noordrijn-Westfalen, Salzburg, Schotland, Wallonië en Vlaanderen, 28 mei 2001

Met Baden-Württemberg

Gemeenschappelijke verklaring, Brussel, 30 mei 1990

BIJLAGE 2: OVERZICHT JUMELAGES TUSSEN VLAAMSE EN DUITSE GEMEENTEN¹⁰

Anzegem	Ommersheim	1973
Arendonk	Koberg-Gohdorf	1993
Asse	Ilsede	1976
Beersel	Osthofen	1975
Bocholt	Bocholt	1952
Alken	Alken	1981

¹⁰ Bron: Vlaamse Vereniging van Steden en Gemeenten.

Alken	Alken	1981
Alken	Alken	1981
De Pinte	Freiamt	1971
Dessel	Hessisch Lichtenau	1971
Diksmuide	Rottach-Egern	1965
Diksmuide	Finnentrop	1968
Eeklo	Braunfels	1975
Essen	Oldenburg	1968
Geel	Xanten	1990
Gooik	Altenberge	1980
Halen	Pasewalk	
Halle	Werl	1973
Harelbeke	Kinheim	
Hasselt	Dermold	1976
Herentals	Alpen	1986
Heusden - Zolder	Brilon	1971
Heusden - Zolder	Bad Arolsen	1973
Ieper	Siegen	1967
Izegem	Bad Zwischenahn	1980
Koksijde	Konz	1973
Koksijde (Oostduinkerke)	Biedenhoph a/d Lahn	1966
Koksijde (Oostduinkerke)	Meusta an der Oder	1998
Kortemark	Büren	1981
Kortrijk	Bad Godesberg	1965
Kruikebeke	Gangelt	
Kruikebeke	Holsthum	
Laakdal	Tönisvorst	
Ledegem	Mariazell	1995
Ledegem	Forrière	1995
Ledegem	Daleiden	1995
Ledegem	Warburg	1998
Leuven	Lüdenscheid	1987
Linter	Mehring	1991
Maaseik	Wegberg	1971
Malle	Heuserstamm	
Middelkerke	Ettlingen	1971
Middelkerke - Schore	Büchenbeuren	1967
Middelkerke - Slijpe	Sohren	1969
Middelkerke - Westende	Rauschenberg	1972
Nazareth (Eke)	Eiken	1998
Nazareth (Eke)	Eicken-Brucke	1998
Nieuwpoort	Dadenfrogen	1976
Oosterzele	Oberkirch	1992
Oostrozebeke	Hessen	1976
Oostrozebeke	Wetter	1996
Oudenburg	Marsberg	1979
Overijse	Bacharach-Am-Rhein	1959
Overijse	Bruttig-fankel	1994

Poperinge	Wolnzach	1965
Roeselare	Trulben	
Rotselaar	Bad Gandersheim	1987
Staden	Florstadt	2003
Tervuren	Kloster-Lehnin	2003
Tielt	Gross-Gerau	1959
Turnhout	Hammelburg	
Vilvoorde	Ennepetal	1973
Westerlo	Ottersweier	1962
Westerlo	Fulda	
Wilrijk	Niedernhausen	
Zaventem	Blankenheim	1964
Zelzate	Schwarzenbek	1955
Zoersel	Lonbach	1996
Zwijndrecht	Idstein	1970

BIJLAGE 3: OVERZICHT VAN DE INTERREGPROJECTEN PER SECTOR EN PER DUITSE DEELSTAAT

Havens, mobiliteit en infrastructuur

NRW

Integrale aanpak goederenvervoer

Doel is om vanuit een Euregionale visie te komen tot een integrale aanpak van het goederenverkeer. De gezamenlijke visie kan een belangrijk instrument zijn om in te spelen op vervoerslogistieke processen in de Euregio.

Drie fasen: 1. Opstarten monitor 2. Bepalen gezamenlijke visie 3. Voorzien van operationele activiteiten die moeten leiden tot een versterking van de organisatie van het goederenvervoer en het goederenvervoernetwerk.

Grensoverschrijdend netwerk openbaar vervoer (OPNV)

Doel is een gemeenschappelijke economische en arbeidsomgeving tot stand te brengen en de uitwisseling op het gebied van vrije tijd, cultuur en toerisme te stimuleren via een openbaar vervoer. Er wordt gewerkt aan een euregionale en gecoördineerde ontwikkeling waarbij het Openbaar Vervoer Platform (overheidsinstanties, bestuursorganen, planningsinstanties) en de Working Group Public Transport (vervoersbedrijven) samenwerken.

NRW/Hamburg

Connected cities (CC)

Het Interreg IIIC-project Connected cities heeft als doel mobiliteit en ruimte duurzaam te integreren bij de ontwikkeling van openbaar vervoer in stedelijke gebieden. Hiertoe wordt een netwerk uitgebouwd, waarbij ervaringen en good practises worden uitgewisseld en bekendgemaakt.

Duitse partners zijn het Studiengesellschaft für untererdische Verkehrsanlagen uit de NRW-regio en de Technische Universität Hamburg-Harburg (TUHH) en aan Vlaamse kant de Faculteit Toegepaste Wetenschappen van de universiteit Gent.

Hamburg/Mecklenburg-Vorpommern/Schleswig-Holstein

PORT NET

Het Interreg IIIC-project "PORT NET" (Promoting interregional co-operation of ports and multi-modal transport structures in the EU) beoogt de verbetering van de kwaliteit van de havendiensten, efficiënt kostenbeheer van de infrastructuur, milieuvriendelijk maritieme transport en moderne multi-functionele hinterland structuren.

Duitse partners zijn de hoofdpartner Freie Hansestadt Hamburg, de haven van Wismar uit de regio Mecklenburg-Vorpommern en de Wirtschaftsförderung Lübeck GmbH uit de regio Schleswig-Holstein naast één Vlaamse partner, nl. de haven van Antwerpen.

Niedersachsen

SEAPORT

Het project SEAPORT (Stimulating Economic Regeneration and Attractiveness of Port towns) van de Interreg IIIB North Sea Region bevordert nieuwe economische activiteiten in kleine havens die werden getroffen door een teloorgang van industriële activiteiten.

SEAPORT bestaat uit vijf partners, waaronder het Vlaamse Departement Mobiliteit en Openbare Werken, de Stad Nieuwpoort en de gemeente Bremerhaven als Duitse partner.

Shared Space

Shared Space of Reconciling people, places and transport (Interreg IIIB North Sea Region) wil een evenwicht creëren tussen de beschikbare ruimte voor mensen en autoverkeer. De aanpak vereist een volledig herdenken van verkeersinrichting, veiligheidsmaatregelen en ruimtelijke planning. Er zijn acht projectpartners, waarvan de stad Oostende Vlaamse partner is en de gemeente Bohmte en Strassenbauamt Lingen de Duitse.

SEAPLANE

SEAPLANE of Sustainable and Efficient Air Transport - Platform for Linked Analysis of the North Sea Air Transport Environmen werkt rond de vervoersstromen van en naar luchthavens in de perifere regio's van de Noordzee.

Het project bestaat uit 13 partners. De provincie West-Vlaanderen is de Vlaamse partner. Het ministerie voor Economie, Arbeid en Transport van Niedersachsen fungeert als lead partner. Een andere Duitse partner is het ministerie voor Economie en Havens.

Northern Maritime Corridor

Meer concreet helpt het project havens om de veiligheidsproblemen te ondervangen en bij het organiseren van clusters om beter te kunnen concurreren en zichzelf beter te promoten. De bedoeling is dat havens er in slagen om contracten af te sluiten voor goederenvervoer in de regio. De Northern Maritime Corridor (NMC) is een gezamenlijk project van de NTERREG IIIB programma's North Sea Programme en Northern Periphery Programme. De NMC strekt zich uit van het Noorden van Noorwegen, Noordwest-Rusland tot en met de Noordzee. Doel is een efficiënt, veilig en duurzaam transport overzee.

Dit project wordt gedragen door 11 partners. De Vlaamse partner is de provincie West-Vlaanderen. De Duitse partner is de stad Cuxhaven.

Bremen

Target II

Target II (Travel Awareness Regional Groups for Environmental Transport) is een vervolgproject (Interreg III B North Sea Region) en ijvert voor het sensibiliseren en bepalen van vervoersalternatieven via een minder gebruik van de auto om zo de bevordering van levenskwaliteit en onze gezondheid. De behandelde aspecten zijn woon-werkverkeer, mobiliteitseducatie, vervoer naar attracties en transport in stedelijke gebieden.

Target II omvat acht partners, waaronder de stad Brugge (lead partner) en de Provincie West-Vlaanderen als Vlaamse partner. De Duitse partner is de Freie Hansestadt Bremen.

REMARC II

REMARC II is een 'Network of REgional MARitime Competence Centres - A Regional Maritime Strategy for Promoting Intermodal Transport, ICT and Network Opportunities within the North Sea Region'. Dit project richt regionale maritieme competentiecentra op.

Die werken aan de integratie van scheepsdiensten met andere duurzame transportmogelijkheden zoals treinen, zodat gebruikers verzekerd zijn van probleemloos transport van goederen van producent tot verdeler.

Dit project wordt uitgewerkt door negen projectpartners. Het Dpt. Mobiliteit en Openbare Werken, het Agentschap Waterwegen en Zeekanaal NV, evenals de Havenautoriteit Brugge-Zeebrugge zijn Vlaamse partners. De universiteit voor Toegepaste Wetenschappen - Oldenburg/Ostfriesland/Willemshaven en Bremer Senator for Economics and Ports (lead partner).

SAFECOAST

SAFECOAST staat voor 'Sustainable Coastal Risk Management'. Geschikte kustdefensiestructuren die overstromingen moeten voorkomen zijn een voorwaarde voor de sociale en economische ontwikkeling van de Noordzeeregio.

Het project bestaat uit zeven partners, waaronder twee Vlaamse, namelijk de afdeling Waterbouwkundig Laboratorium en Hydrologisch Onderzoek van de Vlaamse overheid en het Vlaams Instituut voor de Zee vzw. De twee Duitse partners zijn NLWK, Betriebsstelle Norden en Schleswig-Holstein State Ministry of the Interior.

Comrisk

De lage kuststreken van de Noordzee Regio kunnen soms worden beschermd door nieuwe defensiestructuren. Voor andere gebieden zijn nieuwe en andere technieken vereist vandaar COMRISK (Common Strategies to reduce the risk of storm floods in coastal lowlands) dat de ontwikkelde ideeën op drie verschillende bedreigde locaties wil uittesten. Een nieuw monitoring systeem zal het mogelijk maken om de effectiviteit te meten van de ondernomen acties. Een ander sleutelement van risicomanagement is het beperken van de schade van zodra er problemen opduiken.

Zeven partners zetten dit project op. De Vlaamse partner is de het Dpt. Mobiliteit en Openbare Werken. De Duitse partners zijn Schleswig-Holstein State Ministry of the Interior (lead partner) en NLWK, Betriebsstelle Norden.

COMCOAST

COMCOAST COMBined Functions in COASTal Defence Zones wil de toekomstige veiligheid van kustzones door kustverdedigingselementen verstevigen en tegelijkertijd de overstromingsopvang of retentiecapaciteit van "hinterland" gebieden verbeteren.

Het project wordt gedragen door 10 projectpartners, de Vlaamse partner is het Dpt. Mobiliteit en Openbare Werken. De Duitse partner is de Carl-von-Ossietzky-Universität Oldenburg.

Hamburg

ECONET 2006

Het Interreg IIIC-project "ECONET 2006" (European ports coaching programme for sustainable development and implementation of environmental best practices) heeft de integratie van milieuvriendelijke oplossingen bij de ontwikkeling, de uitbreiding en het beheer van havens als doel.

Het partnerschap bestaat uit 11 partners uit 7 Europese landen, met o.a. de haven van Antwerpen en de haven van Hamburg.

Hamburg/Bremen

Green North Sea Docks

Green North Sea Docks staat voor de 'Development of the Best Environmental Practice for Decontaminating Tributyltin (TBT) Containing Waters in the North Sea Region Based on Life Cycle Assessment'. Dit project zoekt naar de meest praktische en milieuvriendelijke manier voor de zuivering van afvalwater in havendokken.

Green NSD is samengesteld uit 11 partners, waaronder het Interdisciplinair Research Centrum KULAK en de Administratie Waterwegen en Zeewezen (ministerie van de Vlaamse Gemeenschap)-afdeling Kust. De Duitse partners zijn de Tu-Tech Universiteit Hamburg (lead partner), Der Senator für Bau und Umwelt Freie Hansestadt Bremen, de TU-Technology GmbH en de Umweltbehörde Hamburg.

Niedersachsen

F4N

F4N (Farmers for Nature) zal nieuwe manieren identificeren om landschappen te beheren en te verbeteren. Via een aantal "pilots" zal gewerkt worden aan "een verhoogde ecologische waarde" en "behoud van regionale en culturele identiteit". Door rechtstreeks te werken met landbouwers en andere belangrijke "stakeholders" in de participerende gebieden willen de projectpartners komen tot oplossingen/beleidsopties die voldoende economische opportuniteiten aan landbouwers bieden.

Er zijn zeven projectpartners in F4N. De Vlaamse partners is PROCLAM vzw West Vlaanderen en de Duitse is Water Board of Oldenburg & East Frisia (OOWV).

NSBE

NSBE (North Sea Bio Energy) wil het aandeel van biomassa in de energieproductie vergroten. De projectactiviteiten zijn opgedeeld in 4 grote thema's. De eerste drie focussen op het testen en demonstreren van nieuwe technologieën en processen in verschillende lokale/regionale pilotprojecten m.b.t. biogas, biomassa and bio-brandstof. Een sensibiliseringscampagne en de ontwikkeling van een virtuele markt voor bio-energie – als vierde thema - moeten leiden tot een optimale verspreiding van de projectresultaten en de verdere ontwikkeling van de bio-energie markt.

Er zijn zes partners, waarbij de GOM West-Vlaanderen Vlaamse partner is en de Landwirtschaftskammer Weser-Ems Duitse.

HARBASINS

Het Interreg IIIB Noordzee project HARBASINS (Harmonised River Basins Strategies North Sea) wil werken aan de harmonisering van managementstrategieën voor estuaire zones, kustwateren en

rivierbekkens. In navolging van het Europese Water Framework Directive willen de partners streven naar de bescherming en de verbetering van de ecologische en chemische kwaliteit van het water in de voornoemde zones. Het project wordt geleid door de Rijkswaterstaat - Rijksinstituut voor Kust en Zee (NL). Het partnerschap bestaat uit een aantal landen uit het Noordzee Regio programmagebied. De Vlaamse partner is het Instituut voor Bosbouw en Wildbeheer (Geraardsbergen). De Duitse partners zijn het Niedersächsisches Landesamt für Ökologie Forschungsstelle Küste en het Common Wadden Sea Secretariat (CWSS).

NORIS

Het Interreg IIIB Noordzee project NORIS (No rainwater in sewers) wil meer en beter zuiver water door een scheiding van zuiver regenwater en (ver)vuil(d) rioolwater door te voeren.

Hiervoor zullen een reeks innovatieve technieken ingezet en getest worden.

Het partnerschap bestaat uit een aantal landen uit het Noordzee Regio programmagebied. De Vlaamse partner in het project is de stad Ieper. De Duitse partner is de stad Hannover.

NO REGRET

Het Interreg IIIB Noordzee project NO REGRET (Finding the right measures to avoid water shortage) wil lange termijn strategieën ontwikkelen om het gebruik van zoetwatervoorraden te optimaliseren in regio's die met verschillende vormen van watertekorten geconfronteerd worden (tekort aan drinkbaar water, tekort aan water voor landbouwdoeleinden....).

De Vlaamse partner in het project is het Dpt. Mobiliteit en Openbare Werken. De Duitse partner is de Landwirtschaftskammer Hannover.

Samenwerkingsproject met diverse Duitse Länder

FLAPP

Het Interreg IIIC-project FLAPP (Flood Awareness and Prevention Policy in border areas) heeft als doel de risico's i.v.m. de overstromingen beter te coördineren en te beheren a.d.h.v. de opstelling van nieuwe watermanagementstrategieën.

Bij dit uit 40 partners bestaande netwerk zijn naast de provincies Vlaams Brabant en Oost-Vlaanderen zes Duitse partners betrokken: het Kommunalgemeinschaft Euroregion Oberes Elbtal/Osterzgebirge/Pirna (Sachsen); de Landkreis Oder-Spree (Brandenburg); de Hochwasserschutzzentrale der Stadt Köln en de Rheinisch-Westfälische Technische Hochschule Aachen (NRW); het Sächsische Landesamt für Umwelt und Geologie en de stad Grimma (Sachsen);

SOSII

Het Interreg IIIB NWE project 'Sustainable Open Spaces' (II) heeft als doel de duurzame ontwikkeling van een netwerk van open ruimten in regio's in NWE die onder hoge verstedelijkingsdruk staan.

Bij dit project, waarin partners betrokken zijn vanuit 7 Europese Regio's, zijn de Vlaamse partners de provincie Vlaams-Brabant en de Vlaamse Landmaatschappij. Duitse partners in dit project zijn 'Landsiedlung Baden-Württemberg' en 'Planungsverband Ballungsraum Frankfurt/Rhein-Main'.

Farland

Het Interreg IIIC-project FARLAND (Future Approaches to Land Development) wil de landontwikkeling bevorderen door aan de lokale en regionale autoriteiten een instrumentarium ter beschikking te stellen voor de ontwikkeling van landbouwgebieden, milieugevoelige zones en metropolitaanse landschappen.

In dit project werken 10 verschillende partners mee, o.a. Universität Kassel, FG Landschaftsplanung/Naturschutz uit de regio Hessen, Bezirksregierung Münster, obere Flurbereinigungsbehörde uit Nordrhein-Westfalen en de VLM.

Landbouw en plattelandsontwikkeling

Bondsstaat

NSC

NSC (North Sea Commission) Fisheries Partnership is een partnerschap in het kader van Interreg IIIB dat een consensus wil bereiken over het duurzaam beheer van visstocks in de Noordzee Regio. Dit zal gebeuren door verbeterde samenwerking met vissers, onderzoekers en andere vitale actoren zoals vismanagers, natuurverenigingen en visverwerkers en -handelaars. Het Centrum voor Landbouwkundig Onderzoek -Departement Zeevisserij is de Vlaamse partner. Duitse partners zijn de Bundesforschungsanstalt für Fischerei CEFAS en het Deutscher Fischerei Verband.

Hessen

LIFESCAPE

Het Interreg IIIB project 'lifescape – your landscape' heeft als doelstelling de toekomst voor het buitengebied zeker te stellen door er voor te zorgen dat de natuur en het landschap daar voor de mensen een nut en een economische waarde hebben. Centraal staat het verbeteren en intensiveren van contacten tussen stadbewoner en plattelandsondernemer als basis voor het vermarkten van landschap en streekproducten. Om via nieuwe markten en nieuwe relaties tussen stadbewoner en plattelandsondernemer de kwaliteit van het landschap veilig te stellen.

Lifescape – your landscape is een zoektocht naar nieuwe wegen voor het behoud van de kwaliteit van leven en een duurzaam buitengebied. Naast de Vlaamse Landmaatschappij, de Vlaamse partner in dit project, zijn de Duitse partners in het project de 'Zoologische Gesellschaft Frankfurt' en 'Landschaftspflegeverband Main-Kinzig-Kreis'.

Onderwijs en neerlandistiek/Duits in Vlaanderen

NRW

ESPRO-zomercursus

ESPRO staat voor "Euregio Stuy Program" van de universiteiten Gent, Maastricht, Nijmegen, Aken, Duisburg-Essen en Düsseldorf. Sinds twee jaar (2004 en 2005) wordt in Duisburg telkens de hele maand augustus een bijzonder intensief studieprogramma afgewerkt, waarin 30 à 40 (bijna) afgestudeerde deelnemers die grensoverschrijdend willen werken "fit for Europe" worden gemaakt. Intensieve taalcursussen helpen hen daarbij. Op de achtergrond speelt de ambitie mee om met Gent en Maastricht een gezamenlijke 'Master'-opleiding Europese Studies uit te bouwen, maar in dat opzicht is nog maar weinig vooruitgang geboekt.

Duaal Master

Met de actieve ondersteuning van de industrie- en handelskamers en de bedrijven in de Euregio

willen de universiteit van Maastricht, de universiteit in Diepenbeek, de RWTH in Aken en de universiteit van Luik een nieuwe master-opleiding voor informatie- en communicatietechnologie starten (Duaal Master). Het is de bedoeling IT-personeel te vormen en te trainen voor kleine en middelgrote bedrijven én voor overheid- en openbare instellingen in de hele Euregio. Het gaat het om een duale opleiding resp. vervolgopleiding: een deel van de opleiding wordt onmiddellijk op de eigen arbeidsplaats voltooid, een ander deel vindt in de universiteit plaats.

Caro Lingua

Caro Lingua beoogt de verhoging van de taalopleiding in de euregio waarbij maximaal 60 basis- en middelbare scholen aangemoedigd worden om een langdurig, grensoverschrijdend samenwerkingsverband aan te gaan, en daarbij het onderwijsaanbod op het gebied van de taal van de buurlanden sterk uit te breiden.

In het kader van de bedoelde samenwerking zullen de partnerscholen elkaar persoonlijk ontmoeten en vindt regelmatig communicatie via moderne media plaats. De deelnemende scholen worden begeleid en ondersteund door regionale coördinatiepunten en door een centraal projectmanagement. Naschoolse cursussen in de Euregio moeten toegankelijker worden en tegelijkertijd wordt de economische en culturele integratie in de Euregio in het algemeen gestimuleerd.

KOMM

Met KOMM spelen de hogescholen van de Euregio Maas-Rijn in op de eisen van een grensoverschrijdende, euregionale opleiding-, onderwijs- en arbeidsmarkt. De belangrijkste doelgroep van het project KOMM zijn de studenten, die men beter wil introduceren op de arbeidsmarkt van de Euregio.

Qualité

Qualité beoogt mobiliteit en transparantie voor werknemers in de voedingsmiddelensector van de Euregio Maas-Rijn.

Het project zal uit verschillende onderdelen bestaan. Eerst moet een gemeenschappelijk referentiekader worden ontwikkeld op het gebied van hygiëne, voedselveiligheid en kwaliteit.

Dit kader dient na een analyse van de vereiste competenties te worden omgezet in scholingsonderdelen en uiteindelijk ook in een concrete scholingsfase. In aansluiting hierop moet afstandsonderwijs ervoor zorgen dat de op deze wijze ontwikkelde scholingsmaatregelen flexibel en breder toegankelijk worden. Bovendien wordt in een later stadium Euregionaal onderwijs ontwikkeld door de uitwisseling van docenten en cursisten en wordt het creëren van grensoverschrijdende (bij)scholing een belangrijke prioriteit. Tevens is het de bedoeling dat het ontwikkelde referentiemateriaal en de cursussen verspreid worden.

Cultuur

NRW

People tot people

People tot people streeft naar een verbreding van de gevestigde institutionele samenwerking in de Euregio door de financiering van allerlei grensoverschrijdende initiatieven aan de basis.

Bij deze projecten kan het gaan om informatie-evenementen, euregionale cultuurdagen, grensoverschrijdende jongerenontmoetingen, tentoonstellingen, festivals, sportevenementen, publicaties, samenwerkingen tussen scholen, symposia etc. Bij zulke evenementen is het de bedoeling dat er zoveel mogelijk verschillende partners uit de verschillende regio's van de Euregio deelnemen. Bij de planning van "people to people"-projecten moet men rekening houden met bepaalde criteria, die voor

de subsidietoekenning beslissend zijn.

GrenzGeschichte

Als scheidend en verbindend element is de grens een bijzonder essentieel kenmerk van de huidige Euregio. Uitgaand van deze toestand willen de partners van het project GrenzGeschichte de historische ontwikkeling van het „Drielandenland“ verzamelen, verwerken en voor iedereen toegankelijk maken.

Inhoudelijk gaat het daarbij in eerste instantie om het tonen van het dagelijks leven en de alledaagse ervaringen van de grensbevolking. De bewustmaking van de afzonderlijke en gezamenlijke alledaagse geschiedenis schept integendeel nieuwe identificatiemogelijkheden, die de concentratie op een toekomstige Euregio als woon- en werkruimte ondersteunen.

After Cage

Het culturele project After Cage is er op gericht voor de Euregio, bepaalde momenten van gemeenschappelijke identiteit en geschiedenis zichtbaar te maken. Tegelijkertijd is dit initiatief gericht op duurzame, grensoverschrijdende samenwerking tussen musea, collecties, archieven en andere instellingen. Als eerste fase van deze samenwerking wordt een pilot-actie uitgevoerd die geïnspireerd is op een idee van de (overleden) Amerikaanse avant-gardecomponist John Cage. Via een willekeurige selectie door een computer worden uit de digitale inventaris van de aan het project deelnemende collecties afzonderlijke objecten gekozen. De gekozen objecten worden dan gecomponeerd tot een tentoonstelling, die dan eveneens via een a-selectie steekproef worden toegewezen aan een bepaald museum of bepaalde tentoonstellingsruimte. Uiteindelijk moeten op deze manier dertig tentoonstellingen, twee symposia, een publicatie en een internetcatalogus tot stand komen.

Welzijn, volksgezondheid en gezin

NRW

Euregio-Konekt

Euregio-Konekt is een grensoverschrijdend pilootproject voor geweldpreventie bij jongeren en adolescenten en jongerenbegeleiders. Een centraal bestanddeel van dit concept is het leren en inoefenen van constructieve conflicthantering, waarbij de nadruk ligt op preventieve en geweldloze oplossingen.

Risicogedrag adolescenten

Binnen de euregio is een project gestart om de gezondheid te bevorderen. Aanleiding is het gebruik bij jongeren van drugs, naast ander risicovol gedrag zoals kansspelen en criminaliteit.

De aan het project “Risicogedrag Adolescenten” deelnemende partners van de geneeskundige diensten uit de Euregio zien de noodzaak om dergelijk gedrag te onderzoeken en terug te dringen. Daarom is eerst een empirisch onderzoek gepland naar het risicogedrag van jongeren tussen 14 en 16 jaar. In de tweede fase van het project dienen op basis van dit onderzoek aanbevelingen te worden geformuleerd, die o.a. betrekking hebben op de wettelijke bepalingen of de mogelijkheden voor preventief optreden. Ten slotte is in een derde stap voorzien om één van de uitgewerkte preventieprogramma's in de praktijk op geschiktheid te testen.

Chronos

De afgelopen jaren is in de Euregio een intensieve samenwerking ontstaan tussen psychiatrische instellingen voor chronisch zieke patiënten. In het kader van het nieuwe project moet deze samen-

werking worden geïntensiveerd door de ontwikkeling van een grensoverschrijdend netwerk, waarbij enerzijds revalidatie en levenskwaliteit centraal staan en anderzijds de professionele hulpverleners van psychiatrische instellingen betere opleiding en scholing moeten krijgen. Een van de onderdelen van de geplande kwalificatiemodule is de uitwisseling van medewerkers (jobrotation) uit de verschillende beroepsgroepen van de psychiatrische instellingen.

Vrijwilligerswerk in de Euregio Maas Rijn

Een tot nu toe uniek project in Europa: onder leiding van het Rode Kruis moeten maatschappelijk geëngageerde burgers worden gevonden die hun vrijwilligerswerk ook over de grens willen verrichten. Bij dit vrijwilligerswerk gaat het enerzijds om rampenhulpverlening, zoals geneeskundige en ambulancediensten, en anderzijds om het vrijwilligerswerk voor kinderen, jeugd en oude, zieke en gehandicapte mensen. Het project is niet alleen gericht op concrete maatregelen, maar ook in algemene zin op de grensoverschrijdende solidariteit en goede betrekkingen tussen buurlanden in de Euregio. De geplande informatiebeurs voor vrijwilligerswerk is bedoeld voor alle inwoners van de Euregio, en is niet beperkt tot het werk van het Rode Kruis. In het kader van het project is vooral het concept "betrokken burgers" van bijzondere betekenis.

Euregionaal Netwerk tegen Sociale Uitsluiting (RECES)

In alle EMR-regio's wonen mensen die op een of andere manier slachtoffer zijn van sociale uitsluiting en armoede. Om dit probleem grensoverschrijdend aan te kunnen pakken, wordt in het kader van het RECES-project een netwerk van Euregionale instellingen opgezet, die zich bezighouden met vraagstukken omtrent sociale en culturele integratie.

Zorg over de grens

De gezondheidszorg blijft een bron van diverse problemen binnen de Euregio Maas-Rijn, vooral voor grenslandelaars die aan de andere kant van de grens werken.

Aangezien de harmonisatie van de gezondheidszorg niet aan de orde is wegens de fundamentele verschillen tussen de zorgsystemen, heeft de sector - in een strategisch perspectief - grote behoefte aan samenwerking en eensgezindheid. Met dat doel zal de mobiliteit van de zorg over de grens worden uitgebreid tot hulpverleners. Tot slot omvat het project eveneens de eerste maatregelen die tot doel hebben de richting te geven aan de grensoverschrijdende planning op het gebied van de gezondheidszorg.

Euregio-certificaat Sociaal Werk

Een aantal universiteiten en HBO-instellingen hebben grensoverschrijdend inspanningen gedaan om hun opleidingen jeugdzorg, bejaardenzorg, gehandicaptenzorg, maatschappelijk werk, sociaal werk, vluchtelingenwerk en drugshulpverlening e.a. een euregionale dimensie te geven. De euregionalisering van de arbeidsmarkt op dit terrein vereist een grotere mobiliteit van de experts, bovendien kan - door een grensoverschrijdende uitwisseling over werkwijzen - de kwaliteit van de sociale dienstverlening worden verbeterd. Het "Euregio-certificaat Maatschappelijk werk" is het eindpunt binnen van een opleiding binnen een euregionale context.

NRW/Rheinland-Pfalz

Eurecard en Euroregio-for-all

Het eurecardproject heeft o.a. twee Duitse Länder als partner, m.n. Nordrhein-Westfalen beperkt tot het district Aachen en Rheinland-Pfalz beperkt tot de districten Bitburg-Prüm und Daun. Het eurecardproject is meer dan een verminderingkaart. De sensibiliseringscampagne heeft als

doel de toegankelijkheid te verbeteren voor personen met een handicap van de culturele, toeristische en - sportvoorzieningen.

Het project Eurecard is als Interregproject als dusdanig ondertussen afgelopen. Wel staat het Vlaams Agentschap voor Personen met een Handicap nog verder in voor de verdeling van de "Eurecards" op zich. Wat het luik betreft dat zich meer tot de toeristische sector richt, werd er gestreefd naar een overheveling naar de Provincie Limburg, aangezien het project zich ook tot deze provincie beperkte, en dit niet tot de opdracht van de provinciale afdeling van het Vlaamse Agentschap voor Personen met een Handicap behoort .

Het project Eurecard heeft geleid tot een nieuw euregio-project, met name "Euregio-for-all", dat zich eveneens richt tot de problematiek van personen met een handicap. Aangezien het project zich specifiek richt tot de provincie Limburg, is het Vlaamse Agentschap geen partner meer, maar werd dit overgenomen door de provincie.

Economie, wetenschap en innovatie

NRW

Euregionaal bedrijvenplatform

In het kader van dit Euregionaal bedrijvenplatform werken de Kamers van Koophandel uit de gehele Euregio Maas-Rijn samen. Om op de lange termijn de grondslag te leggen voor de Euregio als homogeen economisch gebied dat op het internationale toneel in staat is te concurreren, moet de samenwerking tussen de in de Euregio gevestigde bedrijven worden gestimuleerd.

Om een mogelijke samenwerking te activeren, moeten de bestaande informatiekorten snel en met hoge prioriteit worden weggewerkt. Hiervoor plant het Euregionale platform van ondernemingen een reeks concrete maatregelen. Vooral moet, met gebruikmaking van moderne informatietechnologieën, de huidige situatie van de economische infrastructuur, de handelscontacten en het ondernemingenbestand worden geregistreerd en inzichtelijk worden voorgesteld. Tot deze informatie- en communicatiecampagne behoren tevens beurzen, contactdagen en informatiebijeenkomsten die bedrijven uit de meest verschillende branches bijeenbrengen, als ook diverse gedrukte en digitale media met betrekking tot specifieke onderwerpen. Ook de uitbreiding van de Euregionale bedrijven-databank behoort tot de plannen van het totale project.

EuBAN

Business Angels (BA's) zijn privé-investeerdere, die hun kapitaal risicodragend in jonge, innovatieve bedrijven beleggen, zonder dat hun groei kansen al definitief zijn te bepalen. Bovendien zetten de BA's zich op het gebied van management met raad en daad in voor deze bedrijven. In navolging van een algemene aanbeveling van de Europese Unie, moet er nu voor de Euregio een netwerk van BA's (EuBAN) worden opgericht, met behulp waarvan relaties tussen kapitaalzoekende jonge bedrijven en BA's aangeknoopt en uitgebouwd worden.

MR-Triangle

Het doel van het communicatieconcept MR-Triangle is het aantrekken van nieuwe investeringen in de EMR.

De maatregelen richten zich vooral op doelgroepen buiten de EMR: bedrijven, vestigingsadviseurs, branchegeoriënteerde netwerken en vakorganisaties. Naast een groot aantal losse presentatieactiviteiten, waaronder een internet-info-pool voor investeerders, een e-mailnieuwsbrief of een expertengroep voor beurzen en exposities, is ook het aanleggen van een database gepland, waarin relevante externe contacten verzameld en verwerkt worden. Bij zijn activiteiten zal MR Triangle nauw samen-

werken met branchegeoriënteerde platformen binnen de EMR.

Strategisch Innoveren

De doelstelling van het project Strategisch Innoveren is het verbeteren van de strategische innovatiecapaciteit van de Euregionale economie. Daarbij richt het project zich in eerste instantie op bestaande bedrijven uit de biotechnologie, landbouw, voedingsmiddelenindustrie, logistiek, IT/multimedia en het toerisme. Het project kent drie fasen: eerst wordt een strategische analyse verricht van ongeveer 600 bedrijven uit alle Euregionale partnerregio's. Op basis hiervan worden mogelijke scenario's en visies opgesteld die tot verdere ontwikkeling van deze bedrijven moeten leiden. In tweede instantie worden de resultaten van de analyse beoordeeld en geïmplementeerd. Bovendien wordt bij ondernemingen waarbij dat nodig is diepgaandere analyse verricht. De derde fase bestaat uit de ontwikkeling van samenwerkingsverbanden en de implementatie van gezamenlijke projecten van ondernemingen en kennisinstellingen, waardoor een situatie van complementaire innovatie ontstaat.

Campus Auto

Campus Auto wil de voordelige ligging en aantrekkingskracht van het circuit van Spa-Francorchamps benutten om nieuwe activiteiten met betrekking tot opleidingen, onderzoek en ontwikkeling voor de euregionale automobielsector te initiëren.

Er wordt een aanbod voor opleidingen en bijscholing uitgewerkt, dat in het bijzonder de nieuwste technologieën integreert en op die manier de competentie van de actoren in de automobielsector systematisch bevordert. Het aanbod moet zich zowel richten tot ingenieurs en studenten, als tot mecaniciens resp. hun leerlingen.

Op het gebied van onderzoek en ontwikkeling gaat het tegelijkertijd om de ontwikkeling van verbrandingsmotoren en versnellingen, om het onderzoek naar en het testen van nieuw materiaal (met vezel versterkt materiaal, keramisch materiaal), om de bewerking van metaal en speciale legeringen, om innovatieve aandrijfmechanismen zoals aërodynamica, design en boordelektronica. Daarnaast zal het circuit gebruikt worden om de nodige praktische tests bij wijze van spreken ter plekke uit te voeren.

Project- en servicecenter C-MD

Een aantal hogescholen in de Euregio wil via het Project- en servicecenter C-MD, een gemeenschappelijk instelling in Maastricht de dienstverlening op het gebied van digitale communicatie en multimediadesign ontwikkelen.

Men beoogt kwalificatieconcepten voor ondernemingen te ontwikkelen en vervolgoopleidingen voor afgestudeerden aan te bieden. Daarenboven is de opbouw van een euregionaal netwerk voor digitale communicatie en multimediadesign gepland. Centraal staat de interdisciplinaire integratie van vakken zoals informatie- en communicatietechniek, bedrijfsleer, audio-/videotechniek, communicatie en design. Voor ondernemingen en instellingen in de Euregio biedt het geplande centrum bovendien de mogelijkheid om de nieuwste multimediatechnologieën te benutten zonder zelf te moeten investeren.

Microparticules

Met Microparticules wordt ingespeeld op de steeds striktere eisen die worden gesteld aan milieuvriendelijk en duurzaam ondernemen. Concreet wil men via technologie transfer de nodige capaciteit uitbouwen om in de industrie de fijne stofdeeltjes ($PM < 10 \mu m$) terug te dringen.

Vier wetenschaps- en onderzoeksinstituten uit de Euregio Maas vormen daartoe een grensoverschrijdend samenwerkingsverband dat moet zorgen voor de implementatie van effectieve procedures om de uitstoot van stofdeeltjes terug te dringen. Niet alleen dient de huidige uitstootsituatie in kaart te worden gebracht en geanalyseerd, maar vooral ook dienen de uiterst geavanceerde stofreductietechnologieën die op dit gebied zijn ontwikkeld, in het laboratorium en in het veld te worden getest. Tevens moet er een interdisciplinaire commissie van deskundigen worden ingesteld die

belast wordt met vraagstukken omtrent de technische haalbaarheid in relatie tot de verschillende gebruiksomstandigheden.

ALMA GRID

ALMA GRID is er op gericht de concurrentiepositie van de Euregionale biotechnologiesector duurzaam te versterken. Aanleiding is de vraag van de werkgroep TERA voor een intensievere en gecoördineerde samenwerking tussen onderzoeksinstituten en bedrijven in deze snel groeiende branche met veel toekomstmogelijkheden.

Er komt een krachtige en hoogwaardige IT-infrastructuur, die als "virtueel laboratorium" voor de vier deelnemende onderzoeksinstituten fungeert. De Duitse en Vlaamse partners zijn het "Institut für Molekulare Biotechnologie" (RWTH Aachen) en de onderzoekscentra "CenStat" en "Informatique Théorique" van het LUC in Diepenbeek.

Via de nieuwe IT-pool worden gegevens, kennis en informatie ter beschikking gesteld, die aan een zo breed mogelijke kennisbehoefte voldoen. Een tweede belangrijk aspect van het TERA GRID-project is de grensoverschrijdende coördinatie van opleidings- en onderwijsactiviteiten, met name op het gebied van bio-informatica.

Competentiecentrum Wetenschapscommunicatie

Het Competentiecentrum Wetenschapscommunicatie richt zich op de systematische en langdurige ondersteuning van de belangrijkste economische locatiefactoren van de Euregio: wetenschap, technologie, onderzoek.

De kern van het Competentiecentrum wordt gevormd door een breed opgezet samenwerkingsverband van wetenschap, economie, techniekpresentatie (musea) en scholen. Nieuwe wetenschapscommunicatiemodellen worden ontwikkeld en getest. Onderzoek en technologie dienen gepresenteerd te worden als aantrekkelijke en creatieve werkgebieden voor jonge, potentiële wetenschappers.

Een belangrijk onderdeel van het project is de ontwikkeling van een centraal wetenschapscentrum in de vorm van een "science lab", dat een voor een breed publiek toegankelijke experimenteerruimte moet bieden, waar de beleving centraal staat.

AutoNET.eu

Doel van AutoNET.eu is de clustervorming en versterking van de autosector in de Euregio Maas-Rijn door het ontsluiten en ontwikkelen van nieuwe markten. Het initiatief is niet alleen gericht op producenten, leveranciers en dienstverlenende bedrijven in de auto-industrie, maar bijvoorbeeld ook op onderzoeks- en ontwikkelingscentra aan universiteiten, hogescholen en de instituten die hieraan verbonden zijn.

Dit gebeurt in eerste instantie via het scheppen van meer transparantie door opleiding en scholing, kennis en competentie alsook onderzoeks-, ontwikkelings- en engineering- faciliteiten, een internetplatform en een sterkte-zwakte-analyse.

In de tweede fase van het project moeten een grensoverschrijdend technologisch netwerk en samenwerkingsprojecten met partners uit het bedrijfsleven en wetenschap in het leven worden geroepen.

Baden-Württemberg/Sachsen

Automotive Regions

De Automotive Regions (Interreg IIC) is een Europees netwerk ter stimulering van ervaringsuitwisseling en beleidsinitiatieven gericht op de automotive industrie.

Het netwerk omvat regionale, lokale autoriteiten en regionale ontwikkelingsmaatschappijen van regio's die alle in hoge mate afhankelijk zijn van de automotive sector. De 13 betrokken regio's zijn verspreid over 7 landen, waarin enerzijds voor Vlaanderen de betrokken partners de GOM-Limburg,

de stad Genk, de GOM-Antwerpen, de stad Antwerpen, de GOM-Oostvlaanderen en de stad en de haven Gent zijn, en anderzijds voor Duitsland de partners de Wirtschaftsförderung Region Stuttgart (regio Baden-Württemberg) en de stad Leipzig (regio Sachsen) zijn.

De automotive industrie is één van de industriële sectoren met het hoogste niveau van innovatie, o.a. veiligere en betere auto's, aandrijvingskracht en brandstoftechnologie gericht op milieubehoud, productieprocessen, enz. In de toekomst wil met milieu- en duurzaamheidsdoelstellingen initiëren bij de autoconstructeurs.

Mecklenburg-Vorpommern

Brownfield's Europe Regeneration Initiative

Het Interreg IIIC-project BERI (Brownfield's Europe Regeneration Initiative) omvat een Europees transnationaal en interregionaal netwerk dat werd opgericht om ervaringen uit te wisselen en om samen te werken inzake brownfieldontwikkeling binnen Europa.

De hoofddoelstelling is de sanering, heroriëntering en herontwikkeling van bestaande sites en bedrijventerreinen.

Het gebruik van brownfields is een element in de duurzame ruimtelijke ontwikkeling en heeft impact op de beschikbare ruimte en stadsuitbreiding.

Het partnerschap bestaat uit 10 regio's uit 7 landen, met o.a. Haviland Zellik, OVAM Mechelen en IOK Geel uit Vlaanderen en in Duitsland de Hansestadt Rostock uit de regio Mecklenburg-Vorpommern.

Ruimtelijke ordening en onroerend erfgoed

Berlijn

City Parking in Europe

Het Interreg IIIC-project City Parking in Europe heeft een analyse van de huidige stand van zaken van de parkingssituaties in de steden tot doel. De goede praktijkvoorbeelden kunnen een oplossing te bieden voor toekomstige parkeermogelijkheden.

In dit project werken 9 verschillende partners uit steden en regio's over gans Europa samen, o.a. de hoofdpartner Humboldt-Universität zu Berlin en 2 Vlaamse partners, zijnde de Antwerpse Parking Autoriteit en de Universiteit van Gent, Toegepaste Wetenschappen, departement Mobiliteit en Ruimtelijke Planning.

Hessen/NRW

Niedersachsen

The Liveable City

The Liveable City (Interreg IIIB North Sea Region) wil het unieke historische karakter van steden intact houden zonder verdere ontwikkeling tegen te werken.

Dit gebeurt via de opmaak van een geïntegreerde aanpak van de ontwikkeling, het beheer en het onderhoud van het publieke domein in stedelijke historische centra. Dit project wil op zoek gaan naar het moeilijke evenwicht tussen voortdurende vitaliteit en het behoud van waardevolle geschiedenis. Vlaamse partner is Gent en Duitse partner Emden.

North SEAFaring

"North SEAFaring" wil komen tot een meer "behouds-" of "conservatie" georiënteerde ruimtelijke

planning en/of ontwikkeling met betrekking tot het zeevaarterfgoed.

Via lokale publiek-private partnerschappen zal gewerkt worden aan het behoud van deze sites, een betere openstelling ervan voor toeristen en aan een methodologie voor een betere integratie van deze sites binnen stedelijke planningsprocessen.

De Vlaamse partners zijn de Maritieme Site Oostende en het Autonoom Gemeentebedrijf Haven Oostende. De stad Emden is de Duitse partner.

Hamburg

Vitalizing City Centres through Integrated Spatial Planning (VISP)

VISP wil steden vitaliseren door een geïntegreerde ruimtelijke ordening. De kleinere steden moeten daarom sterke onafhankelijke identiteiten krijgen, hun competitiviteit moet verhogen en er moeten goede transportverbindingen zijn als ze dezelfde ontwikkelingskansen willen hebben als de grotere steden. VISP verzamelt expertise die de kleinere steden hierin bijstaat. Er wordt onderzocht welke issues in toekomstige planning opgenomen moeten worden. Verder zullen praktische acties opgezet en getest worden.

Kleinere steden worden door dit project in staat gesteld om effectieve strategieën te ontwikkelen om met de aanwezigheid van de grote steden om te gaan.

VISP bestaat uit zeven partners, de Vlaamse partner is de stad Kortrijk en de Duitse TU-Technology GmbH.

URBAL

Urbal is iets tussen 'urban' en 'rural' in. Vaak is dit 'urbal' gebied zowel onderhevig aan stedelijk beleid als aan plattelandsbeleid en zijn verschillende administraties verantwoordelijk voor het gebied.

Het project wil de kennis en het bewustzijn van urbal gebied bevorderen. Een speciale focus zal gericht worden op gezondheidszorg, economische ontwikkelingskansen en het beheer van stedelijke expansie ter preventie van onnodige vernietiging van groene zones.

URBAL bestaat uit zes partners, de Vlaamse partner is het Regionaal Landschap Meetjesland en de Duitse TU-Technology GmbH.

Werk

NRW

Euro-Mobilzeit

Euro-Mobilzeit wil beroep en taken thuis beter op elkaar afstemmen en de spanning tussen beroep en taken thuis. Hierbij gaat het ook om op de arbeidsmarkt herintredende vrouwen.

Eerst en vooral zijn de in de euregio gehanteerde modellen voor werktijden in kaart gebracht en tegelijkertijd de behoeften van de bedrijven en (potentiële) werknemers vastgesteld. Op basis van deze analyse dienen vervolgens innovatieve en uitvoerbare oplossingen voor werktijden te worden ontwikkeld. Aan het uitwerken van deze oplossingen wordt deelgenomen door een grensoverschrijdende groep van ca. 30 bedrijven.

Uiteindelijk moeten de nieuw ontwikkelde modellen in geselecteerde bedrijven in de praktijk worden getoetst. Een ander doel van het plan bestaat uit het informeren van werkzoekenden, over het aanbod van deze nieuwe modellen voor werktijden.

Netzwerk Bürgerinfozentren

Via het arbeidsmarktgerichte EURES-netwerk werd een gebrek aan kennis geconstateerd over mo-

gelijkheden en kansen in zake tewerkstelling als gevolg van de Euregionale samenwerking. Dit heeft niet alleen betrekking op de grensoverschrijdende arbeidsmarkt betreffen, maar specifiek om opleidingsmogelijkheden, culturele en toeristische activiteiten, politieke en economische structuren van de buurlanden en de grensoverschrijdende mogelijkheden in het dagelijkse leven. Daarom komt in elk van de vijf EMR-partnerregio's een centraal service- en informatiecentrum op te richten. Het versterken van de kennis over de Euregio moet leiden tot meer Euregionale uitwisseling.

PROQUA-Euregiokompetenz

Via het INTERREG-II-project ProQuA werden de verschillende opleidings- en bijscholingsstructuren binnen de Euregio geanalyseerd. Daarnaast vond een evaluatie plaats van de behoeften aan aanvullende kwalificatie en zijn er structuren ontwikkeld voor de samenwerking tussen de netwerken. De resultaten van deze onderzoeken en activiteiten zijn gebundeld in 'euregionale competenties'. Deze 'euregionale competenties' staan synoniem voor de systematische verbetering van de beroepsvaardigheden in de verschillende delen van de Euregio via opleidingen. Het doel is deze opleidingen te integreren in de systemen van primaire en secundaire beroepsopleidingen, bij wijze van aanvullende kwalificaties beloond met een diploma. Doelgroep zijn o.a. werknemers die bezig zijn met een opleiding of bijscholing, en alle organisaties die betrokken zijn bij een beroepsopleiding, scholing en beroepsvaardigheden.

Euregiocompetentie Plus

Na het bovenvermelde project ProQuA-Euregiocompetentie kwam Euregiocompetentie Plus dat mikt op het vergroten van de Euregionale mobiliteit van werknemers en het realiseren van een grensoverschrijdende arbeidsmarkt

Via het nieuwe project kunnen aanvullende kwalificaties worden behaald, die betrekking hebben op logistiek, economie en bestuur, horeca en toerisme, autotechniek, gebouwenbeheer en chemische techniek. In totaal worden uit deze beroepsvelden tien beroepen geselecteerd waarvan is vastgesteld dat deze mogelijkheden bieden voor de grensoverschrijdende inzet van arbeidskrachten. Daarnaast moeten deze beroepen zich lenen voor de overbrugging van de nationale verschillen door middel van wederzijds erkende overbruggingskwalificaties. Naast de inhoudelijke vormgeving van de kwalificaties behoort ook de integratie van deze kwalificaties in het beroeps- en volwassenenonderwijs tot de kernactiviteiten van het project.

C@ke

C@ke wil op het vlak van kleinhandel en technisch geschoolde mensen subregionale onevenwichten in de EMR opheffen. In instrumenten daartoe zijn een informatienetwerk en een kwalificatiecommissie de euregionale mobiliteit van deze werknemers vergroten. Het project sluit aan op de eerste opleiding en omvat talencursussen en bemiddeling van vakkennis en kennis over de leef- en werkvoorwaarden in de buurregio's, die de deelnemers bovendien tijdens bedrijfsstages leren kennen. Tijdens de loop van dit project wil men als basis voor een informatienetwerk een homepage ontwikkelen, die communicatie en informatie-uitwisseling bevordert.

Toerisme

NRW

Couven-route

De Couvenroute speelt in op de doelstelling van 'culturele identiteit' en een 'euregionaal bewustzijn'

van de euregio. Men verwijst naar Johann-Joseph Couven (1701-1763), werkzaam als bouwer en architect in de hele regio. Veel van zijn bouwwerken zijn vandaag de dag uitgeroepen tot culturele monumenten. Naast de route bestaan er publicaties en worden wetenschappelijke symposia georganiseerd. Omdat ook scholen, hogescholen en instellingen voor volwasseneneducatie bij het project betrokken zijn, hopen de initiatiefnemers van het Couven-project een duurzame impact op de Euregio te bereiken.

Zeitreisen

Dit project wil tot nu toe minder bekende cultuurhistorische en culturele attracties van de euregio voor nieuwe doelgroepen toegankelijk maken. Met dit doel hebben 38 kleinere en middelgrote gemeenten uit alle delen van de euregio zich verenigd in "CulTour Euregio".

In dit kader creëren de deelnemende partners de mogelijkheid om hun lokale cultuurtoeristische waarden in een ambitieuze en efficiënte vorm euregionaal en in geheel Europa in de publiciteit te brengen. Een coördinatiekantoor moet als centrum van deze activiteiten dienen, waarbij alle lokale en regionale toeristische organisaties betrokken worden.

Coeur(s) de ville

De Euregio Maas-Rijn wil zich profileren als een als een coherente en gezamenlijke economische en culturele ruimte. Voorwaarde voor een dergelijke identiteit is een verhoogde mobiliteit van de mensen uit de verschillende regio's. Hierop haakt het project „Coeur(s) de Ville“ in. De MAHHL-steden Maastricht, Aken, Hasselt, Heerlen en Luik willen als belangrijke plaatsen voor het economische en culturele leven, hun binnensteden systematisch en gecoördineerd tot Euregionale ontmoetingsplekken omvormen en gebruiken.

Schleswig Holstein

De North Sea Cycle Route

De North Sea Cycle wil het gebied ontsluiten voor fietsers. Er zijn negen partners betrokken bij dit project van Interreg IIIB. De provincie West-Vlaanderen treedt op als Vlaamse partner. Deutsches Küstenland e. V. en Nordseebäderverband Schleswig-Holstein e. V. zijn Duitse partners.

Bremen

Canal Link

Canal Link (New Opportunities for inland waterways across the North Sea) ziet vooral toerisme als één van de potentiële groeisectoren waar serieuze mogelijkheden liggen voor de kanalen. Het netwerk van waterwegen is momenteel onderbenut.

Het project Interreg IIIB bestaat uit acht partners. De provincie West-Vlaanderen is de Vlaamse partner en de Freie Hansestadt Bremen fungeert als Duitse partner.

Bestuurszaken

NRW

EMR-IC

Via dit project EMR-IC wordt gepoogd om de samenwerking van grensoverschrijdende hulpdiensten en van brand- en rampenbestrijding op het niveau van de diensten en de meldkamers duurzaam te

verbeteren. Als instrumenten fungeren een viertalig internetplatform en een intranet. De vormen van hulpverlening dienen op elkaar te worden afgestemd.

Bremen

E-VOICE

E-Voice heeft als doel de invloed op en de deelname van de burger aan politieke beslissingsprocessen te verhogen door de communicatie en interactie tussen politici, burgers en ambtenaren te verbeteren. De participerende publieke autoriteiten zullen belangrijke informatie voor hun burgers op een meer gebruiksvriendelijke en toegankelijke manier leren aanbieden.

Er zijn zes projectpartners. De intercommunale Leiedal is de Vlaamse partner. De Freie Hansestadt Bremen is de Duitse partner.

BIJLAGE 4: BIBLIOGRAFIE

Mark Andries, Taal & Werk, in Romaneske (nieuwsbrief romanisten), KULeuven, 2002

Geert Bourgeois,
Beleidsnota 2004-2009 Buitenlands Beleid en internationale samenwerking

Jan de Piere & Dirk Rochtus, Zicht op Duitsland, Leuven/Apeldoorn, Garant, 1994

Kultur aus Flandern, folder uitgegeven door de Vertegenwoordiger van de Vlaamse regering in Berlijn (sinds 2004)

Fientje Moerman,
Beleidsnota 2004-2009 Economie, ondernemen, wetenschap, innovatie en buitenlandse handel

Centrale Raad voor het Bedrijfsleven, Technisch verslag van het secretariaat over de maximale beschikbare loonmarges voor de loonkostenontwikkeling, december 2003

Leo Sleuwaegen, Koen De Backer, Kristien Coucke, Isabelle Vandenbroere,
Buitenlandse aanwezigheid in Vlaanderen, juni 2004.

Leo Sleuwaegen, Roland Van Dierendonck, Isabelle Vandenbroere, Veerle Minne, Gino Deneuve,
Europese distributiecentra en value added activities in Vlaanderen: economische betekenis en concurrentiepositie, Studierapport in opdracht van het Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap, juni 2002

Stephan Vanfraechem,
Waternverdragen, p. 248 in: Jan De Groof e.a., Gedrag na Verdrag, Leuven, Davidsfonds, 2004

Toerisme in cijfers, Toerisme Vlaanderen, 2003

Pascale Dengis, Erwin Dewallef en Koen Verlaeckt
Vlaanderen in het Europese Vijfde Kaderprogramma voor Onderzoek (1998-2002)

Verantwoordelijk uitgever:

Diane Verstraeten, Secretaris-generaal
Boudewijnlaan 30, 1000 Brussel

Samenstelling:

Afdeling Buitenlandse Zaken
Departement internationaal Vlaanderen
Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap
Boudewijnlaan 30, 1000 Brussel

Grafische vormgeving:

Ingrid Van Rintel
Diensten voor het Algemeen Regeringsbeleid, Communicatie

Druk

Drukkerij Michiels, Booischot

Depotnummer:

D/2006/3241/279